

147

VILJO HYTÖNEN

**Suomalaista si-
wistystaistelua**
1858-1908

KANSANVALISTUSSEURA

KANSANVALISTUSSEURA

KANSANVALISTUSSEURA

SUOMALAISTA SIVISTYS-
TAISTELUA 1858—1908.

SUOMALAISTA SIVISTYSTAISTELUA 1858—1908

SUOMALAISTEN OPPIKOULUJEN
50-VUOTISEKSI MUISTOKSI

KIRJOITANUT

VILJO HYTÖNEN

HELSINKI 1908
KANSANVALISTUSSEURAN TOIMITUKSIA 147

SOOMALAINEN
SIVISTYSTAITTEIDEN
1888-1889

Helsinki 1908,
Raittiuskansan Kirjapaino O.-Y.

Sisällys.

	siv.
Alkulause	7
Kevään enteltä (1858—1868)	11
Jyväskylän ja Tampereen opistojen perustaminen	12
Kouluasia Tammikuun valiokunnassa ja 1863—64 vuosien valtiopäivillä	23
Joensuun opiston perustaminen	24
1865 vuoden asetus	26
Väittelyä kaksikielisestä opetusjärjestelmästä	27
J. V. Snellmanin kouluohjelma	29
Yrjö Koskinen kouluasiasta	33
Tuomiokapitulit ja koulujen suomalaistuminen	35
Kouluasia 1867 valtiopäivillä	36
Takatalvi (1869—1876)	38
Taantumus	38
Liberaalein mielialan muutos	39
Normaalikoulun suomenkieliset osastot	41
Dagblad parjaa suomenmielisiä	43
Vapaaherra von Kothen astuu näyttämölle	45
Koululaitoksemme historiaa	45
Koulun ja kirkon ero	47
Uusi kouluylhallitus	48
Kothenin suunnitelmat	49
Suomalaisten koulujen hävitys ja uusi koululaki	50
1872 vuoden säädyt ja kouluolojen mullistus	56
Koulujärjestys vuodelta 1872	61
Kothenin ero	61
Oulun ja Tampereen koulujen hävitys	62
Suomalaisuuden kukistamattomuus	65
Kothenin mullistusten seuraukset Suomen koululle	66
Silamin kaksoiset	68
Vapaamielisyyden rappeutuminen	68
Kouluasia 1877—1878 vuosien valtiopäivillä	70
Säätyanomus suomenkielisistä kouluista	76

Sen arvostelua suomenmieliseltä taholta.....	78
Hallituksen jarrutus- ja viivytysohjelma.....	79
Suomalaisten ruotsalaistuttaminen	81
Suomenmielisten levottomuus	82
Kansallinen innostus	84
Sulut särky (1882—1908)	86
Vanha virkavallan senaatti kukistuu	86
Tyttökoulukysymys	88
Jarrutusta kouluasiassa vuoden 1882 valtiopäivillä	90
Koulukysymyksen ratkaisu	94
Suomenkielinen normaalikoulu	96
Ruotsikkojen uusi veruke	97
Mikkelin kaksikielinen lyseo	99
Suomalaisuuden voittokulku	100
Routavuodet kouluissa.. ..	102
Vilmeinen askele	105

.....

Alkulause.

Suuretkin yhteiskunnalliset epäkohdat unohtuvat, kun ne tulevat korjatuiksi. Jos ei olisi vanhemmilta ihmisiltä kuullut ja asiakirjoista nähnyt, niin tuskin uskoisi, millaista Suomessa oli vielä niin äskettäin kuin 30—40 vuotta sitte. Ei vahtimestarin tai lukkarin virkaan voinut suomea puhuva päästä, jolle ensin muuttanut kieltänsä. Sivistymättömänä raakalaisena ja kaikkeen julkiseen toimintaan kelpaamattomana pidettiin jokaista, joka ei osannut muuta kuin suomea. Jos suomalainen talonpoika meni minne virastoon asioitaan toimittamaan, viskasi upeassa nojatuolissaan istuva virkamies hänen paperinsa pöydän alle vain sentähden, että ne olivat kirjoitetut tämän omalla äidinkielellä. Ylen yleinen oli valitus, etteivät edes kihlakunnan tuomarit osanneet suomea; tuomio saattoi tulla mitä hullunkurisin, kun ei ymmärretty ei asianosaisten eikä todistajain puhetta. Monta »tuhman Jussin jutturessua» sai rahvaan mies tehdä vain selvittäessään virkamiesten suomenkielen taitamattomuudesta johtuneita sotkuja, vahingonkorvaukseksi saaden mitä röyhkeintä kohtelua.

Eivätpä edes nekään isänmaalliset miehet, jotka olivat ottaneet vapauttaakseen Suomen suomalaisen kansan sen sorronalaisesta tilasta, olleet suomenkielen taidolla pillattuja — syyt siihen ovat kyllä hyvin ymmärrettävissä. Vielä niin myöhään kuin v. 1882 oli ruotsalaisen äänenkannattajan tarve suomenmielisten keskuudessa aivan yleinen.

Suomenkielinen kirjallisuus ja ne muutamat sanomalehtipahaiset, jotka ennen vuotta 1880 ilmestyivät, kituivat kuoleman kielissä. Erityisillä uhrauksilla oli niitä ylläpidettävä. Semmoisetkin mestarituotteet, kuin Aleksis Kiven teokset, jotka myöhemmin ovat tulleet kansalliskirjallisuuden helmiksi, tuottivat kustantajille tappiota.

Miten toisin on sentään nyt! Nyt jo Suomen miestä oman maan yleisissä virastoissa pitäisi palvella hänen omalla kielellään — ainakin määrää niin laki. Nyt jo pidetään häpeänä, jos joku suomenmieliseksi lukeutuva yleisesti tunnettu henkilö ei puhtaasti osaa suomea. Nyt jo kirjallisen tuotannon alalla Suomessa painopiste pysyvästi on asettunut suomenkielisen kirjallisuuden puolelle.

Tämän suuren muutoksen ovat lähinnä aikaansaaneet suomenkieliset *koulut*. Ne ne ovat suomenkieliselle rahvaalle avanneet tien korkeampaan sivistykseen, ne ne ovat kasvattaneet laajan suomenkielisen sivistyneen luokan, suomenkielisen virkamiesluokan, suomenkielisiä kirjailijoita, taiteilijoita, teknikkoja, liikemiehiä j. n. e. Ne ne ovat suomenkieliselle kirjallisuudelle kasvattaneet laajan ja taatun kannattajajoukon.

Jo heti alustapitäen, kun kansallinen liike Suomessa heräsi, oli tämän liikkeen johtomiehille selvää, ettei Suomen suomalainen kansa voinut päästä osalliseksi korkeammasta sivistyksestä ilman suomenkielisiä kouluja. Jo v. 1821

kirjoitti *Eerik Kustaa Ehrström* *) Arvidssonin toimittamaan *Åbo Morgonbladiin* artikkelin, jossa hän vaatien Suomen herrassäädyn suomalaistumista esitti keinona semmoisen tarkoituserän saayuttamiseksi, että jo »ensi syksystä tehtäisiin» Suomi opetusaineeksi kouluissa ja sitten vähitellen koulut muutettaisiin suomalaisiksi. Mutta Arvidsson harvoine aatetovereinsa jäi huutavan ääneksi korvessa. Jo v. 1823 oli hän virkavallan ahdistamana pakotettu jättämään maansa; hänen lehtensä oli lakkautettu ennenkuin se oli vuotensakaan umpeen elänyt. Kansallisten rientojen alalla vallitsi kaksi vuosikymmentä kuolonhiljaisuus.

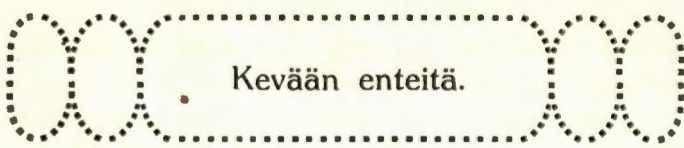
Ehrströmin lausunnot olivat nuorukaisen unelmien kaltaiset, nuorukaisen, joka maailman kovuutta koke-matta luulee hyvän asian tuossa tuokiassa voittavan. Vuosisatojen epäkohtia ei riittänyt poistamaan hiukkanen hyvää tahtoa ja muutamien vuosien aika. Sen saivat suomalaisten oppikoulujen puuhaajat kovin raskaasti kokea. Kun kansalliset riennot 1840-luvulla uudelleen elpyivät eloon, ymmärrettiin jo paremmin kova todellisuus. Ryhtymällä julkaisemaan »*Saimaansa*» aloitti Snellman suuren herätystyönsä. Jo lehtensä ensi numerossa alkamassaan kirjoitussarjassa, jossa hän esitti ohjelmansa, puhui hän suomenkielisen alkeisopetuksen tärkeydestä. Hän aloitti esityksensä valittamalla, että Suomessa on niin tuiki vähän lukuhaluja. Syy siihen on, ettei Suomella ole kansalliskirjallisuutta. Mutta suomenkielen muodostamiseen kansalliskirjallisuuden kieleksi oli kaksi keinoa: ensiksi oli saatava aikaan suomennoksia vieraskielisistä teoksista ja toiseksi oli

*) Kirjailija, synt. 1791, kuoll. 1835, ensin venäjänkielen dosentti yliopistossa, sittemmin Pietarin ruotsalaisen seurakunnan kirkkoherra.

ruvettava käyttämään suomea opetuskielenä kouluissa. Mutta hän varoittaa äkillisistä toimenpiteistä viime mainitussa asiassa, aavistamatta, että toimenpiteet tässä suhteessa tulivat olemaan kaikkea muuta kuin äkillisiä, että lähes puolisansataa vuotta kului, ennenkuin hänen toivomuksensa yleisemmin toteutui. Monien odottamattomien mutkien ja vaiheiden jälkeen pitkillä ja kovilla ponnistuksilla ja suurilla rahallisilla uhrauksilla saattoivat kansallisen asian ajajat valmistaa tilaisuuden suomalaisten vanhempien lapsille hankkia sivistystä julkisissa oppilaitoksissa omalla äidinkielellään. Jo alkoi Snellmanin hautakumpu nurmettua, ennenkuin valtiovalta yleisemmin suomenkieliselle kansalle rupesi raivaamaan tietä korkeampaan sivistykseen.

Tänä vuonna 1908 on ummelleen 50 ajastaikaa kulunut ensimmäisen korkeamman suomenkielisen oppilaitoksen avaamisesta, josta hetkestä suurenmoisen kansallisen sivistystaistelun voi laskea alkavan käytännöllisen elämän alalla. Tämän puolisataisvuotismuiston johdosta kannattaa luoda yleissilmäys mainitun taistelun kummallisiin vaiheisiin.

.....

Kevään enteitä.

Nikolai I:sen virkavaltaisena aikana jäi suomalaisuuden harrastus henkiseksi herätystyöksi. Eikä edes sekään saanut rauhassa jatkua. Snellmanin Saima lakkautettiin. 1850 vuoden kielto epäsi suomenkielen käytön muussa kuin uskonnollisissa ja taloudellisissa kirjoituksissa. Turha oli odottaa mitään valtiolaitoksilta; hyvä että sai omassa aivokopassaan hautoa kansallisuusunelmiaan. Mutta kun Nikolai I:sen voimakas käsi herposi, murtui se raudankova virkavaltakin, mikä kaiken vapaan kansalaiselämän kahlitsi. Sattuva on se monesti toistettu vertaus, että Suomen kansalle silloin ankaran talven perästä koitti ihana kevät. Niinkuin keväällä lumien lähdettyä nesteet nousevat puihin ja kukat puhkeavat nurmesta, virkosi nyt uusi elämä Suomen niemen joka kolkassa. Kansan rakkaus omaan äidinkieleensä ja kaikkeen, mikä sen olemuksessa oli parasta, pisti esille kuin kevätesikko hankien välistä. Ei ollut enää kuin päivänkysymys milloin Snellmanin lausumaa aatetta oli ruvettava käytännössä toteuttamaan, aatetta, että suomenkieli oli kohotettava kansalliskirjallisuuden kieleksi vieraskielisiä teoksia suomenta-

malla ja rupeamalla käyttämään suomea opetuskielenä kouluissa.

Tähän aikaan eli syrjäisessä Jyväskylän kaupungissa eräs jo vanhastaan tunnettu lämmin suomalaisuuden harrastaja, innokas ja toiminnanhaluinen mies, piirilääkäri *Volmar Styrbjörn Schildt* eli *Volmari Kilpinen* *), kuten hän itse nimitti itseään kirjoituksissaan. Jo vuodesta 1840 saakka oli hän hautonut mielessään korkeamman opinahjon perustamista Keski-Suomeen, jopa ryhtynyt käytännöllisiin toimiinkin, vaan olojen pakosta olivat ne rauenneet. Mutta nyt kertoi huhu iloisesta tapauksesta. Uusi keisari omassa korkeassa persoonassaan oli suvainnut olla läsnä senaatin istunnossa 24 p:nä maalisk. 1856, jopa oli hän itse johtanut puhetta ja esittänyt laajan uudistusohjelman, miten Suomen taloudellinen tila oli parannettava rautateitä rakentamalla, kanavia kaivamalla, soita kuivaamalla, miten kansansivistys oli kohotettava kansakoululaitoksen ja lisättyjen oppikoulujen avulla j. n. e. Miehestä mieheen kulki viesti, että uusi aika oli tulossa. Nyt oli suotuisampi hetki tohtori Schildtinkin ryhtyä toteuttamaan vanhaa lempituumaansa. Niin alkoikin hän puuhata koko Keski-Suomen puolesta yhteistä anomusta hallitukselle suomalaisen ylä-alkeskoulun perustamisesta Jyväskylään. Kesällä 1856 kirjoitti hän kaikkien Keski-Suomen seurakuntain papeille, kysyen »eikö olisi suotava, saatava Jyväskylään korkeampi opisto ja se, jos mahdol-

*) Syntyi v. 1810, kuoli 1893. Jyväskylän piirilääkäri 1839—1889. Hän on maamme lääkäreistä ensimmäinen, joka virkakirjoituksissaan käytti suomenkieltä. Suomen kielen kehitystä koetti hän edistää itse kirjallisilla harrastuksillaan ja palkitsemalla suomeksi julaistuja kirjateoksia. Hänen lukuisista ja suurista lahjoituksistaan paikkakuntansa henkisten rientojen hyväksi mainittakoon ainoastaan 40,000 markan suuruinen pohjarahasto suomenkielisen yliopiston perustamiseksi Jyväskylään.

lista suomenkielinen». Kohta 14 Keski-Suomen seurakuntaa pitäjänkokousten pöytäkirjanotteilla hartaasti kannatti aiottua anomusta esittäen syitä, miksi korkeampi oppilaitos Jyväskylässä olisi tarpeellinen. Senjälkeen alkuvuodesta 1857 pidettiin kokous Jyväskylässä, jossa hyväksyttiin tohtori Schildtin asiasta laatima anomus hallitukselle *). Oppikoulu, jossa suomea aiottiin käyttää opetuskielenä, oli rohkea yritys, huolimatta siitä, että oli vapaampi aika koittanut; vallanpitäjille semmoinen homma oli kovin outo. Nykyisin kuin suomenkielikin on suuresti kehittynyt, tuntuu ensi kuulemalta pelkiltä parantumattomain esteiltä, kun peloteltiin, ettei se sovi korkeamman opetuksen kieleksi, mutta siihen aikaan tässä puheessa kyllä oli jotakin peräkin. Alkeellisimpiakin oppisanoja puuttui, samoin suomenkielisiä oppikirjoja. Nykyisin tuskin käsittääkään, miten suuri puuha kieleemme kehityksen harrastajilla oli sepittäessään suomenkielisiä oppisanoja ja oppikirjoja. Sen vuoksi voi helposti ymmärtää sen suuren varovaisuuden, millä Jyväskylän kouluanomuksessa esitettiin toivomus koulun opetuskielestä. Vaikka se kaikkein lähinnä oli usei-

*) Jyväskylän kouluanomuksen allekirjoittajat olivat: *Pehr Adv. Gahmberg*, lääninmaamittari, *A. F. Tawaststjerna*, komisioni-maamittari, *Rob. Vilh. Brummer*, rukoushuoneen saarnaaja, *J. D. Palander*, kapteeni, *C. A. Carlborg*, postimestari, *E. Savander*, komisioni-maamittari, *Gust. Henr. Gronov*, kauppias, *P. Sonné*, läänin maamittarikonttorin sihteeri, *Gust. A. Rönneberg*, henkikirjuri, *Lars Johan Hallongren*, nimismies, *C. Hobin*, apteekkari, *Joh. Ticcander*, tuomari, *C. R. Westling*, kapteeni, *Fred. Dunajeff*, kauppias, *G. H. Lindblad*, kauppias, *N. Forsblom*, kauppias, *I. E. Sandelin*, kaupungin viskaali, *Gustaf Tigerstedt*, kiinteistön omistaja, *Conr. Edv. Tornberg*, kappalaisen apulainen, *V. S. Schildt*, piirilääkäri, *Carl Fr. Nyberg*, maamittausauskultantti, *Gust. Grönlund*, kruununvouti ja *Fredrik Grahn*, alkeiskoulun opettaja. Pöytäkirjan oteilla liittyivät tähän anomukseen Jämsän, Keuruun, Ruoveden, Kuortaneen, Viitasaaren, Laukaan, Jyväskylän, Petäjäveden, Rautalammin, Kangasniemen, Sysmän, Hartolan, Joutsan ja Saarijärven seurakunnat.

den anojien ja erittäinkin anomuksen laatijan sydämellä, ei siitä itse anomuksessa mainita laisinkaan, viitataan ainoastaan anomusta seuraaviin pöytäkirjanliitteihin. Näissäkin on ainoastaan kahdessa kosketeltu opetuskielen asiaa melkein kuin sivumennen. Petäjäveteläisten anomuksessa lausutaan toivomus, että »tulevassa ylä-alkeiskoulussa suomalainen nuoriso saisi tilaisuuden ottaa opinaskelitaan äidinkielellään, jota jo kauan on pidetty arvokkaana esittämään uskonnon pyhiä asioita, siksi kunnes se on oppinut jotakin muuta kieltä, jolla se voi jatkaa korkeampia opinnoitaan». Kuortanelaisten anomus päättyy sanoihin, että »Korkia Esivalta asettasi ylä-alkeiskoulun Jyväskylän kaupunkiin, jossa pojat Suomen omalla kielellä opetettaisiin». Niin vähän puhuivat koulun puuhaajat päätarkoituksestaan, että suomalaisuuden rientoja niinkin lähellä oleva mies kuin *Yrjö Koskinen* ei oikein tiennyt, mitä oli kyseessä. Levottomana tiedusteli hän asiaa kirjeellisesti tohtori Schildtiltä lopulla vuotta 1856. Hälventääkseen suomalaisuuden ystävään asian johdosta syntyneitä huolia ja tehdäkseen voitavansa sen tappion ehkäisemiseksi, mikä suomalaisuuden riennoille koituisi, jos Jyväskylään perustettaisiin ruotsalainen koulu, kirjoitti hän »Suomettaren» 4 numerossa v. 1857 ylä-alkeiskoulun tarpeellisuudesta Jyväskylässä, katkerasti pahoitellen sitä kohtuuttomuutta, ettei suomenkielisillä ole yhtään ainoata valtion kannattamaa oppilaitosta, mutta ruotsalaisilla joka nurkassa, missä herrasväkeä asuu, ja senvuoksi esittäen tinkimättömänä vaatimuksena, että koulusta tulee suomenkielinen. »Suomenkielinen ylä-alkeiskoulu Jyväskylään taikka ei ollenkaan koulua», päättää hän kirjoituksensa.

Yleisön huomiota kysymykseen kiinnitettiin myös eräällä toisella »Helsingfors Tidningariin» lähetetyllä kirjoi-

tuksella, jossa koulun tarpeellisuutta laajasti perusteltiin. Artikkelin lähettäjä oli varmaankin tohtori Schildt. Hän perusteli koulun tarpeellisuutta sillä, että kaikki koulut Suomessa sijaitsivat meren rannikolla, mutta avarassa sisämaassa ei ollut ainoatakaan koulua. Kun kysymystä näin oli valmisteltu, jätettiin anomus senaattiin helmik. 24 p:nä 1857. Senaatti vaati siitä Porvoon tuomiokapitulin lausuntoa; siihen aikaan näet kouluasiain hoito kuului tuomiokapitulien tehtäviin. Niin tuomiokapitulissa, kuten myöhemmin senaatissa puolustivat kaikki koulun perustamista, mutta kuten odottaa sopi, synnytti kysymys sen opetuskielestä erimielisyyttä. Tuomiokapitulissa lehtori *J. V. Pesonius* puolusti lämpimästi anojain toivomusta siinä suhteessa. »Mielipiteeni on», lausui hän, »jos uuden koulun mieli vastata tarkoitustaan, että opetus ainakin kahdella alimmalla luokalla, missä ymmärryksen kehittäminen ja tiedonhalun herättäminen ensimmäisten tiedonalkeiden oppimisen ohella on pääasiana, on annettava oppilaille niiden äidinkielellä, olkoonpa se ruotsin- taikka suomenkieli, samaan tapaan kuin ala-alkeiskouluille on säädetty ja useissa hippakunnan mainitunlaisissa kouluissa, missä tarve niin on vaatinut, jo toivotulla menestyksellä on pantu toimeen. — — — Samalla katson suotavaksi, että opetus myöskin koulun korkeammilla luokilla saisi jatkua suomenkielellä yhdessä taikka useammassa aineessa sen mukaan kuin tarve ja olosuhteet voivat siihen antaa aihetta». Tässä lausuttiin se kaksikielisten koulujen ajatus, jolla myöhemmin oli paljon kannattajia ja vastustajia. Tähän lausuntoon yhtyivät enimmäkseen tuomiokapitulin jäsenet. Ainoastaan yksi tuomiokapitulin jäsen oli jyrkästi vastakkaisella kannalla.

Asia tuli sitten takaisin senaattiin. Ainoastaan senaattorit *Berndt Federley* ja *Lauri Gabriel von Haartman*

vastustivat jyrkästi suomenkieltä opetuskielenä. Muut senaattorit olivat tuomiokapitulin kannalla. Senaattori Federleyn mielestä aiotun mallisessa koulussa eivät oppilaat oppisi ruotsia ja silloin ei heidän muillakaan tiedoillaan olisi mitään arvoa ja sitäpaitsi ehdotettu järjestelmä olisi käytännöllisesti mahdoton. Vapaaherra von Haartmanin käsityksen mukaan ei taas ollut »mitään aihetta» poiketa entisestä järjestyksestä. Muut senaattorit eivät tietysti osottaneet mitään erikoisempaa innostusta suomenkielisen oppilaitoksen puolustamiseen, mutta eivät katsoneet olevan syytä sitä vastustaakaan, kun koulussa tul-taisiin opetuskielenä käyttämään ruotsiakin, joten vanha sivistys ei ollut lainkaan vaarassa. Jos opistoon tulisikin suomenkielisen rahvaan lapsia, niin he kouluaikanaan kyllä ehtisivät oppia sen verran ruotsinkieltä, ettei heistä olisi »länsimaiselle sivistykselle» mitään vaaraa. Manchesteriläinen vapaan kilpailun oppi teki tuloaan maahan, ja niin jonkunmoisesta vapaamielisyydestä katsottiin olevan syytä suostua anojain pyyntöön. Sitäpaitsi ei oltu vielä käytännössä saatu kokea, mitä suomenkielen oikeuksien tun-nustaminen merkitsi. Senvuoksi yleensä vielä oltiinkin suomenkielen oikeuksille suopeita. Enemmistön päätöksen mukaan tuli siis senaatin lausunto anomusta puolustava. Näin evästettyinä lähetettiin paperit korkeimpaan paikkaan. Elok. 24 p:nä v. 1857 esitettiin anomus keisarille, joka siihen suostui.

Nykyisin, jolloin suomenkielisiä kouluja on niin paljon, tuntuu melkein käsittämättömältä aikalaisten ilo tapahtuman johdosta. Henkeä pidätellen seurattiin asian vaiheita, »kuin levoton valvoja syysyön synkeydessä odottaa päivän koitetta», kuten eräs kirjoittaja Suomettaressa lausui. Ja kun asia sai suotuisan ratkaisun, »kajasti val-

vojalle päivä». Kun sitten koulu 1 p:nä lokak. 1858 alkoi, tapahtui se suurilla juhlallisuuksilla. Koulun ystäville se oli päivä, joka »on ikuisesti pysyvä ei ainoastaan Jyväskyläläisten, vaan myös koko Suomen ja suomalaisuuden muistossa», kuten Suomettaren juhlakertoja siitä lausuu. Tosiaankin on tämä merkkipäivä suomalaisuuden historiassa. Tosin oli se portti ahdas ja tie kaita, mikä Suomen suomalaiselle kansalle oli avattu korkeampaan sivistykseen, mutta se oli avattu kumminkin eikä sen sulkemisesta enää voinut olla kysymystä, päinvastoin porttia oli avarrettava suuren suomalaisen kansan tulla sisälle.

Monessa suhteessa oli Jyväskylän koulun puuhaajilla hyvä onni. Vapaammat tuulahdukset valtiolisessa elämässämme olivat juuri alkaneet ennättämättä herättää järjestettyä vastarintaa. Sitäkin vähemmän oli kouluanomuksen vastustamiseen syytä, kun se oli esitetty niin nöyrässä ja vaatimattomassa muodossa. Se ei voinut mitenkään ärsyttää. Kumminkin Yrjö Koskisen tarmokas esiintyminen Suomettaressa oli vakava muistutus siitä, etteivät asiat olleet niinkuin olla pitäisi: se ikäänkuin taampana jyrähtelevä ukkonen huomautti vallanpitäjiä, että on ajoissa tyynnyttävä uhkaavaa myrskyä.

Uusi oppilaitos oli kaikkien suomalaisuuden ystävien silmäterä. Sitä hellittiin ja vaalittiin. Sen kohtaloon olivat kaikkien katseet tähdätyt. Sanomalehdet seurasivat tarkoin sen vaiheita. Olihan nyt käytännössä ratkaistavana kysymys, sopiko suomenkieli korkeamman opetuksen kieleksi, josta sängen paljon oli epäilyksiä lausuttu. Monista vaikeuksista huolimatta, joita koululla alkuaikoina oli, menestyi se hyvin. Saatiinpa koulua lavennetuksikin, kun onnelliset sattumat sitä taas suosivat. Kerran v. 1861 oli Porvoon piispa, jonka korkeimman hoidon alle koulu

kuului, Suomen silloisen kenraalikuvernöörin kreivi Bergin puheilla. Kreivi sattui silloin kysymään, oppivatko oppilaat Jyväskylän koulussa maan kumpaakin kieltä. Piispa vastasi, etteivät he oikein opi kun koulu-aika on niin lyhyt; koulua pitäisi laventaa, niin sitte he kyllä oppisivat. Bergin kehotuksesta teki piispa siitä kirjallisen esityksen, jonka edellä mainittu jätti senaatille. Kun ei ollut kysymys mistään suuresta olojen mullistuksesta, vaan oikeastaan ruotsinkielen taidon levittämisestä maassa, katsoi senaatti voivansa esitystä kannattaa. Tammik. 30 p:nä 1862 annetussa julistuksessa alkeisopetuksen parantamisesta Suomessa säädettiin Jyväskylän ylä-alkeiskoulu lavennettavaksi yliopistoon vieväksi. Keväällä 1865 lähetti koulu esikoiset kasvateistaan yliopistoon. Tämäkin tapaus vietettiin erikoisella juhlallisuudella. Opettajiansa ja kaikkien suomalaisuuden ystävien suureksi iloksi suoriutuivat ensimmäisen suomalaisen opiston läpikäyneet hyvin ylioppilastutkinnossa.

Sopivampaa paikkaa ensimmäiselle suomenkieliselle korkeammalle opinahjolle tuskin olisi voinut olla kuin Jyväskylä. Se oli keskellä maata, keskellä supisuomalaista asutusta. »Tänne juurtuneena koulu voi siis», kuten eräs aikalainenkin kirjoitti, »välittömästi imeä» kansallisuutemme raittiinta ja puhtainta mehua». Tänne suomalaisuuden rauhaisaan tyyssijaan onnistuttiin saamaan opettajakunta, joka pani parhaansa koulun hyväksi; täällä oli sillä valppaita lämpimiä ystäviä. Siksi voi koulu menestyksellä suorittaa sen suuren tehtävän, että se näytti suomenkielisen korkeamman opetuksen täysin mahdolliseksi. Muut suomenkieliset koulut saattoivat tässä suhteessa kulkea valmiiksi hiihdettyä latua.

Usein sattuu, että moni asia ennakkotapauksena muut-

tuu paljoa tärkeämmäksi kuin se itsessään on. Niin voi sanoa käyneen Jyväskylän suomalaisen opistonkin. Jo lähes parikymmentä vuotta oli Snellman tehnyt voimakasta herätystyötään, joka virkavallan hetkeksi tukahuttamakin kyti kuin tuli sammalen alla. Kun nyt yhdessä paikassa oli herätetty kysymys suomenkielisen opiston perustamisesta ja saatu sille suotuisa ratkaisu, mikä oli silloin luonnollisempaa kuin että muualla yritettiin seurata perästä. Entistä vaikeampi oli hallituksen vastustaa tällöisiä yrityksiä, kun oli semmoinen ennakkotapaus olemassa, että Jyväskylään oli perustettu suomalainen opisto. Pian saikin Jyväskylän koulu seuralaisia.

Jo ennenkuin Jyväskylän koulu alkoi toimintansa heräsi muutamissa Tampereen porvareissa halu saada kaupungin ala-alkeiskoulu lavennetuksi ylä-alkeiskouluksi. Tammik. 18 p:nä 1858 kuulutettiin pidettäväksi raastuvan kokous, jossa asiasta ehdotettiin tehtäväksi anomus hallitukselle; ja anomus tehtiinkin *). Viitaten aluksi hallitsijan tunnettuun huolenpitoon alamaistensa valistuksesta, perustelivat anojat koulun tarpeellisuutta Tampereelle sillä, että Tampere oli nopeasti kasvava kaupunki (v. 1843 asukkaita 1819, v. 1858 4,359) ja että Tampereelta

*) Anomuksen alla ovat nimet: *F. A. Sacklén*, pormestari, *Finlayson'in* tehdas, *F. W. Frenckell*, tehtaanomistaja, *J. Grönberg*, pastori, *G. A. Finne*, varatuomari, *G. A. Serlachius*, apteekkari, *A. Törnqren*, varatuomari, *A. Sommer*, kauppias, *J. C. Grek*, raatimies, *S. Kuhlberg*, raatimies, *G. Orell*, kauppias, *C. J. Hildén*, kauppias, *E. J. Granberg*, apteekkari, *J. W. Westerberg*, määmittari, *P. Molin*, kaupungin kirurgi, *N. J. W. Idman*, lääkäri, *H. Liljelund*, raatimies, *A. F. Lindberg*, raatimies, *A. S. Laurén*, kauppias, *R. Lindholm*, kauppias, *A. H. Solin*, kauppias, *O. M. Thuneberg*, kauppias, *K. A. Brander*, kauppias, *O. E. Brandér*, kauppias, *A. Lemlin*, kaupungin vanhin, *A. Brummert*, kaupungin vanhin, *V. L. Renfors*, kaupungin vanhin, *C. G. Tallqvist*, leipuri ja *A. Helenius*, räätäli.

ja sen varakkaasta taajaväkisestä ympäristöstä oli paljon nuorisoa muissa kaupungeissa opinteillä. Anomus jätettiin maan silloiselle kenraalikuvernöörille kreivi Bergille, joka jätti sen senaatille. Ennenkuin senaatti ryhtyi anomusta käsittelemään, vaati se siitä lausuntoa Turun tuomiokapitulilta, jonka alueeseen Tampere kuului.

Koulun opetuskielestä ei anomuksessa virketä halastua sanaa; yhtävähän käy siihen liitetyistä asiakirjoista selville, mikä anojain toivomus tässä suhteessa oli. Anojissa oli kyllä joitakin (A. Sommer, J. Grönberg y. m.), jotka myöhemmin paikkakunnallaan olivat tunnetut lämpiminä suomalaisuuden harrastajina, mutta emme tunne vaikuttivatko he millä tavalla koulun opetuskielikysymyksessä. Kun anomus oli esillä Turun tuomiokapitulissa, lausui siitä ensin ajatuksensa silloinen lehtori, myöhemmin piispa *Torsten T. Renvall*. Huomautettuaan ensin lämpimin sanoin sivistyksen tärkeydestä kansalle yleensä, piti hän samoista syistä kuin anojatkin ylä-alkeskoulua Tampereelle hyvin tarpeellisena. Mutta voitiin huomauttaa, että Tampere oli lähellä Hämeenlinnaa, jossa kyllä oli koulu. »Vaan vastaväite», jatkoi puhuja, »että Hämeenlinnan koulu voisi tyydyttää Tampereen koulu-tarvetta, kadottaa kärkensä, jos Tampereen ylä-alkeskoulussa *suomi* määrättäisiin opetuskieleksi, joka määräys, minun mielipiteeni mukaan, tekisi Tampereen koulun merkityksen maan yleiselle sivistykselle niin suureksi, ettei mikään inhimillinen kyky voisi sen hedelmiä laskea. Varmaa on kuitenkin, että sen kautta annettaisiin vakava todistus siitä, että meidän aikanamme koetetaan saada sivistystä Suomen *kansan* omaksi asiaksi, jonka tuleva aika aina, niin kauan kuin Suomen kansa on olemassa, siunaten ja kiitoksella tunnustaa.» Lopuksi puhuja sanoi kannattavansa koulua sillä ehdolla, että siitä

tulee suomenkielinen, samaan tapaan kuin Jyväskylän ylä-alkeiskoulu, joka oli esimerkki siitä että suomenkielisiäkin kouluja voidaan perustaa. Renvalliin yhtyivät tohtorit *G. Helsingius* ja *F. Hertzberg* sekä maisteri *H. Heikel*. Lehtori *Fr. W. G. Hjelt* ei kannattanut koulua ollenkaan, koska Tampereen seuduilta oli vähän nuorisoa opinteillä muissa kaupungeissa. Arkkipiispa *Edvard Bergenheim* kannatti kyllä koulun perustamista, mutta ei voinut puolustaa suomea sen opetuskieleksi, koska opetus siitä huononi. Enemmistön päätöksen mukaan tuli tuomiokapitulin lausunto Renvallin ehdotuksen mukainen. Turun tuomiokapituli siis puolusti semmoisen ylä-alkeiskoulun perustamista Tampereelle, jossa suomi tulisi opetuskieleksi.

Senaatissa joutui asia lopullisesti käsiteltäväksi 16 p:nä jouluk. 1858. Mutta sielläpä eivät mielet enää olleetkaan samat kuin Jyväskylän kouluanomusta käsiteltäessä. Turun tuomiokapitulin ehdotusta, s. o. suomalaisen ylä-alkeiskoulun perustamista Tampereelle, puolustivat viitaten Jyväskylän esimerkkiin senaattorit *F. I. Edelheim*, *H. V. W. Furuhjelm*, *F. Langenskiöld* ja *M. V. Nordenheim*. Sitävastoin senaattori *R. Trapp* tuumaili, ettei kruunun kukkarolla kannata joka kaupunkiin perustaa kouluja »kaikenlaisia eri tarkoituksia varten», varsinkaan kun Tampereen lähikaupungeissa kyllä löytyy kouluja. Sitäpaitsi on Tampereella enimmäkseen työväkeä, joka kumminkaan ei kykene kunnollisesti kouluttamaan lapsiaan oppikouluissa. Olisi parempi, ajatteli senaattori, jos Tampereelle perustettaisiin alempi teknillinen realikoulu. Trappiin yhtyivät *B. Federley* ja *A. L. Born*, joka vielä puolitoista vuotta aikaisemmin oli kannattanut Jyväskylän kouluanomusta, sekä *C. O. Cronstedt*, joka samoin Jyväskylään puolusti sekakielistä koulua, mutta nyt omasta puolestaan ei kannat-

tanut Tampereen kouluanomusta, mutta katsoi kummin-kin olevan syytä lausua toivomuksen, että, jos hallitsija suostuisi anomukseen, koulun opetuskielenä alaluokilla olisi oppilaiden äidinkieli ja yläluokilla ruotsi. Anomuksen kohtalon senaatissa ratkaisi varapuheenjohtajan *J. M. Nordenstamin* ääni, joka vastusti koulun perustamista. Samaan aikaan, jolloin muualla uudistuspyrinnöissä mentiin eteenpäin, mentiin senaatissa taaksepäin, jossa 1 1/2 vuotta aikaisemmin miten kuten kannatettiin samanlaista anomusta.

¶ Mutta koulun anojat olivat kaikesta päättäen vaikuttaneet pyyntönsä hyväksi kreivi Bergiin, jolle he ensiksi olivat anomuksensa jättäneetkin. Kun anomus lähetettiin korkeimpaan paikkaan saamaan lopullisen ratkaisunsa, liitti hän siihen puoltavan lausunnon. Käskykirjeellä huhtik. 13 p:ltä määrättiin, että Tampereelle oli perustettava ylä-alkeiskoulu »niinhyvin opetuskielen kuin kaiken muunkin suhteen samankaltainen» kuin Jyväskylän opisto. Tämä oli ensimmäisiä tapauksia, jolloin kansamme edistyspyrintöjä kohtaan venäläiset viranomaiset osoittivat suurempaa suopeutta kuin Suomen omat satraapit. Kohta tulikin se yleiseksi surettavaksi tosiasiaksi. Keisari osasi antaa kansallisille riennoillemme kymmenin kerroin suuremman arvon kuin omat korkeat viranomaisemme.

Tampereen ylä-alkeiskoulu avattiin 1 p:nä syysk. 1860. Koulun rehtoriksi nimitettiin *A. F. Rosendal*. Tästä koulusta ei tullut läheskään niin kuuluisaa kuin Jyväskylän opisto. Puhtaasti suomalaiseksi ei se koskaan tullut, sen rehtori kun oli innokas kaksikielisyyden puolustaja. Eikä sen ympärille koskaan kerääntynyt sitä hellää vaalijajoukkoa, joka Jyväskylän opiston menestystä valvoi. Siksipä se kaatui, kun myrsky koululaitostamme kohtasi, ku-

ten myöhemmin tulemme näkemään. Yrityksiä tehtiin koulun laventamiseksi yliopistoon vieväksi, mutta huono onni oli niilläkin. Koulu pysyi pelkkänä ylä-alkeiskouluna.

Kun perustuslaillinen elämä Suomessa heräsi jälleen eloon, oli suomenmielisten tärkeimpiä tehtäviä saada sitä tietä toivonsa kouluasiassa toteutetuiksi. Koulukysymyksestä tulikin pitkäksi ajaksi säätyvaltiopäiviemme tulisimpia taistelukysymyksiä. Kouluasia ja kieliasia olivat suomalaisuuden ydinkysymyksiä. Niiden onnelliseksi ratkaisemiseksi tekivät suomenmieliset päähyökkäyksensä. Vanhan valtuuden liikavarpaat taas olivat tässä suhteessa kaikkein kipeimmät. Pitikö nyt vanhojen ruotsalaisten koulujen rinnalle rakentaa uudet suomalaiset, vai oliko ruotsalaisia kouluja muutettava suomalaisiksi, siinä kysymyksen pulmallisuus. Paha niin, paha näin. Edellinen olisi ollut kovin paha suonenisku kruunun kukkaroon, jälkimäinen kovin masentava vanhalle valtuudelle. Suomenmielisten vaatimuksia ei ollut mitenkään helppo täyttää.

Jo tammikuun valiokunnassa sukelsi kouluasia esille. Kun oli kysymys suostuntavarojen käyttämisestä maan opetuslaitoksiin, muistuttivat monet, mitä suurempia uhrauksia siinä suhteessa oli odotettavissa, kun oli välttämätöntä perustaa suomenkielisiä kouluja. Erikoisesti tertiotti sitä rovasti *A. J. Europæus*, esittäen samalla vanhan lempituumansa, että Joensuuhun perustettaisiin uusi suomenkielinen opinaho. Hänen aloitteestaan tehtiin jo v. 1852 asiasta senaatille anomus, mutta senaatti hylkäsi sen. Sen jälkeen kypsytti hän yleistä mielipidettä asian puolelle sanomalehtiartikkeilla, pappeinkokouksissa j. n. e.

Ensimmäisessä säätykokouksessa 1863—1864 oli paljon puhetta kouluasioista. *Europæus* uudisti vanhan anomuk-

sensa; samoin tehtiin anomuksia suomenkielisten koulujen perustamisesta Sortavalaan ja Mikkeliin. Valitettavasti saatiin vain Joensuun kouluanomukselle kolmen säädyn kannatus. Yhtähyvin keisarillinen kuulutus 30 p:ltä maalisk. 1865 sääti, että »Joensuun kaupunkiin asetetaan yläalkeiskoulu samanlaisilla määräyksillä opetuskielen suhteen kuin ne, jotka kuuluvat Jyväskylän alkeisopistolle».

Laajempikantoinen, kuin nämä yksityisiä kouluja koskevat anomukset, oli pastori *Kaarle Kustaa von Essenin* pappissäädystä tekemä anomus, joka kuului seuraavasti:

»Kun pitkän sorron perästä suomenkieli vihdoin yleisessä tietoisuudessa on voittanut itselleen oikeuden olla siinä asemassa, mikä sille suomenkansan kielenä kuuluu; kun keisarillisella käskykirjeellä tämän vuoden heinäkuun 30 p:ltä on armollisesti säädetty, että viimeistäänkin 20 vuoden kuluttua maan tuomarien ja virkamiesten tulee omata riittävä taito maan kielessä voidakseen sillä laatia kaikenlaatuiset viralliset asiakirjat; edelleen kun nykyisin maalla on varmat toiveet saada nauttia perustuslaillisia oikeuksiaan armollisesti annetun lupauksen kautta valtiopäivien määräaikaisesta kokoontumisesta, joilla valtiopäivillä maan muiden säätyjen kanssa on edustettuna myöskin talonpoikaissäätö, jonka jäsenet melkein kaikki kuuluvat suomea puhuvaan väestöön, ja jo sinä lyhyenä aikana, minkä maan säädöt nyt ovat olleet koossa, on tullut näkyviin mitä vaikeuksia, melkein voisi sanoa kustannuksia valtiolaitokselle kielellinen kahtiajako tuottaa; vihdoin kun tämä meidän edustustapamme tekee vielä välttämättömämmäksi kuin muutoin olisi, että suomenkielinen rahvas päästetään tilaisuuteen hankkia itselleen suuremman määrän tietoja ja sivistystä: niin näyttää minusta kaiken tämän johdosta selvältä ja välttämättömältä tarmokkaisiin toimenpiteisiin

ryhtyminen, jotta valmistettaisiin mahdollisuus niinhyvin tuleville virkamiehille perusteelliseen suomenkielen oppimiseen, kuin kansalle itselleen päästä osalliseksi nykyajan yleisestä sivistyksestä, jonka kautta myöskin voidaan saada aikaan eri yhteiskuntaluokkien yhteenliittyminen isänmaassamme.

Tämä voidaan minun käsitykseni mukaan saavuttaa ainoastaan tarkoituksenmukaisesti järjestämällä koululaitos maassamme, ja saan minä siinä suhteessa esittää arvoisan säädyn harkittavaksi seuraavan ehdotuksen:

1:o Kaikissa niissä osissa maata, missä väestö on pääasiassa suomalaista, pitää kaikkien oppilaitosten, niinhyvin oppineitten kuin ammattikoulujen, pääkielenä opetuksessa käyttää suomea.

2:o Virkamiessivistystä varten määrätyissä kouluissa, sikäli kuin ne ovat suomalaisia, pitää korkeammilla luokilla opetuksen muutamissa aineissa tapahtua ruotsiksi, ja päinvastoin kaikissa samaan luokkaan kuuluvissa ruotsalaisissa kouluissa muutamissa aineissa suomeksi.

3:o Suomen yliopistoon, jossa jo on myönnetty oikeus suorittaa kirjoituskokeet sekä julkaista ja puolustaa väitöskirjat suomeksi, pitää yleensä asettaa sellaisia opettajia, jotka taitavat tätä kieltä.

4:o Vaatimukset suomenkielen sekä tietopuolisessa että käytännöllisessä tuntemisessa niitä varten, joita yliopisto valmistaa valtion ja kirkon virkoihin, pitää melkoisesti koventaa.»

Lyhyesti ja sattuvasti on tässä anomuksessa esitetty ne syyt, jotka silloisissa oloissa pakoittivat suomenkielisten oppikoulujen kiiruuseen perustamiseen. Ne olivat niin ilmeiset, että olisi luullut jokaisen ne ilman muuta tunnustavan päteviksi. Vaan eläpäs. »Sivistystä kansan kes-

kuuteen levitetään perustamalla kansakouluja», sanoi professori Edvard af Brunér aatelissäädystä, »mutta ei sen kautta että rahvaan pojat yleisesti harjottaisivat opintoja oppikouluissa.» Äänestyksettä esitys aatelistossa hylättiin. Porvarissäädystä ei sen kohtalo ollut paljoa parempi. Talonpoikaissäädystä oli tehty samankaltainen esitys kuin von Essenin, ja siellä asialla kyllä oli varma kannatus samoin kuin pappissäädystäkin, mutta kahden säädyn myönteisvaikutuksella ei saatu aikaan yleistä säätypäätöstä.

Mutta suomenmielisillä oli sillä hetkellä lujempi kannatus hallituksessa kuin sitte vähän myöhemmin. Neuvospöydässä istui itse J. V. Snellman. Pappis- ja talonpoikaissäädystä lausutut toivomukset otettiin huomioon asetuksessa suomenkielen käyttämisestä 20 p:ltä helmik. 1865. Siinä oli m. m. pykälät:

§ 4. Koulu-opettajiksi aikovilta vaaditaan vuodesta 1868 alkaen, että he Yliopistossa tahi asianomaisessa Tuomiokapitulissa oppinäytteen kautta ovat osoittaneet semmoisen tiedon suomenkielessä, että sitä huokeasti voivat opetuskielenä käyttää.

§ 5. Maan kaikissa oppikouluissa ja lukioissa pitää, niin pian kuin asian järjestäminen ennättää tapahtua, suomenkieli pantaman opetuskieleksi ruotsinkielen rinnalla yhdessä tahi useammassakin aineessa, sen mukaan kun soveliaita opettajia siihen on saatavana. Ja tulee Tuomiokapitulien, asianomaisten kouluvirastojen ehdotuksen jälkeen, määrätä semmoinen opetusaineiden jako, kuin mainittua tarkoitusta varten saatetaan nähdä tarpeelliseksi, niin että opettaminen suomenkielellä voi alkaa tulevan lukuvuoden alusta; sekä kuuluu Suomen Senaatin Talous-Osastolle järjestänsä säätää useampain aineiden opettamisesta sanotuissa oppilaitoksissa suomenkielellä.

Kaikesta päättäen Snellman, jonka vaikutuksesta nämä pykälät syntyivät, piti niitä onnellisena ratkaisuna koulukysymykselle ja suurena voittona suomalaisuuden asialle. Ne olivat täysin hänen kantansa mukaiset. Hän luultavasti odotti, että koulut yleensä näiden määräysten vaikutuksesta suomalaistuisivat ja samalla suomalaistuisi sivistynyt ruotsinkielinen luokka. Muuten tämä oli silloisen koulupolitiikan pääkysymys, josta oli paljon väitelty Jyväskylän opiston ensimmäisinä toimintavuosina. Jo silloin ilmaisi Snellman siitä mielipiteensä, jota hän ei myöhemminkään muuttanut. Vaan ensin esittäkäämme, miten Snellman johtui tässä asiassa kynään tarttumaan.

Kun puhuttiin suomalaisen opiston perustamisesta Jyväskylään, luuli suuri suomenkieltä harrastava yleisö, että siitä tulisi puhtaasti suomalainen. Niin ei käynyt. Koulun perustamismääräyksessähän säädettiin, että sen kahdella alimmalla luokalla oli opetettava oppilaitten äidinkielellä, oli se sitte suomi tai ruotsi, ja ylemmillä luokilla suomeksi ainoastaan yhdessä tai kenties useammassa aineessa tarpeen mukaan; ja sillä tapaa koulu aluksi järjestettiin. Kun tuli tunnetuksi, ettei koulu ollutkaan puhtaasti suomenkielinen, nousi siitä ensi luokan hirmumyrsky sanomalehdistössä. »Olen kuullut Jyväskylän opistosta sanottavan, että venskaa ja vinskaa sotketaan yhteen, ruotsiksi puhutaan ruotsalaisille ja suomeksi suomalaisille», kirjoitti Suomen Julkisiin Sanomiin eräs »Juho Tanunpoika Kuortaneelta», vaatiens tarkat tiedot, millainen sekasikiö paljon toivotusta laitoksesta oli tullutkaan. Kun pari opiston opettajaa julkisuudessa selitti, miksi oltiin pakotettuja kaksikielisyyteen, saivat he kuulla kunniansa siitä, että »suomikylmyytensä eli oikeammin ruotsivimmansa innossa laiminlöivät kansamme edut ja luottamuksen». Koulun

innokas ja uhrautuvainen perustajakin tohtori Schildt sai osansa, vaikka olikin syrjäinen. Hän oli »pitänyt kansaansa narrina», haluten saada »pyhää savua suomi-kuulun nimensä alttarille». Useita niinkin tuimia kirjoituksia lähetettiin sanomalehtiin, etteivät toimitukset uskaltaneet niitä painattaa. Eivätkä ainoastaan syvät rivit, vaan monet »vanhat rehelliset» sivistyneetkin suomenmieliset kii-vaasti moittivat Jyväskylässä käytettyä opetustapaa. Paavo Tikkanen, joka itse umpisuomalaisesta kodista läh-teenenä oli sivistyksensä saavuttanut ruotsinkielellä, lau-sui Suomettaressa vakavia sanoja, arvelleen, että Jyväskylän opettajakunnan selitys oli »niin mieto suomalaisuudelle kuin olla taitaa». Väitteeseen, ettei voi suomea ottaa opetus-kieleksi ennenkuin oppikirjoja saadaan, hän muistutti, ettei oppikirjoja ilmesty ennen kuin niitä tarvitaan, sekä lisäsi: »Olemme puhuneet suomme puhtaaksi, ei vihasta eikä vai-nosta vaan rakkaudesta tähän nuoreen opetuslaitokseen, tietäen ja tuntien, että tämä koulu saadaan parhaan he-delmänsä kantamaan ainoastaan siten, että siinä kaikki opetus annetaan suomen kielellä. — — Ei opettajakunnan myöskään tarvitse katsoa sitä, että kouluun pyrkii ruot-sinkielen taitavia lapsia; onhan meidän suomalaisten lasten täytynyt oppia ruotsinkieltä, eikä meitä ole koskaan sää-litty kieleemme vuoksi.» Mehiläisessä Rietriikki Polén vei-sasi samaa valitusvirttä: Suomenkansa oli muka ihanissa toiveissaan katkerasti pettynyt *).

*) Outoa on, millä kannalla sen aikuiset ruotsinkieliset lehdet olivat tässä asiassa: Jos milloin ruotsalainen sivistyksemme oli vaa-rassa, oli se kai silloin, jolloin suomalaisia kouluja ruvettiin perusta-maan. Jännityksellä hakee kauhunpurkauksia tämän vaaran joh-dosta. Mutta päinvastoin kuin odottaisi monet ruotsalaiset lehdet moittivat ankarasti, joskuspa suorastaan loukkaavalla tavalla niit-ten velttoutta, joitten tuli viran puolesta suomalaisen opetuksen asiaa ajaa.

Todellisuudessa kumminkin oli niin, etteivät Jyväskylän opettajat lainkaan ansainneet tätä ryöppyä. Opiston suomalaisuus oli sydämen asia heille niinkuin muillekin sen ystäville.

Seurattuaan aikansa äänetönnä syrjästäkatsojana tätä jupakkaa puuttui siihen vihdoin sekin mies, jonka sanoille Suomessa parikymmentä vuotta oli totuttu panemaan suurin paino.

Litteraturbladissa kirjoitti hän v. 1859: •

»Jokainen on epäilemättä ilolla ottanut vastaan tämän todistuksen, että hallitus tunnustaa tulevaisuuden tarpeen. Mutta kysymys, kuinka tällainen opisto on järjestettävä, ei ole helpoimpia ratkaista. — — —

Se todellakin vivahtaa mielettömyyteen, kun esim. vaaditaan, että Jyväskylän opisto tulisi kokonaan suomalaiseksi, toisin sanoin, että siinä kaiken opetuksen pitäisi tapahtua suomeksi. On muka vähäpätöistä, ettei vielä tätä suomalaista koulua varten ole olemassa tarkoituksenmukaista maantieteen oppikirjaa, eikä laajempaa yleistä historiaa, eikä latinaista lauseoppia, eikä latinaista lukukirjaa selityksineen, eikä latinaista sanakirjaa, eikä saksalaista kielioppia, eikä saksalaista sanakirjaa, — vaan venäjän kielen oppikirjoista olemme vaiti — — —

Jollei maamme sivistynyt luokka opi omaksi velvollisuudekseen ja jälkeen tulevien onneksi tunnustamaan, että sen lapset ja lastenlapset kielenkin puolesta suomalaistuvat, niin Suomen kansalla ei ole tulevaisuutta. Heidän juuri tulee miettiä asemaansa ja valita niiden *joko—taikka* välillä, jotka tulevaisuus tarjoo. Syy, minkätähden Suomen kansallisuuden pitää mainitusta luokasta saada vastaiset edustajansa on yksinkertaisesti se, että sillä on polvesta polveen menevä sivistyksensä. Saattaa kyllä tuntua raskaalta,

ettei historiaa voi syrjälle työntää, mutta inhimillinen kehitys on auttamattomasti sen pakkoon sidottu. Ihmisen vapaus on siinä vaan, että tämäkin pakko on hänen omaa vapaata työtänsä. Maan sivistyneille muutos ei ole helppo, mutta kansakunnan olemassaoloa ei pelasteta pelkillä hurskailla toivomuksilla. Kuten herrassäädyn pitää pukea peritty sivistyksensä uuteen muotoon, niin ei suomalaisen rahvaankaan lapsilla ole muuta keinoa päästäksensä samaan työhön osalliseksi, kuin hankkia itselleen osa herrassäädyn polvesta polveen menevää sivistystä.

Senpä tähden puhtaasti suomalainen koulu tällä hetkellä on mielettömyyttä. Suomalainen on se opetus, joka tekee mahdolliseksi ruotsia puhuvalle pukea peritty tietonsa suomenkielen pukuun, ja suomea puhuvalle tulla tästä perinnöstä osalliseksi.

Emme siis tämän johdosta voi tulla muuhun vakaukseen, kuin että opetus kaikissa maamme kouluissa on annettava kaikille oppilaille sekä ruotsiksi että suomeksi. Mutta tämä ei voi muulla tavoin tapahtua, kuin kumpaa-kin kieltä opetuskielenä eri aineissa käyttämällä. Niin sanottujen suomalaisten opistojen tehtävä on tässä kohden käydä etunenässä. — — —

Opettajan harkittavaksi täytyy jättää, milloin äidinkieli voipi herjetä olemasta ainoana opetuskielenä, niinpä myös, missä aineissa toinen tahi toinen opetuskieli on yhteisesti kaikkien oppilaitten käytettävä.»

Niin oudoilta kuin nämä Snellmanin sanat kuuluvatkin ovat ne täysin hänen yleisen ajatustapansa mukaiset. Hänen ohjelmansa mukaan piti ruotsinkielisen kansanaineksen tässä maassa muuttua kieleltään suomalaiseksi ja näin kansaa lähentyneenä edelleenkin olla kaikkialla asiain johdossa. Sitävastoin ei hän sitä pitänyt suotavana, että

suomenkielistä kansanainesta koetettaisiin kohottaa johon, koska se nuoren sivistyksensä vuoksi ei tulisi siihen kykenemään. Samassa Litteraturbladin kirjoituksessa sanoo hän: »Talonpoikaislapset eivät ole ne, jotka ovat edustaneet ja edustavat korkeampaa sivistystä Euroopan sivistyneimmissä maissa. Sivistyksen siemen kehittyi vähitellen sukupolvissa. Ruotsi on ehkä se maa, jossa lukuisempia mainioita miehiä on lähtenyt talonpojan tuvasta tai mökistä. Mutta sielläkin on prosentti vähäinen. Myönnämme tietysti välttämättömäksi, että kaikille on avattava pääsö korkeampaan opetukseen. Suvuissa on rappeutumista ja ylenemistä. Uusia sukuja perittyine sivistyksineen täytyy astua vanhojen sijaan. Mutta asiain pakko tekee tämän siirron hitaaksi. Tavallisesti käy se vähitellen siirtymällä maanviljelyksestä teollisuuteen ja siitä toisessa sukupolvessa suorastaan toimintaan yleisten etujen hyväksi». Jotta suomenkieliselle rahvaalle olisi riittävää tilaisuutta siirtyä maanviljelyksestä teollisuuteen, suositteli Snellman sille moneen kertaan kaikenlaisia ammattikouluja ja koetti niiden perustamista edistää.

Oppikoulujen suhteen ei Snellman saanut tahtoansa läpi. Jyväskylän opisto muuttui ennen pitkää täydellisesti suomalaiseksi. Ummikkoruotsalaisten oppilaitten vähyys, opettajain uuraat ponnistukset suomenkielisen opetuksen hyväksi, heidän vastenmielisyytensä kaksikielistä opetusta kohtaan, joka tuotti käytännöllisiä vaikeuksia, ja suuren suomalaisen yleisön hartaat toivomukset vaikuttivat sen, että samalla kuin koulu v. 1862 määrättiin laajennettavaksi, se hallituksenkin puolelta tunnustettiin puhtaasti suomenkieliseksi, jommoiseksi se käytännössä oli jo aiemmin muodostunut. Miten lujasti vakuutettu Snellman oli puolustamansa kaksikielisen opetusjärjestelmän oikeudesta,

näkyä siitä, että Jyväskylän opiston täydellinen suomalaistuminen oli hänelle kova pettymys. »Jos ruotsinkieli olisi käytetty», kirjoitti hän *Litteraturbladissa* v. 1862, »opetuskielenä koulun kaikilla luokilla kaikissa oppiaineissa, paitsi parissa, joita olisi sopinut suomeksi luettaa, olisi Jyväskylän koulusta tainnut syntyä malli-koulu, mutta nyt kun oppilaat eivät vähääkään opi ruotsinkieltä, ei koulu ole muu kuin naurun-asia». Myöhemminkään ei Snellman tässä asiassa mieltään muuttanut, sillä milloin hän koulupolitiikasta puhui, esitti hän samoja ajatuksia, ja valitti koko ikänsä, ettei saanut mielipidettensä voitolle — suomalaisen sivistyksen onneksi. Sillä ainakaan nykyisin ei luulisi olevan syytä yhtyä Snellmanin suruun. Tosin on vielä äskettäin hänen kantaansa puolustettu. Niinpä Snellmanin elämäkerrassaan *Th. Rein* lausuu *): »Emme pyydä ratkaista oliko hänen aatteensa kasvatusopilliselta kannalta mahdollinen. Jos se olisi toteutettu, olisi se arvattavasti aikaa myöten vienyt säätyluokan suomalaistumiseen suuremmissa määrässä kuin miltä nyt näyttää, ja se olisi estänyt sitä juopaa syntymästä mainitun luokan molempain ainesten välille, joka nyt uhkaa viedä nämät ainekset yhä kauemmaksi toisistaan». Mutta onkohan tämä niin varmaa? sopii kysyä. Olisikohan tosiaankin tätä tietä saavutettu säätyläisluokan suomalaistuminen? Suuresti täytyy sitä epäillä sen ärtyisän vastahakoisuuden vuoksi, jota säätyluokkamme on osoittanut suomalaisuutta kohtaan jotämän kaksikielisyysjärjestelmänkin aikana. Eiköhän päinvastoin tästä kaksikielisyudesta olisi helposti voinut muodostua laaja peite, jonka alle korkeamman suomalaisen sivistyksen heikko oras olisi voitu mukavasti tukahuttaa ja siten ehkäistä suomalaisuuden voi-

*) *Th. Rein*. J. V. Snellmanin elämä. II osa. Siv. 251.

makkaampi kehitys ties kuinka pitkiksi ajoiksi, jos koulu-
politiikkamme olisi pysyvämmin tälle tielle kallistunut.

Ei siis voinut pitää onnellisena sitä ratkaisua, jonka koulukysymys Snellmanin vaikutuksesta oli saanut. Pian tuli se käytännöllisessä elämässä näkyviin.

Jo se mieltenkuohu, mikä oli syntynyt Jyväskylän opiston kaksikielisyyden johdosta, antoi aihetta arvata, ettei suomalaisella taholla tultaisi olemaan tyytyväisiä 1865-vuoden asetuksen määräyksiin. Pian puhkesikin se näkyviin. Kirjallisessa Kuukauslehdessä v. 1867 lausui siitä Yrjö Koskinen: »Kiitollisuudella on mainitseminen, että arm. asetus Helmik. 20 p. 1865 säätää, että maan *kai-*
kissa oppineissa kouluissa ja lukioissa suomenkieli on ruotsin rinnalle asetettava opetuskieleksi yhdessä tai useissa aineissa. — — — Tästä näkyy, että koulujen suomentamiseksi joita-kuita askeleita on tehty. Mutta toiselta puolen on syytä arvella, että oikea tarkoitus-perä ei ole kaikin paikoin täydellisen selvä. Ensiksi on muistaminen, että asetuksen määräys yhdestä tai useasta suomeksi opetettavasta aineesta muun ruotsiksi käyvän opetuksen rinnalla, ei voi lopullisena sääntönä koskea muita kouluja kuin niitä, joissa ruotsi enimmältään on pysyvä. — — — Mutta toinen on asian-laita niissä maan osissa, joissa väestö on suomenkielinen ja joissa siis jokainen lapsi, ellei sitä luonnottomassa umpinaisuudessa ole kasvatettu, suomea osaa. Että niillä seuduin koulujen opetuskieli on kokonaan suomeksi pantava, on niin selvä asia, että ainoastaan muutamien nykyisten opettajain kykenemättömyys voi olla toimeenpanossa viivyykkeenä».

Vielä huonompaa menestystä säädetylle kaksikielisyydjärjestelmälle ennusti se, että koulunopettajat, joista sen toteuttaminen viimekädessä riippui, asettuivat jyrkästi sitä

vastaan. Suomen ensimmäinen yleinen opettajainkokous v. 1863 näytti vielä olleen kaksikielisyyden kannalla; silloin ei siitä ollut vielä tarpeeksi käytännöllisiä kokemuksia. Mutta uusi sävel kaikui jo toisessa opettajain kokouksessa v. 1867. »Ei sillekään», lausui siellä kieliasiaista lehtori G. E. Eurén, »joka katselee asiata kauempaa, voi olla vierasta, että kaikissa tai ainakin useimmissa tieteissä löytyy nimityksiä, joita nuorukaiselle opetetaan pitkin hänen koulu-aikaansa ja jotka senvuoksi imeytyvät koko hänen henkiseen olemukseensa ja jotka ovat niin tärkeitä, että ne vallan antavat muodon hänen henkiselle olemukselleen. Niiden opettamista kahdella eri kielellä en minä pidä sopivana; hän oppii osan aineita, nimityksiä, käsitteitä ja ajatuksia suomeksi, toisen osan ruotsiksi. Jos mikä, niin tämä kokonaan raatelee hänen sielunsa, hänen tajuntansa, eikä se anna mitään ryhtiä, mitään sivistystä, mitään henkeä». Kun vielä jotkut muut puhujat olivat Eurénia säestäneet, päätti kokous, että yksi opetuskieli oli otettava käyttöön maan oppilaitoksissa, suomalaisilla seuduilla suomi, ruotsalaisilla seuduilla ruotsi. Tampereen ylä-alkeskoulun rehtori A. F. Rosendal näyttää olleen ainoa, joka ollen itse koulun opettaja lämpimästi puolusti kaksikielisyyjärjestelmää. Mutta hänenkin täytyi koulunsa lakattua sen toiminnasta laatimassaan kertomuksessa tehdä se tunnustus, »ettei suinkaan tarvita suurta pedagogillista (kasvatusopillista) tietoa eikä liioin kokemustakaan ymmärtämään, että opettajan on mukavampi ja erittäin vähemmän vaivalloinen antaa opetusta siinä, kussa kaikki oppilaat ovat samankielisiä, kuin siinä, jossa hänen täytyy opettaissaan vuorotellen käyttää kahta kieltä». Mutta sen hankaluuden uhalakin, mitä kaksikielisyyttä tuotti, puolusti hän sitä »inhoitavien kielikiistojen välttämiseksi».

Yhtä paljon kuin koulun seinäin sisällä synnytti niiden ulkopuolellakin kaksikielisyysjärjestelmä nurkumista ja tyytymättömyyttä. Vanhemmat valittivat, että heidän lapsensa olivat pakotetut oppimaan joitakin oppiaineita kielellä, jota he eivät taitaneet, mistä seurauksena oli epätasaisuus edistymisessä sekä se, että oppilaat muutaman vuoden perästä eivät kunnollisesti osanneet kumppaakaan kieltä, pahimmassa tapauksessa ei edes omaa äidinkieltänsä. Entäpä taito niissä aineissa, joita luettiin vieraalla kielellä! Monet oppilaat lukivat koneellisesti ulkomuistiin annetun läksyn ymmärtämättä tämän taivaallista sen sisällyksestä.

Suomalaisuuden edistymisen kannalta olisi ollut tärkeää, että koulukysymyksen ratkaisu olisi tuottanut suomalaisuudelle voittoja, joita kaikki kansallisen asian ajajat olisivat voineet yksimielisesti puolustaa. Mutta nyt oltiin kaikkea muuta kuin yksimielisiä. Senpävuoksi, kun nämä voitot joutuivat koetukselle, virkavallan niitä uhatessa, ne menetettiin helposti.

Ensimmäiseksi rupesivat 1865 vuoden asetuksen määräyksiä vastaan hangottelemaan maan tuomiokapitulit, joiden huostaan kouluasiain huolehtiminen vielä kuului.

Kuopion tuomiokapituli yksin totteli, menipä pitemällekin kuin vaadittiin: myönnettiin puolet aineista ja tunneista suomenkieliselle opetukselle omistettaviksi. Kuopion ja Oulun kouluissa suomenkieli siten sai jalansijaa, sitä helpommin kuin se ennestään oli kaikille lapsille tuttu.

Vaan samaan aikaan Turun tuomiokapituli peittelemättä ylenkatsoi kieliasetuksen määräyksiä. Ei ollenkaan välitetty asetuksen määräyksestä, että opettajan suomenkielen taito oli todistettava. Kaiken lopuksi arkkipiispa Edvard Bergenheim lopulla vuotta 1865 antoi pitkän kiertokirjeen, jossa selitti, että koulut eivät voineet suomenkieltä ot-

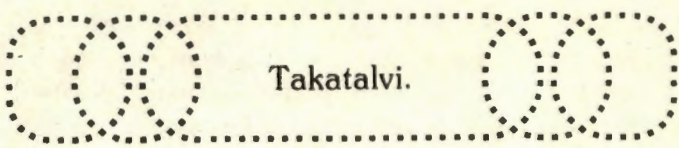
taa opetuskieleksi, toisin sanoen, ettei asetusta voitu noudattaa. Porvoon tuomiokapitulin menettely ei ollut paljoa parempi. Valitettiin, että käytettiin uhkauksiakin niitä opettajia kohtaan, jotka omin päin tahtoivat täyttää asetuksen määräykset. Kirjallisista opinnäytteistä annettiin alin arvosana sen vuoksi, että ne olivat suomenkielellä laaditut.

Näin koulujen suomalaistumisesta oli sangen heikot toiveet.

Tämä hidas kehitys aiheutti, ettei 1867 vuoden valtiopäivillä voitu asiaa vaitiololla sivuuttaa. Edusmiesten K. Muttilaisen, Kaarlo Värriin ja Pekka Tiaisen anomusten johdosta laati talonpoikaissäädyn yksityinen valitusvaliokunta pitkän ja valaisevan mietinnön, jonka pääkohdat olivat, että Helsingin normaalikoulu saisi suomalaisen rinnakkaisosaston, että Turun alkeisopiston rinnakkaisosasto tulisi suomalaiseksi ja että suomalaisilla seu-duilla sijaitsevilla kouluissa yleensä suomea ruvettaisiin käyttämään opetuskielenä ruotsin rinnalla. Tähän anomukseen yhtyi pappissäätö, jossa kirkkoherra Joh. Bäckvall oli tehnyt samanlaisen esityksen, selittäen, että »puhtaasti ruotsalaisia kouluja ei voi enää tulla kysymykseenkään», kun vuodeksi 1883 kaikkien virkamiesten, joita koulut etupäässä valmistavat, pitää oppia suomea. Säädyn mielestä oli suomenkieli maamme umpisuomalaisissa ja ruotsin umpiruotsalaisissa osissa pidettävä koulun alempien luokkien opetuskielenä; ylemmillä luokilla toinen kotimainen kieli oli käytettävä muutamien aineitten opetuskielenä. Siis sama kanta kuin 1865 vuoden asetuksenkin, sillä erotuksella vaan että uudistuksen lopputarkoitus oli selvemmin esitetty. Mitään yleistä säätyanomusta ei syntynyt. Tämä jäi vaan näiden kahden säädyn toivomukseksi.

Harvoin on paremmin paikallaan kuin tässä kohden sanoa, että kansa sai kiviä leivän asemesta. Kuluneet 10 vuotta Jyväskylän opiston alkamisesta olivat suomenkieliselle kouluopetukselle olleet edistyksen vuosia. Nyt seurasi taantumus, jolloin uusista suomenkielisistä oppilaitoksista ei voinut olla puhettakaan. Hyvä, jos entisetkin olisi voitu säilyttää.

.....

Takatalvi.

Vuoden 1860 alkupuoli oli suomalaisuuden riennolle muuallakin kuin koulualalla iloista kevättä: kaikkialla orasti ja versoi. Hallitsija oli suopea, ruotsinkielinen valtaluokka oli vielä verrattain suopea ja suomalaisuuden ystävään ensimmäinen mies J. V. Snellman istui neuvospöydässä suorittaen maalle kaikkien tunnustamia palveluksia. Saman vuosikymmenen lopussa seurasi kuitenkin takatalvi, joka palellutti kuoliaaksi monet niistä lupaavista oraista, joita suomalaisuuden vainiolle oli puhjennut.

Ensinnäkin ylimmissä hallituspiireissä tuulet kylmenivät. Aleksanteri II:sen kävi, niinkuin niin monen, joka liian kauan pidätetyn virran sulkuja aukoo. Virta syöksyy eteenpäin rajuna, hävittäväenä tulvana, niin ettei sen kulkua enää voida hallita. Kansanvapauttamispyrinnöt menivät Venäjälläkin pitemmälle kuin Vapauttaja-Tsaari oli aikonut. Hänen täytyi ryhtyä niitä pidättämään. Monet vapauden harrastajat tunsivat silloin toiveissaan pettyneensä, ja katkeroituneena ryhtyivät väkivallan töihin. Huhtikuulla v. 1866 tehtiin murhayritys keisarin henkeä vastaan — ensimmäinen niistä monista, joiden uhriksi Aleksanteri II vihdoin joutui. Samaan aikaan sattui kei-

sarille toinenkin ikävä tapaus. Hänen vanhin poikansa Nikolai kuoli. Nämä tapahtumat suuresti synkistyttivät hänen ihmisystävällistä mieltään.

Suomessa taas oli kansamme voimia paljon lamauttanut kova kato v. 1866—1867. Sen lisäksi olivat ei-suomenmielisellä taholla mielet muuttuneet penseämmiksi suomalaisuuden liikettä kohtaan. Tähän aikaan oli suuri vaikutusvalta n. k. liberaalisella (vapaamielisellä) puolueella. Sen huomattu äänenkannattaja oli *Helsingfors Dagblad*, joka oli hyvin toimitettu ja levisi paljon. Oikeastaan ei tähän aikaan vielä voi puhua puolueista nykyaikaisessa merkityksessä. Eri mielipiteitä liikkui kyllä suuressa yleisössä, mutta millään kansalaisryhmällä ei ollut varmaa, määrättyä ohjelmaa. Selvin kanta oli hallituksella ja sillä virkavallan kourallisella, joka seisoi sen ympärillä. Tämän kourallisen kiukkuinen halu oli tarrata vastaan kaikkea, mikä tarkoitti virkavallan rajoitusta esiintyipä se missä muodossa hyvänsä. Tuskin tarvitsisi mainita, että suomalaisuuden liike näille ylimyksille oli kuin tikku silmään. Muu yleisö eli niissä suurissa uudistusajatuksissaan, joita synnytti eduskunnallisen elämän uudelleen herääminen, rautatie- ja kansansivistysunelmat, kotipolton kieltö, rahareformi, koulun ja kirkon ero j. n. e. Ruotsin vaikutus on meillä aina ollut suuri, mutta tähän aikaan erittäinkin. Vanhassa emämaassa oli v. 1866 suurella innostuksella vaihdettu vanha säätyeduskunta kahteen kamariin, ja sen innostuksen hyökyaineet ulottuivat meidänkin rannikoille. Juuri uudistusten ajan alkaessa olivat puolen vuosisadan vaelluksen jälkeen tänne ehtineet vapaankilpailun aatteet herättäen täälläkin sitä optimismia, mitä ne kaikkialla aluksi olivat herättäneet. Tässä uudistus- ja vapaamielisyys-huumauksessa ei täysin oivallettu, mitä merkitsivät uudistukset

suomenkielen hyväksi. Kielikysymyksen pohjalla ei tule syntymään puoluejakoa, ennusti Dagbladin edelläkävijä Barometer v. 1861. Muutenkin oli ajanhengen mukaista jättää molempien kieliryhmien välit vapaan kilpailun ratkaistaviksi, joten oli periaatteen mukaista tunnustaa molemmat kielet tasa-arvoisiksi. Varsinkin oli se helppoa niin kauan kuin sen tarvitsi tehdä vain sanoissa. Mutta toiseksi muuttui asia, kun niin pitkälle ehdittiin, että tarvitsi ryhtyä tositoimiin. Silloin suomenkielen oikeudet alkoivat liikavarpaista puristaa. Liberalismiin usein liittyy mukavuuden halu, ja hetkellisesti oli mukavampaa väljentää puristavaa kenkää, kuin kerta kaikkiaan leikata liikavarpaat pois, mikä olisi pysyvän ja onnellisen parannuksen tuottanut. Saapuivat sittemmin varoittavat viestit Ruotsista. Eduskunnan uudistus ei ollutkaan siellä synnyttänyt sitä ihanetta, mitä oli odotettu. Entinen vanhoillisuuteen taipuva talonpoikaissäätö maalaispuolueeksi muodostuneena oli uudessa eduskunnassa saanut suuren vallan, joka monessa suhteessa oli kaikkea muuta kuin kiitettävä. Tällainen esimerkki silmäin edessä laimensi entistä reipasta uudistushalua, mukavuuteen pyrkimys voitti, ja helpoimmalla pääsi jättämällä suomenkielen entiseen sorrettiin asemaansa.

Miten erilainen olikaan tässä suhteessa 1860-luvun alku ja loppu! V. 1861 kirjoitti Barometer: »Me näemme, että talonpoika oikeuden-asioissaan on kokonaan kaikellaisten ruotsia osaavien nurkkakirjurien mielivallassa; me näemme, että hänen täytyy ottaa vastaan vieraalla kielellä kirjoitettuja oikeuden papereita, jotka ehkä koskevat hänen kalliimpia etujansa. Tämä olisi mahdotonta vapaamman ja kansanvaltaisemman hallitusmuodon vallitessa. — — Eikä sekään ole soveliaista, että valtion virkamiehet eivät osaisi kansan kieltä. — — Kun virkamiehet katsotaan kansan

palvelijoiksi (niinkuin he todellisesti ovat) eikä kansan herroiksi, silloin on mahdoton ajatella, että muut miehet pääsisivät virkoihin kuin semmoiset, jotka todellisesti osavat toimittaa sitä, mitä voipi vaatia se kansa, jota he palvelevat. — — Vasta silloin, kun kansan kieltä ei ainoastaan voi, mutta myös täytyy käyttää kaikissa hallituksen, lainkäytön ja ennen kaikkia kunnallishoidon asioissa, vasta silloin se voipi todellisesti kehkeytyä ja tulla taipuvaksi lausumaan kaikki, mitä nyky-ajan yhteiskunnallisessa elämässä taitaa ajatella».

Mutta varmaankin olisi Barometer-parka kääntynyt haudassaan, jos olisi nähnyt, miten arvoisa seuraaja *Dagblad* saman vuosikymmenen lopussa alituisesti ahdisteli niitä harrastuksia, joilla oli tarkoituksena kansankielen kohottaminen. Vaan siitä vähän myöhemmin.

Ensimmäisiä selviä taantumuksen merkkejä oli *Snellmanin* syrjäyttäminen senaatista alkupuolella vuotta 1868. Kun ainoa suomalaisen kansan etujen valvoja oli hallituksesta pois, keskeytyivät toimet suomenkielen hyväksi, jopa ryhdyttiin entisiä vahinkoja korvaamaan. Peittelemättä lausuttiin sekä hallituksen että ruotsinmielisten piireissä, että 1865 asetus oli olemassa ainoastaan paperilla.

Mitä odotettavissa oli, siitä antoi aavistuksen normaalikoulun suomenkielisen osaston kohtalo. Syksyllä 1867 perustettiin tähän kouluun ensimmäinen suomenkielinen rinnakkaisluokka. Kohta sen jälkeen anoi kasvatusopin professori *S. J. Cleve*, jonka valvonnan alle koulu kuului, että toinen suomenkielinen rinnakkaisosasto avattaisiin seuraavana syksynä, minkä olisi luullut jo luonnostaankin lankeavan ja josta hallitsija 11 p:ltä kesäk. 1864 oli antanut määräyksen. Mutta senaatin herroille ei ollut asia yhtä selvä. Pitkien keskustelujen jälkeen, kun *J. V. Snellmankin* silloin

vielä äänellensä oli vaikuttamassa anojan hyväksi, päätettiin pyydetty toinen luokka perustaa. Mutta ajan tullen professori Cleve vielä kerran katsoi velvollisuudekseen vaivata korkeita viranomaisia pyynnöllä, että kolmas suomenkielinen luokka perustettaisiin. Taas puhuttiin asiasta puuta heinää. Helsinki oli muka ruotsalainen kaupunki, jossa ei suomenkielistä koulua tarvita. Edelleen noilla kahdella suomenkielisellä luokalla muka oppilaat ennättivät oppia ruotsia, joten voivat tällä kielellä jatkaa opintojaan. Tosiaankin suomalaisien oppilaitten ruotsalaistuttamista varten olivat nuo kaksi luokkaa mainiot olemassa! Vaan mikä oli pahinta, arvattiin senaatissa aivan oikein, että jos näinikään yhdessä koulussa kustannetaan suomalaisia rinnakkaisosastoja, siitä saadaan aihetta pyytää kaikkiin muihinkin kouluihin samanlaisia osastoja; ja valtion varat eivät riitä rinnakkaisosastojen perustamiseen suomenkielen hyväksi kaikkiin oppilaitoksiin. Koulun täydentämisen puolesta puhuivat ainoastaan senaattorit *J. Ph. Palmén* ja *S. H. Antell*. Hankitun äänen kautta professori Cleven anomus äänestettiin kumoon. »Kysymyksen suureen tärkeyteen nähden» senaatti näet päätti kuulustella erään poissa olevan jäsenensä mieltä. Tämä tapahtui 1 p. huhtik. 1869. Silloin asia oli siis tärkeä. Mutta kuukauden perästä se ei enää ollut tärkeä. Silloin näet esiteltiin 134 helsinkiläisen anomus koulun täydentämisestä. Senaatti tietysti ei ottanut sitä huomioon, mutta ei esittänyt asiata hallitsijalle niinkuin senaatin ohjesäännön mukaan kaikki tärkeät asiat pitäisi esittää.

Hämmästyks tästä päätöksestä oli suuri. Professorit *K. G. von Essen*, *Yrjö Koskinen*, *O. E. A. Hjelt* ja *Th. Rein*, tohtori *Paavo Tikkanen* ja kandidaatti *W. Lavonius* pyysivät yksityisillä varoilla saada kannattaa pyydettyä kolmatta

luokkaa. Sitä ei voitu kieltää. Pietarissa asia ratkaistiin niin, että kolmas luokka, kun sitä jonkun aikaa oli yksityisesti kustannettu, sekä neljäskin olivat toistaiseksi valtion varoilla kustannettavat. Mutta uuden käsittelyn alaiseksi oli asia otettava, jos lisää tahdottiin.

Ilmeistä oli, että nyt olivat vaarassa kaikki ne voitot, jotka suomenmieliset jo luulivat saavuttaneensa. Tietoa ei ollut, kuinka pitkäaikaiseksi taantumus tulee ja mihin asti vanhan sivistyksen maltittomassa puolustamisessa aiottiin mennä. Suomenmielisten tuli suojata voittojaan. Muuta perustuslain suomaa ja mahdollista keinoa ei ollut kuin kääntyminen suoraan hallitsijan puoleen. Mutta mitään muuta ei siinä asiassa tehty kuin että siitä julkisesti keskusteltiin. Kun silloinen kenraalikuvernööri kreivi *Adlerberg* erikoisesti kehotti, että suomenmieliset kääntyisivät hänen puoleensa hävitettäväksi tuomitun suomalaisen normaalikoulun asiassa, niin suomenmieliset sen ehdottomasti hylkäsivät, koska semmoinen puuha olisi luonnollisista syistä kovin arveluttava. Siitä joutuivat he kenraalikuvernöörin epäsuosioon. Mutta siitä huolimatta *Dagblad* pitkin vuotta 1869 hämärillä huhuillansa syytteli suomenmielisiä »Pietarin teistä», salaisista anomuksista, vehkeilyistä perustuslakeja vastaan j. n. e.

Kun suomenmieliset itseänsä ja vaatimuksiansa julkisuudessa puolustelivat, näki *Dagblad* paljon epäluulonalaista ja hämärää heidän tarkoituksissaan, vaatien alusta kesää 1869 heidän »suoraan ja selkeästi lausumaan», mikä sija tahdotaan antaa ruotsinkielelle kouluissa. Siihen Yrjö Koskinen Kirjallisessa Kuukauslehdessä vastasi: »Suomalaisuuden luonne on tosin niin leppä ja hyvänsävyinen, ettei liene suinkaan pelkoa sen rupeevan muita polkemaan. — — *Dagblad* voi olla ruotsinkielen suhteen aivan rauhoi-

tettu; sillä Suomen kansa tulee epäilemättä sitä säilyttämään siinä määrässä, kuin se havaitsee sitä tarvitsevansa.» Ärtisän mahtavasti vastasi tähän Dagblad: »Onpa suuria sanoja tämä! Se kuuluu niinkuin valloittajan puhé, joka, luottaen siihen aseelliseen voimaan mikä hänellä on takanansa, lykkää luotansa kaikki pyydetyt selvitykset hänen tointensa suhteen sillä ilmoituksella, että hän kyllä on noudatakseen kaikkea sitä kohtuutta ja oikeutta, mitä hän on tarpeelliseksi näkevä, liittäen siihen uhkauksen, ettei pidä häntä ärsyttämän, osoittamalla epäluuloa hänen tarkoituksiinsa. — — — Hra Y. K:n suuret sanat eivät ole tyhjää puhetta, vaan todentekoista varoitusta. Se on päätös-kohta eräästä *trilogiasta* (kolmiopista), jonka kaksi edellä käypää kohtaa ovat viittaus kumousten mahdollisuuteen sekä osoitus hallitsijan tunnettuun tahtoon. Tuo vääristetyn perustuslaillisen naamarin alla puolustettu pietarilaisten keinojen käyttäminen on siihen vastakohtana käytännöllisessä katsannossa. — — Vielä ei ole niin pitkälle tultu, että hra Y. K. Suomen kansasta voipi sanoa: *L'état, c'est moi!* (valtio minä olen)». Runsaita valituksia ja varoituksia ei puuttunut, mikä hävityksen kauhistus koittaisi, jos suomenkieli pääsisi valta-asemaan. Ruotsalaisesta sivistyskielestä meillä muka riippui kaikki Skandinaviasta saatu sivistys, vieläpä perustuslaillinen valtiolaitos, protestanttinen katsantotapa, ylipäänsä kaikki, mikä ei ole selvää raakuutta.

Näin suomenmielisten pieni joukko oli joutunut ankaran tykkitulen alaiseksi sekä hallituksen että yleisen mielihyvien taholta. Heidän viattomimmatkin sanansa väännettiin arveluttaviksi. Heiltä vaadittiin selityksiä ja vastauksia ja heitä tutkittiin, ikäänkuin heidät olisi saatu kiinni törkeän rikoksen yrityksestä.

Aika oli silloin astua näyttämölle miehen, joka tahtoi antaa suomalaisuudelle ratkaisevan kuoliniskun. Ymmärtääksemme niitä turmiollisia mullistuksia, joita tämä mies, kenraaliluutnantti vapaaherra *Kasimir von Kothen* aikaansai Suomen koululaitoksen alalla, on lyhyt silmäys tapahtumain esihistoriaan tarpeellinen.

Se koulujärjestys, joka Suomessa oli voimassa maan joutuessa Venäjän yhteyteen, oli vuodelta 1724. Kun se oli niin vanha, oli luonnollista, että se kaipasi uudistuksia. Kustaa II Adolfin ajasta asti oli ollut tapana, että kun suurempia muutoksia kouluoloissa pantiin toimeen, kuuluteltiin säätyjen mielipidettä. Kun Suomen säätyjä viime vuosisadan alkupuolella ei kutsuttu kokoon, suoritettiin uudistukset koululaitoksessamme hallinnollista tietä. V. 1835 asetetun koulukomitean ehdotuksen mukaan julaistiin v. 1841 asetus alkeisoppilaitoksista Suomessa sekä v. 1843 kymnaasi- ja koulujärjestys. Tällöin joutui koululaitoksemme entisestään suuresti poikkeavalle uralle. Paitsi että ajan hengen mukaan ankarasti tahdottiin valvoa oppilaitten henkistä terveydentilaa, ettei heihin pääsisi juurtumaan vääriä käsityksiä uskonnosta ja yhteiskuntajärjestyksestä, muutettiin muutenkin hetken tuulten mukaan niin paljon koululaitostamme, että muutosten toimeenpanossa piti paljon tinkiä. Kuten voi arvata annettiin venäjänkielen opetukselle tärkeä sija. Mutta eivät ehtineet nämä muutokset vakaantua, kun jo taas ryhdyttiin uudistuksiin. V. 1849 asetettiin komitea uusimaan yliopiston asetuksia. Siitä saatiin aihetta koululaitoksenkin uusimiseen. Intohimoisen levottomasti harrasti sitä vapaaherra von Kothen, joka v. 1853 oli tullut senaatin kirkollistoimituskunnan päälliköksi ja jonka hoidossa siis koulujemme korkein valvonta oli. Kothen, samoin kuin useat

muut senaikuiset mahtavat virkavallan miehet, esim. vapaa-herra *L. G. von Haartman*, oli peräti tyytymätön ylempään koululaitoksemme. Koulujen tärkein tehtävä oli heidän mielestensä virkamiesten kasvattaminen, mutta tämän tehtävänsä suorittivat ne huonosti, sillä meidän virkamiehiltämme puuttui yleensä hienompi sivistys, käytännöllinen toimitaito ja elämässä tarpeellisia tietoja; he eivät ymmärtäneet käyttäytyä ajan vaatimusten ja maan valtiollisten olojen mukaisesti. Piti siis kouluja muovailemalla koettaa muuttaa virkamiesluokan koko henki ja ajatustapa. Kaikkinaiset raskaat, kasvatusopilliset opinkappalet olivat poistettavat ainakin niiden tieltä, jotka olivat ennakolta määrätty yhteiskunnan johtaviin paikkoihin, jota vastoin heille oli annettava huolellista opetusta hyödyllisissä aineissa, semminkin ranskan ja venäjän kielissä. Monien mutkien jälkeen onnistui von Kothen ajamaan läpi tahtonsa. V. 1856 julaistussa kymnaasi- ja koulujärjestyksessä oli säädetty uusi koulumuoto, siviilikymnaasit, jotka järjestettiin von Kothenin aatteiden mukaisesti. Tämmöisiä siviilikymnaaseja perustettiin Viipuriin ja Hämeenlinnaan. Vakavia huolia herätti jo silloin koululaitoksemme tulevaisuus monissa sen ystävissä *). Hallituskin näyttää pian tulleen vakuutetuksi, ettei vanhaa latua noudattamalla koululaitoksen uudistumista saada onnelliseen loppuun. Merkinä siitä oli, että v. 1860 suotiin korkeampain koulujen opettajain kokoontua hippakunnittain neuvottelemaan oppilaitoksia koskevista asioista ja että vuoden 1862 asetuksessa alkeisopetuksen parantamisesta Suomessa suotiin koulujen opettajain joka kolmas vuosi pitää yleinen kokous,

*) Esim. J. V. Snellman ankarasti vastusti siviilikymnaaseja. Kts. *Juhana Vilhelm Snellmanin elämä*. Kirjoittanut *Th. Rein*. II. Siv. 90—94.

jos hallitus sen katsoi tarpeelliseksi. V. 1863 ilmestyneessä asetuksessa Venäjän kielen opetuksesta Suomen alkeisoppilaitoksissa vähennettiin mainitun kielen opetusta samalla kuin melkein kokonaan poistettiin siviilikymnaasit.

Hippakunnittain pidetyissä opettajain kokouksissa v. 1860 ja yleisessä opettajain kokouksessa v. 1863 lausuttiin toivomus erikoisen kouluylhallituksen perustamisesta. Hallitus asettikin v. 1865 komitean *) tekemään ehdotusta siitä sekä pohtimaan muitakin koulua koskevia kysymyksiä. Komitean esityksen mukaan olisi kouluhallituksessa tullut olemaan yksinomaan perinpohjin tieteellisesti ja kasvatustieteellisesti sivistyneitä henkilöitä; kasvatustieteen professori olisi tullut sen varapuheenjohtajaksi. Vuoden 1867 valtiopäiville jätti hallitus arm. esityksenä komitean ehdotuksen. Sen toteuttaminen kysyi ennen kaikkea varoja ja niiden hankkimisesta tahtoi hallitus kuulla säätyjen mieltä. Kun maassa oli kova aika, lausuiivat säädetyt toivomuksen, ettei suurempiin muutoksiin vielä ryhdyttäisi, vaan käyttäisi hallitus valtiovaroja sikäli kuin niitä riittäisi ja näyttäisi välttämättömältä uudistuksen toimeenpanoon. Edelleen lausuiivat säädetyt toivomuksen, että koulukysymys ennen ratkaisuaan vielä kerran esitettäisiin valtiopäiville. Samoilla valtiopäivillä käsiteltiin niinkään uutta kirkkolakiehdotusta ja suostuttiin tuomiokapitulien toisiin järjestämiseen, joka oli ehdotettu edellyttämällä koulun erottamista kirkosta. Säätyjen hyväksymässä muodossa julaistiin uusi kirkkolaki v. 1869 entisen Kaarle XI:n aikuisen v. 1686 säädetyin kirkkolain sijalle.

*) Komitean puheenjohtajaksi määrättiin professori *Sahari Joakim Cleve*, ja jäseniksi professorit *M. Akiander*, *A. E. Arppe*, tuomiorovasti, myöhemmin piispa *Torsten Tuure Renvall*, lehtorit *K. V. Ahrenberg* ja *J. M. Kalm*, yliopettaja *J. E. Bergroth* ja maisteri *Kaarle Gabriel Leinberg*.

Kohta valtiopäiväin jälestä oli yleinen opettajakokous, jossa lausuttiin toivomus, että kouluylhallituksen esimies asetettaisiin ehdollepanon kautta, jonka maan opettajat toimittaisivat yleisillä vaaleilla; sillä silloin kouluylhallitus menestyisi, kun sillä olisi opettajiston luottamus.

Kaiken tämän jälkeen ehdotti senaatti, että hallitsija asettaisi kouluylhallituksen senaatin ehdotuksesta. Mikä virkavaltainen katsantotapa, mikä kansan mielipiteen halveksiminen! Mutta kova olikin rangaistus, jonka kumminkin kansa sai kärsiä. Marraskuun 24 p:nä 1869 julaisiin asetús kouluylhallituksen perustamisesta. Vastoin senaatinkin ehdotusta määrättiin sekä esimies että jäsenet mainittuun hallitukseen nimitettäviksi kenraalikuvernöörin esityksestä. Kasvatusopin professorille ei oltu varattu mitään sijaa kouluylhallituksessa, mutta sen sijaan tulisi siinä neljän ylitarkastajan ohella toimimaan kaksi epämääräiseksi ajaksi nimitettyä korkeampaa virkamiestä, jotka oli aikomus ottaa senaatin talousosastosta. Kun ylitarkastajien täytyi olla suurin osa vuotta matkoilla, niin oli selvää, että esimies ja nuo kaksi korkeampaa virkamiestä tulisivat ratkaisemaan useimmat asiat, joten kouluylhallituksen toiminnan tulisivat määräämään kokonaan kasvatusopillisesti sivistymättömät henkilöt. Oli siis saatu aikaan kouluylhallitus, mutta paljon virkavaltaisemmassa muodossa kuin mitä toivoivat koulumiehet ja mitä säädetyt olivat edellyttäneet, kun ne periaatteellisesti olivat hyväksyneet koulureformin ja lopullisesti suostuneet kirkkolakiin.

Yllätys ja levottomuus oli maassa suuri. Mutta herkut viimeisinä. Uuden virkakunnan esimieheksi nimitettiin samalla vapaaherra von Kothern. Maassa oli vielä tuoreessa muistissa hänen edellinen levoton toimintansa koululaitoksemme alalla. Saatuaan 1859 eron viroistansa Suo-

nessa, säilyttäen kumminkin kaikki palkkatulonsa, oli hän ollut Venäjällä hallitsevan senaatin jäsenenä y. m. toimissa, sopivan ajan tultua uudelleen sukeltaakseen täällä esiin.

»Jumala suokoon vaan», huokaili Uusi Suometar onnettomuuden vuoden (1869) lopulla, »että Suomen koulut, joidenka niskalla Suomemme tulevaisuus niin suuressa määrässä lepää, eivät eri tuulten raivotessa mahda joutua haaksirikkoon ja pirstoiksi särkyä!» Pian saatiin nähdä, että pahimmatkin aavistukset toteutuivat.

Vapaaherra von Kothenilla olivat omat lempituumansa, joiden puolesta hän koko julkisen uransa aikana suurella kestävyydellä, johdonmukaisuudella ja hillittömyydellä taisteli. Hän tahtoi ikiajoiksi varmuuttaa ruotsia puhuvalle säätyluokalle Suomessa hallitsevan aseman suomea puhuviin nähden, jotka olivat pidettävät alaikäisyyden tilassaan, mutta samalla kertaa tahtoi hän lähentää edellistä Venäjään täydellisen venäjänkielen taidon kautta, sekä muutoinkin muodostamalla sen tavat ja ajatussuunnan samanlaisiksi kuin olivat korkeampien luokkien Venäjällä. Yhdessä Venäjän saksalaisten paroonien kanssa piti Suomen ruotsalaisten paroonien koettaa määrätä asiain kulku keisarikunnassa. Suomen valtio-oikeudellisestakin asemasta oli hänellä kummalliset ajatukset. Suomi oli pelkkä Venäjän maakunta, eikä mitään muuta.

Kun hän nyt oli tullut koululaitoksemme esimieheksi, silloinhan hänellä oli oiva tilaisuus toteuttaa tuumansa. Ja sen hän tahtoi tehdä pian ja säälimättä. Pariissa vuodessa myllersi hän koko Suomen koululaitoksen. Tuskallisella jännityksellä odotettiin maassa, mitä yllätyksiä kukin päivä toi mukanaan. Kaikki synkät aavistukset toteutuivat pahimmassa muodossa. Suomalainen kansallisuusliike oli Kothenilla pahin tikku silmässä. Kirjeissään sil-

loiselle ministerivaltiosihteerille hän tähän aikaan alituisesti raivosi suomenmielisiä, tätä »hirveätä roistojoukkoa» vastaan, joksi hän heitä kutsui. Nämä roistot tahtoi hän ensiksi iskeä mäsäksi. Heiltä piti ottaa pois korkeammat oppilaitokset, joita oli normaalikoulun 3 suomenkielistä rinnakkaisluokkaa Helsingissä, täydellisesti suomenkieliset oppilaitokset Jyväskylässä ja Joensuussa sekä kaksikieliset oppilaitokset Kuopiossa, Oulussa ja Tampereella. Jönkunmoiseksi taustaksi ja oikeutukseksi suomalaisten koulujen hävittämiselle piti hankkia todistus, ettei suomenkieli kelpaa korkeamman opetuksen kieleksi, sekä hallitukselle valta järjestää koulujen kieliolot. Tässä suhteessa oli esteenä 1865 vuoden asetuksen 5:s pykälä. Se piti saada kumotuksi.

Opetuskielikysymystä pohtimaan asetettiin komitea, johon jäseniksi tulivat professorit *L. Lindelöf*, *W. Lagus*, *O. E. A. Hjelt*, *Yrjö Koskinen*, *August Ahlqvist*, *C. G. Estlander* ja *Julius Krohn*. Komitean mietintö valmistui 7 p. tammik. 1871. Komitean enemmistö *) lausui »ei voivansa havaita, että suomenkielen käyttäminen oppikouluissa tuottaa mitään haittoja», koska suomenkielisiä oppikirjoja jo löytyi, ja ehdotti, että kaksikieliset Tampereen, Kuopion ja Oulun koulut muutettaisiin puhtaasti suomenkielisiksi, kuten Jyväskylän ja Joensuun opistot. Siitä huolimatta kouluylivaltio 16 p:nä maalisk. 1871 antamassaan lausunnossa väitti suomenkielen vielä olevan niin alhaisella kannalla, että oli vastoin »sivistyksen todellisia etuja» käyttää sitä korkeammassa opetuksessa. Tähän mieliteeseen yhtyi senaatin enemmistö ja kenraalikuvernööri. 30 p:nä marrask. 1871 ilmestyi sitten julistus, joka määräsi

*) Vastalauseen komitean mietintöä vastaan tekivät Lindelöf, Lagus ja Estlander.

1865 vuoden asetuksen muutettavaksi siten, »että kussakin maan oppikoulussa yksi ainoa opetuskieli, joko ruotsi taikka suomi, on käytettävä, ja että toista kotimaista kieltä ainoastaan sen opettamisessa korkeimmilla luokilla käytetään opetuskielenä ja puheen harjoituksissa.» Senaatille annettiin valta »asianhaaran mukaan» järjestää, missä oppilaitoksissa mitään kieltä oli käytettävä; kansakouluissa sentään katsottiin »luonnolliseksi» sovittaa opetuskieli paikkakunnan kielen mukaan. Nämä »asianhaarat» eivät suinkaan tarkoittaneet koulunopettajien ja lasten vanhempain toiveiden täyttämistä, vaan jotakin muuta, jonka helposti voi arvata. Suomenkieliset koulut piti hävittää.

Ensiksi käytiin normaalikoulun suomenkielisten luokkien kimppuun. Sillä oliko laittaa, että pääkaupungissa koulujen esimiehen nenän alla korkeammassa oppilaitoksessa levitettiin suomalaisuuden saastaa. Siksi kouluylhallitus 9 p. maalisk. 1871 esitti, »ettei Helsingin normaalkoulun suomalaista osastoa voisi pitää paikkakunnan tarpeitten vuoksi välttämättömänä, ja että kaksinkertaista normaalikoulua suurien kustannustensa tähden, jotka nousevat noin 131,000 markkaan, tuskin voidaan ajatellakaan»; ja ehdotti kouluylhallitus, että mainittu osasto olisi siirrettävä Hämeenlinnaan, jossa sikäläinen ruotsalainen opisto olisi muutettava suomalaiseksi normaalikouluksi.

Normaalilyseon hävitys oli luonnollisesti vain osa laajemmasta hävityshommasta, jossa säätyjen kanssa samalla tapaa juostiin kilpaa. Kothenille ei riittänyt, että hävitettiin suomalaiset opistot, piti koko koululaitos järjestää niin, ettei niitä ikipäivinä enää pääsisi syntymään. Jo heti toimeensa astuttuaan puuhasi uusi kouluylhallitus koulujärjestyksen muutosta. Maaliskuulla 1871 lähetettiin siitä senaattiin ehdotus, joka suuresti poikkesi 1867 vuoden

säädylle jätetystä ehdotuksesta.*) Mutta vaikka viime mainittua ehdotusta olikin paljon turmeltu, ei se vielääkään tyydyttänyt Kothenia. Hän pani siihen vastalauseita semmoiseen suuntaan, että koulun rehtoreita vastedes eivät valitsisi opettajakollegiot, vaan hallitus, ja että venäjänkieli saisi enemmän jalansijaa kouluissamme. Venäjänkieli olisi opetussuunnitelmassa asetettava tasa-arvoiseksi toisen kotimaisen kielen kanssa ja valinta-oikeus myönnettävä niiden välillä. Muutoinkin oli hän uudistanut lempiaatteitansa vuodelta 1856. Hän oli saanut kouluylhallituksen ehdottamaan, että Helsinkiin olisi perustettava uusi koulu, ruotsinkielinen realilyseo, jonka pääasiallinen tarkoitus olisi antaa perinpohjaista opetusta venäjän ja muissa uusissa kielissä, ja olisi se asetettava koulu-ylihallituksen esimiehen, siis lähinnä kenraaliluutnantti von Kothenin erityisen valvonnan alle. Vielä kuului eräs osa hänen vastalauseitansa näin: »Muutoin en voi yhtyä siihen, että oppikouluja perustetaan sellaisille seuduille, joissa ei ole oppilaita odotettavana suuremmassa määrin keski- ja säätyläisluokista, vaan tulee oppilaitos ainoastaan edelleenkin houkuttelemaan työväen luokan ja rahvaan lapsia urille, joilla eivät voi edistyä. Kun sen ohella otan huomioon, että sellainen oppikoulujen ylenpalttisuus vaatii suurempia kustannuksia, joita hyödyllisemmin voidaan käyttää realikouluihin, niin tuntuu minusta paremmalta rajoittaa välttämättömpään». Tästä syystä esitti hän suomalaisilla seuduilla korkeammat oppilaitokset lakkautettaviksi ja sijalle 2—4 luokkaisia realikouluja. M. m. Jyväskylän opisto sai kuulla tappotuomion. Se oli hävitettävä ja sijalle Mikkeliin oli

*) Miten kiire kouluylhallituksella oli, se jo ilmeni heti alussa siten, että kouluylhallitus astui toimeensa heti vuoden alussa 1870, vaikka sen perustamisasetus määräsi sen alottamaan tehtävänsä vasta mainitun vuoden puolivälistä.

perustettava ruotsalais-venäläinen opisto Kothenin mallia. Niin tahtoi hän jakaa Suomen kansan kolmeen kastiin: suomalaisille 2—4 luokkaisia realikouluja, joissa oli kasvatettava talonpojista porvareja, näiden jälkeläisille olisivat sitte ruotsalaiset oppikoulut tarjona, mutta varsinaisille järkeville ja valtiomiehiksi pyrkiville oli aiottu hänen oma erikoisopistonsa Helsingissä.

Uuden koululain ehdotus lykättiin senaatissa erityisen valiokunnan käsiteltäväksi ja tällä tavoin valmisteltuna joutui se huhtik. 22 p. senaatin talousosaston ratkaistavaksi. Lausunnossaan talousosasto yleensä kannatti Kothenin ehdotuksia: venäjänkielen opiskelun lisäämistä, realikoulujen perustamista ja kouluylivaltuutuksen valvonnan alaisen opiston perustamista Helsinkiin.

Kothen koetti kyllä visusti salata tuumansa suurelta yleisöltä, mutta nyt oli voitto niin suuri, ettei hän mielihyvissään malttanut olla kuiskaamatta siitä silloiselle Mikkelin läänin kuvernöörille, joka sen päästi laajemmankin yleisön kuultaville.

Kuin väkijoukkoon heitetty pommi vaikutti tieto Kothenin mullistusaikajista ympäri Suomea. Ensi hämmästyksestä toinnuttua ryhdyttiin kaikkialla tarmokkaiisiin puolustuspuuhiin. Jyväskylässä heti pidettiin kokous, jossa valittiin lähetystö Helsinkiin ja, jos asia vaatisi, aina Pietariin saakka ehkäisemään sitä kovaa kohta-
loa, jonka alaiseksi kaupungin suurella vaivalla saatu opisto uhkasi joutua. Saatiin taas kokea vanha juttu. Helsingissä suomalaisuuden asialla oli ankarammat vihamiehet kuin Pietarissa. Niin vastenmielistä kuin se olikin, ei lähetystön auttanut muu kuin lähteä Pietariin hakemaan pelastusta kuolemaan tuomitulle opistolle. Ministerivaltiosihteeri Armfeltin, hänen apulaisensa E. Stjernvall-

Walleenin ja salaneuvos F. af Brunérin valtiolliseen älyyn saatiin vielä sen verran vaikutetuksi, että koulu säästyi *).

*) Lähetyksen matkasta on kertonut tohtori Schildt kirjassaan »Niitä Näitä — —» Näyttääksemme, miten tiukalle asiassa otettiin, lainaamme tähän osia hänen kertomuksestaan. Mainittuaan lähetyksen valitsemisesta ja matkasta Helsinkiin jatkaa hän: »Siellä kuulivat asiakirjain jo Toukokuun keski-tienoilla senaatista lähetetyn Pietariin, mut Pietarista Ministeri Valtiosihtieriltä vielä paluutetun senaattiin joitakuuta tietoja varten. Lähetyso kyseli korkeilta viranomaisilta olisiko syytä sen mennä Pietariin Suomen Valtiosihtierille asiata esittämään, vai jättää Keis. Senaattiin vaan alammainen anomuskirja. Ja piammasti kaikki neuvoivat jälkimmäistä tekemään.

S(child)t ja S(ärkk)ä (lähetyksen jäseniä) kävivät myös Senaattori S. Antellia kumartamassa asian eteen. Esittivät lähetyksenä ensin juhlallisesti hänelle käyntinsä tarkoituksen. — — — Sen perästä toinen heistä rupesi yksityisesti ruotsiksi Senaattoria puhuttelemaan: Sano, Veikkonen, onko syytä meidän mennä Pietariin Ministeri-Valtio-Sihtierille ja sen virastolle asiatamme esittämään, vai ei? Ovat kieltäneet meitä sinne menemästä tarpeetonna kulunkina vaan. Siihen S. Antell, juuri kuin olisi joku omituinen mielenliike hänessä vavahtanut, vastasi ruotsiksi: No, koska noin suoraan minulta kysyt, niin minä myös suoraan sinulle vastaan: Teidän käyntinne täällä Helsingissä ei vaikuta ikihän mitään. Sillä kyllähän sen ymmärrät, että eihän Keis. Senaatti teidän pyynnöstä muuta päätönsä, jonka se kerran on tehnyt; se on mahdotonta. Mutta menkää Pietariin, käynti siellä saattaneisi jotakin vaikuttaa. En sano teidän sielläkään käynnillänne mitään muutosta enää saavuttavanne, mut lienee siinä kuitenkin pikkuisen mahdollisuutta ehkä. — Hänen parempi minua, hänen Suomi-ystävällinen tunne, sydämen kielet hänessä siinä soivat. Puhuteltu kiitti häntä hartaasti hänen neuvostaan, ja päätös heidän heti lähteä Pietariin oli tehty. Pietarissa lähetyso kävi asiatansa esittämässä Ministeri Valtiosihtierille Reivi Armfeltille, Hänen apulaiselleen Vapaaaherra Salaneuvos E. Stjernvall-Walleenille ja (Suomen asian) komitean jäsenelle Senaattori salaneuvos F. af Brunérille. Hänen Ylhäisyydelle Reivi Armfeltille antoi lähetyso tekemänsä kirjelmän. Siinä asetettiin esiin jotenni näin, että Jyväskylän Iso-opiston niin kunnan hävittäminen olisi laajan maakunnan henkiselle edistymiselle kovin kova isku, ja että, jos se ainoa Suomen kielinen korkeampi oppilaitos joutuisi häviöön, niin papin puute Suomessa, silloin jo kyllä tuntuva, yltyisi mitä pahimmaksi. Valtiomiehisellä tajulla ja viisaudella Ministeri Valtiosihtieri Armfelt sitten sinä kesänä meni Helsinkiin, piti Senaatissa istunnon, jossa tämä asia tuli uuden tarkastuksen esilleksi. Ja päätettiin tositarpeelliseksi pidättää Jyväskylän isopisto ehjänä semmoisenaan.»

Samoin meneteltiin Joensuussa, jossa päätettiin koettaa estää kaupungin suomenkielisen koulun lakkauttamista sillä tapaa, että lähetettiin Helsinkiin lähetystö pyytämään koulua laajennettavaksi. Siinä tapauksessa että koulua laajennettaisiin, tarjosi kaupunki sille huoneuston ilman vuokraa.

Nämä molemmat lähetystöt olivat Helsingissä keväällä 1871. Marrask. 30 p:nä samana vuonna ilmestyi julistus, joka sääsi muutamia yleisiä perusteita koululaitoksen uudistusta varten. Se määräsi perustettavaksi Kothenin ehdottaman ruotsalais-venäläisen realilyseon Helsinkiin. Kenraalikuvernöörin asettama komitea teki ehdotuksen sen järjestämisestä. Opiston johtoon oli asetettava tirehtööri, jolle luvattiin palkkaa 7,000 markkaa vuodessa, huolimatta siitä, että opistoa oli kouluylhallituksen esimiehen valvottava. Kouluneuvoston valitsemisessa ei olisi kunnalla mitään osaa, kuten muissa opistoissa, vaan määräisi sen kenraalikuvernööri kouluylhallituksen esimiehen ehdotuksesta. Jotta laitos oikein tulisi yleismaailmalliseksi, tai sanoisimmeko yleisvaltakunnalliseksi, ehdotettiin, ettei kouluun otettavain opettajain tarvitsisi suorittaa Suomessa säädettyjä opinnäytteitä, eipä edes olla Suomen alamaisiakaan. Muuttamatta senaatti hyväksyi tämän ehdotuksen, ja 1 p:nä syysk. 1872 koulu avattiin.

Toinen kummallinen 1871 vuoden julistuksen määräys oli umpiruotsalaisen koulun perustaminen keskelle Savon sydäntä Mikkeliin. Todellakin se oli, kuten J. V. Snellman lausui aatelistossa v. 1877, sortolaitos, »joka alituisesti muistutti kansaa, kuinka vähän sen toivomukset merkitsivät». Laitoksesta tulikin myöhemmin surullisen kuuluisa kautta koko maan. — Muista julistuksen määräyksistä mainittakoon venäjänkielen opetuksen lisääminen ja alhaisempien

alkeiskoulujen muuttaminen realikouluiksi, jotka olivat tarkoitettut suomalaisen rahvaan lapsille kansakoulun jatkoksi ja ammattikouluihin valmistamista varten. *) Kaikkien näiden määräysten pohjalla piti hallituksen valmistaa ehdotus uudeksi koulujärjestykseksi.

Esitettyssä julistuksessa oli yleisen mielipiteen rauhoittamiseksi vakuutettu, että aiotut muutokset pantaisiin toimeen hitaasti ja varovaisesti sekä »sikäli kuin valtiovaran varat sen myönnyttävät sekä sen johdolla, mitä kokemus opettaa», mutta se ei voinut haihduttaa sitä syvää levottomuutta, mikä maan joka kolkassa vallitsi Kothenin hommien johdosta. Koko maa kiehui ja kuohui. Vaikka Kothen tahtoi varmuuttaa ruotsalaiselle kansanainekselle ikuisen isäntävallan maassamme, ei silläkään taholla kukaan hallituspiirien ulkopuolella oleva hänen mullistuksiaan puolustanut — ei rohjettu, niin olivat ne häikäilemättömiä, niin halpamielisen ilkeitä.

Keskellä tätä kuohua kokoontuivat säädyt v. 1872. Voimakkailla eväillä varustettiin jokainen edusmies Kothenin hillittömiä tekoja vastaan. Joka säädyssä tehtiin useita anomuksia täydellisen suomalaisen osaston ylläpitämisestä normaalikoulussa ja koululaitoksen järjestämisestä yleensä. Anomukset olivat säädyissä esillä *helmikuussa* 1872, jolloin ne lykättiin yleiseen valitusvaliokuntaan. Silloinkos korkeille viranomaisille hätä käteen. Komitea, joka kenraalikuvernöörin kokoonpanemana oli aprikoinut asiaa, riensi seuraavan *maalisk. 1 p:nä* ehdottamaan, että normaalikoulun suomalainen osasto siirrettäisiin Hämeenlinnaan, jossa

*) 1843 vuoden koulujärjestys jakoi oppilaitokset ala-alkeiskouluihin ja ylä-alkeiskouluihin; näiden jatkona olivat kymnaasit, jotka veivät yliopistoon. Sama jaotus oli 1856 vuoden koulujärjestyksessä. Nyt jaettiin koulut lyseoisiin ja realikouluihin. Lyseot valmistivat yliopistoon, mutta realikoulut eivät.

sikäläinen ruotsalainen opisto olisi uhrattava ja muutettava suomalaiseksi. Valitusvaliokunnan mietintö asiasta valmistui *huhtik. 12 p:nä*, ja se kannatti täydellisesti suomenmielisten toiveita. *2 p:nä toukok.* säädyt siihen yksimielisesti yhtyivät. *16 p:nä toukok.* kenraalikuvernööri käski senaatin »suurella kiiruulla» tutkimaan komitean ehdotusta, jonka senaatti teki *24 p:nä toukok.* Enemmistö kannatti säädyjen anomusta. Mutta silloinen kirkollispäällikkö H. A. Mechelin vastusti sitä. Hämeenlinnassa muka vuokrat olivat halvemmat, joten koulua muka paremmin kannattaisi siellä ylläpitää; ja siellä olivat muka elinkustannukset halvemmat, joten köyhien suomalaisten vanhempain siellä paremmin kannatti lapsiaan kouluttaa. Mutta arvattavasti kenraalikuvernööri ja silloinen ministerivaltiosihteeri *Aleksanteri Armfelt* samoista maanisällisistä syistä kannattivat koulun siirtämistä Hämeenlinnaan. Vähät siitä, että kasvatustalon professorin valvonta tästä siirrosta vaikeutui, yhtä vähän kuin siitäkin, mistä säädyt huomauttivat, että opettajakokelaat, jotka aikoivat antaa opettajanäytteitä, eivät voineet olla samalla läsnä yliopistossa. Syysk. 10 p. julistettiin päätös, että suomalainen normaalikoulu oli siirrettävä Hämeenlinnaan.

Kouluylivaltio, jonka tuli antaa ehdotus normaalilyseoiden lopullisesta järjestämisestä, tahtoi voittoansa höystää. Se koetti vähentää sitäkin pienoista vaikutusta, mikä kasvatustalon professorilla oli normaalilyseoon. Kaiken huippu oli sen ehdotus, että niille suomalaisen osaston oppilaille, jotka valtio Helsingissä oli puolitiehen saattanut, »siedettäisiin vapaus jatkaa opinkäyntiänsä Jyväskylän alkeisopistossa». Tosiaankin, mikä jalomielisyys! Niinkuin kuka olisi voinut estää heitä siellä jatkamasta, jos vain vanhempain kukkaro kannatti heidät sinne 29 peninkulman

päähän lähettää sen ajan kulkuneuvoilla. Tätä halpamielistä, ilkeätä ivaa ei senaatti kuitenkaan hyväksynyt; lakkautettavan opiston silloiset luokat saatettiin kukin yliopistoon asti, ja kasvatusopin professorin vaikutus sai pääasiassa jäädä muuttumatta. Mutta siitä huolimatta Snellman täysin oikein tulkitsi yleisen mielipiteen tämän ärsyttävän menettelyn johdosta kirjoittamalla, että »tämä mielivallan teko on suomalaisen väestöön koskenut enemmän kuin mikään muu sen etua loukkaava toimenpide». Niinkuin normaalilyseon asiassa harjoitti hallitus koululaitoksen yleisessä järjestämisessäkin julkeaa kilpajuoksua eduskunnan kanssa. 23 p. huhtik. 1872 valmistui siitä yleisen valitusvaliokunnan mietintö, mutta jo 3 päivää ennen oli kouluhallitus ehtinyt saamaan valmiiksi ehdotuksensa yleiseksi koulujärjestykseksi. Osoitettuaan miten koululainsäädäntö Ruotsin vallan aikaan maassamme oli tapahtunut hallituksen ja säätyjen myötävaikutuksella ja miten siitä 1840- ja 1850-luvuilla oli poikettu, lausui valiokunta: »Koko se perustus, jolle meidän nykyinen hallitusmuotomme on rakennettu, vaatii, että kansa laillisten edusmiestensä kautta saisi ottaa osaa semmoisten asiain järjestämiseen, jotka syvemmältä vaikuttavat sen elämään. Tämmöinen asia on ennen muita opetuslaitos, joka koskee kansan sisintä sydäntä sillä että pääasiallisesti määrää mitä suuntaa nousevan nuorison edistys ja sivistys on käyvä. Maissa, joissa sivistys jo on korkeammalle kannalle kerjennyt, on siis hallitus yhdessä kansan edusmiesten kanssa koettanut saada tämän arkaluontoisen ja tärkeän kysymyksen onnelliseen ja pysyväiseen päätökseen. Joka yritys, jonka yksityiset mielipiteet tekevät, koettaen koulun järjestämisen kautta määrätä sivistyksen edistymisen suuntaa koululle vierasten tarkoitusten mukaan, saattaa näet välttämättö-

mästi ainoasti hetken-aikuisia vaikutuksia aikaan, koska tämmöisillä pyrinnoilla ei ole ollut tukea kansan tiedossa ja vakuutuksessa. Koulun tulee ulkonaisessakin muodossansa näyttää olevansa laitos, jonka jalous vaatii kunnioitusta, sen tulee totuttaa oppilaita, myös valtion suhteen, siihen kunnioitukseen, joka kieltää kaiken valtiolaitosten muuttamisen, ellei välttämätön tarvis sitä vaadi.» Siksi valiokunta ehdottaa hallitsijalta anottavaksi, että säädyt saavat ottaa osaa koululainsäädäntöön, että kouluhallitus muodostetaan kasvatustieteellisesti sivistyneistä vakituista virkamiehistä ja että silloisen kouluylhallituksen mullistushommat jätetään sikseen.

13 p. toukok. käsiteltiin valiokunnan mietintö lopullisesti kaikissa säädyissä. Mutta jo saman kuun 10 p:nä oli kouluylhallituksen esitys ensi kertaa esillä senaatissa. Tuomio kouluylhallituksen menettelystä oli säädyissä yksimielinen ja ankara. Aatelistossa B. F. Godenhjelm sanoi tarvittavan mennä aina Kreikan tarunaikaiseen historiaan voidakseen löytää sitä kastijaon suosimista, mitä silloin oli Suomessa. Korottamalla lukukausimaksuja ja supistamalla vapaaoppilaspaikkoja, sekä sijoittamalla kouluja paikkoihin, missä oppilaisiksi oli odotettavissa ainoastaan ruotsalaisen virkaluokan lapsia, tahdottiin sulkea vähävaraiselta ja suomalaiselta nuorisolta tie korkeampaan sivistykseen. J. V. Snellman tässä tilaisuudessa antoi leijonan kämmenestään yhden niitä voimaläimäyksiä, joista hän oli tunnettu. Pappissäädyssä piispa Frans Ludvig Schauman sydäntä viiltävin sanoin valitti, että oli monia unettomia öitä viettänyt sentähden, että kaikki oli käynyt niinkuin oli käynyt. Jos, kertoi piispa, hän olisi 1867 valtiopäivillä tiennyt, mitkä onnettomat seuraukset tulivat olemaan koulun ja kirkon erolla, niin hän ei olisi sitä puo-

lustanut, kuten oli tehnyt. Samaan suuntaan puhui yliopettaja A. Kihlman y. m. Porvaristossa puolustivat mieltintöä edusmiehet L. Mechelin ja K. A. Öhrnberg muita mainitsematta. Samoin talonpoikaissäädystä edusmiehet A. Meurman, P. Kumpulainen j. n. e. Ei edes Kothenin persoonaakaan säästetty. Ruotsinmieliselläkin taholla, vaikka Kothen tahtoi turvata sille isäntävallan Suomessa, tuomittiin hänen menettelynsä niin ankarasti, että eräskin entinen pappi, joka 1877 valtiopäivillä edusti ruotsinmielisyyden törkeimpiä puolia, näillä valtiopäivillä kutsui Kothenia mieheksi, »joka kaljulla päälaellaan kantaa Suomen kansan raskaimpia kirouksia».

Kumminkin tässä asiassa saatiin aikaan vain kolmen säädyn yhteinen päätös. Aatelistossa maamarsalkka vapaaherra J. M. Nordenstam ei sallinut äänestystä mietinnön kohdasta, jossa esitettiin pyyntö, että säädylle suotaisiin oikeus olla osallisena koululainsäädännössä, menettelynsä mainiten syyksi, että keisari, äsken säätyjen samoilla valtiopäivillä tekemän painovapautta koskevan anomuksen johdosta oli ilmoittanut, ettei hän luopuisi mistään oikeudesta, joka hänellä oli perustuslain mukaan. Useat säädyn jäsenet panivat maamarsalkan menettelyä vastaan vastalauseen. *)

Senaatin lopullinen lausunto kouluylhallituksen esityksestä oli valmis *toukok. 28 p.* Sen pohjalla julaistiin uusi

*) Suuren koulukysymyksen rinnalla häipyivät yksityiset kouluanomukset 1872 valtiopäivillä pikkukysymyksiksi. Niitäkin kumminkin tehtiin. Suomenmieliseen suuntaan tehtyjä olivat anomukset Joensuun suomenkielisen ylä-alkeiskoulun laventamisesta ja suomenkielisen alkeisopiston perustamisesta Turkuun. Ei kumpikaan saavuttanut säätyjen hyväksymistä. Eikä valtion varoilla perustettukaan pitkiin aikoihin ainoatakaan suomenkielistä yliopistoon vievää oppilaitosta.

koulujärjestys 8 p:nä elok. samana vuonna. *) Säätyjen anomus esiteltiin senaatissa saman kuun 25 p:nä. Hallitus oli siis koko ajan parahiksi pysynyt edellä ja saanut tahonsa läpi — suuntaan, joka mitä jyrkimmin soti säätyjen toiveita vastaan. Mutta silloinpa kiire loppuikin. Säätyjen anomus esiteltiin vasta 10 p. helmik. 1873. Ainoastaan kouluylhallituksen järjestämiskysymyksessä kannatti senaatin enemmistö säätyjen anomusta. Muissa osissaan sitä vain heikko vähemmistö puolusti. Elok. 12 p. 1874 julaistiin kouluylhallituksen kokoonpanosta kuulutus, jossa kasvatusopilliset toivomukset olivat jossakin määrin huomioon otetut. Pääasiassa on kouluylhallituksemme kokoonpanotapa nytkin vielä sen mukainen. Että asia sai semmoisen käänteän, johtui ilmeisesti siitä, että von Kothern oli silloin jo erotettu asiain johdosta. Jo kohta sen jälkeen, kun häntä oli säädyissä löylytetty, läksi hän ulkomaille hoitamaan heikontunutta terveyttään eikä sieltä enää palannut.

Ruotsikkomme eivät tunnusta mitään yhteyttä von Kothernin hommiin kanssa; ja myönnettävä on, ettei hän ole heidän valtuuttamanaan suunnitellut hillittömiä mullistuksiaan. Mutta helposti herää se ajatus, että Dagblad sillä raivoisalla ajometsästyksellään, jota se harjoitti suomenmielisiä kohtaan 1860-luvun lopulla, valmisti maa-perää Kothernin suunnitelmille. Kenties Kothern olisi voinut mullistuspuuhiinsa ryhtyä ilman sitäkin, mutta yhtä luultavaa on, että hän, katsoen siihen karsauteen, jota ruotsinmieliset osottivat suomenmielisiä kohtaan, luuli edellä mainituille tekevänsä suuresti mieliksi nujertaessaan

*) Koulujärjestys vuodelta 1872 on meillä vielä nykyisinkin pääkohdissaan voimassa. Se virkavaltainen henki, joka siinä ilmenee ja josta sitä on paljon moitittu, on perintöä tältä ajalta.

nuo kirotut rahvaan villitsijät. Tässä kohden ruotsinmieliset ovat menetelleet, niinkuin A. Meurman sattuvasti sanoo, »kuten se, joka loikoo hedelmäpuun alla, nauttien sen makeita tuotteita, mutta ahkerasti kiroilee sitä puutarhuria, joka uutteruudellaan ja otsansa hiessä on valmistanut maan ja istuttanut puun. Ainakaan ei ole kuultu von Kothenin Pietarin teistä puhuttavan. Suomenmieliset ne muka vaan ovat niillä teillä liikkuneet.»

Entä sitte kouluylhallitus ja senaatti, jotka melkein tahdottomina välikappaleina vastoin kansaneduskunnan yksimielistä mielipidettä antautuivat Kothenin hurjapäitä tuumia toteuttamaan! Milloin ovat he saaneet ansaitun tuomionsa meidän valistuneen toiskielisen kulttuurimme edustajilta? Päinvastoin monet heistä ovat olleet hyvinkin lämpimissä väleissä tämän uljaan valistuksen valiojoukon kanssa. Voidaanko heistä sanoa, että toimivat vaikeissa oloissa tai muun raskaan painostuksen alaisina kuin vapaa-herra Kothenin komennon? Ei voida tässä silläkään puolustautua, että silloinen eduskuntamme oli jokin epäkypsä syvien rivien laitos, jonka tahdosta viis. Olihan se juuri se sama ihannelaitos, jonka kultaisia aikoja ruotsalainen valtaloukkamme niin hellästi muistelee.

Mutta surullinen velvollisuutemme on vielä kertoa tämän suuren hävitystulvan muutamista syrjähaaroista.

Monen syyn varjossa saattoi senaatti ja kouluylhallitus yksissä tuumin hävittää ja silpoa suomenkielisiä kouluja. Olihan niillä oikeus »asianhaarain» mukaan järjestää koulujen kieliolot, muuttaa oppikouluja porvarikouluiksi, jotka suomalaisille paremmin sopivat j. n. e. Kummalla oli, ettei näitä tekosyitä osattu hienommin ja taitavammin käyttää, vai eikö lie sitä katsottu tarpeelliseksi, kun oli kysymyksessä niin viaton asia, kuin suomalaisen kansallistunnon

loukkaaminen. Sillä se tapa, millä Oulusta ja Tampereelta kitkettiin pois suomalaisuuden rikkaruoho, oli mahdollisimman ärsyttävä ja törkeä.

Oulussa tapahtui se seuraavasti: Kun ylitarkastaja C. Synnerberg kevätlukukaudella 1871 piti ensimmäisen tarkastuksen uuden kouluhallituksen toimeensa ryhdyttyä, oli hän huomannut, että oppilaitten ruotsinkielen taito ei ollut tyydyttävä, mikä oli suureksi haitaksi edistymiselle niissä aineissa, jotka luettiin ruotsiksi. Kun hän neuvoteli opettajain kanssa tämän epäkohdan poistamisesta, piti enemmistö välttämättömänä, että koulun opetuskieli kokonaan muutettaisiin suomeksi. Olisipa ollut luonnollista, että ylitarkastajakin olisi kannattanut opettajakunnan enemmistön mielipidettä, kun hän itse oli huomannut, etteivät oppilaat kyenneet ruotsinkielellä opiskelemaan. Mutta niin hän ei tehnyt vaan ehdotti, että suomenkielistä opetusta koulussa supistettaisiin. Tammik. 21 p:nä 1873 pidettiin sitten kokous Oulun alkeisopiston opettajakunnan kanssa. Sama enemmistö puolusti nytkin entistä lausuntoansa, että suomi olisi pantava opetuskieleksi. Tämän johdosta kouluylhallitus kumminkin ehdotti, että senaatti määräisi ruotsin koulun opetuskieleksi, vedoten m. m. Oulun kouluneuvoston tarkastuksessa 1871 lausumaan toivomukseen, että ruotsi pantaisiin koulun opetuskieleksi — toivomukseen, jota Oulun kouluneuvosto ei ollut koskaan lausunut. Mutta korkeat viranomaiset olisivat tällä toivomuksella tyytyväisinä ratsastaneet, jollei eräs entinen Oulun kouluneuvoston jäsen olisi julkisuudessa ilmoittanut, että puhe mainitusta toivomuksesta oli tuulesta temmattu. Tämän väärän tiedonannon oli tehnyt ylitarkastaja Synnerberg, joka kolmelta kouluneuvoston jäseneltä ilmoitti kuulleensa paljon puhutun toivomuksen. Kun on hätä käsissä, niin keinoja keksi-

tään näet kaikenlaisia. Myöhemmin kouluneuvoston mielihoidetta kuulusteltaessa ilmoitti kouluneuvosto, että se katsoi suomen paraiten sopivan koulun opetuskieleksi. Samaa esitti myös Oulun raastuvankokouksen enemmistö. Vaan mitä huolivat kouluylivaltio ja senaatti kouluneuvoston, koulunopettajain ja paikkakuntalaisten mielipiteistä, mitä turhuutta lienee niistä ollenkaan kysyttykään. Koulun opetuskieleksi pantiin kuin pantiinkin ruotsi.

Tampereella tapahtui hävitys seuraavalla tavalla. Siellä, kuten olemme kertoneet, oli olemassa kaksikielinen ylä-alkeiskoulu, jolle kaupunki kustansi huoneet. Nyt täällä työväen kaupungissa katsoi kouluylivaltio olevan sopivan tilaisuuden toteuttaa suurta aatettaan porvrikoulujen perustamisesta suomenkieliselle rahvaalle. Siinä tarkoituksessa kysyi se *) suostuisiko Tampereen kaupunki myöntämään vapaan huoneuston y. m. etuja realikoululle, jos semmoinen kaupunkiin perustettaisiin. Siihen kaupunkilaiset raastuvankokouksessa vastasivat myöntävänsä, jos valtio ottaa kustantaakseen huoneet sikäläiselle ylä-alkeiskoululle, niinkuin kouluasetukset määräsivät ja muissa kaupungeissa oli tapana, mutta ellei, niin kaupunki pitää ylä-alkeiskoulun eikä huoli realikoulusta. Silloin kouluylivaltio tahtoi näyttää, ettei sellaisen työläisten kaupungin kuin Tampereen sovi vastustella korkeiden viranomaisten tarkoituksia, ja määräsi sikäläisen ylä-alkeiskoulun ilman muuta muutettavaksi realikouluksi. Tieto tästä annettiin koulun rehtorille vasta 8 päivää aikaisemmin kuin koulun piti alkaa. Oli selvää, ettei siitä keritty kuulla mitään maaseudulle, joten monet isännät ja emännät eväspussit kärryissä toivat lapsensa kouluun niinkuin ennenkin,

*) Katso *Tampereen Sanomat* 1873 n:o 40.

eikä auttanut muu kuin koreasti palata takaisin tai muuttaa realikouluun.

Jyväskylän ja Joensuun koulut saatiin ankaran suojelestyön kautta pelastetuiksi. Näihin kahteen, sekä Hämeenlinnan ja Kuopion opistoihin sai suomenkielinen kansa tyytyä pitkät ajat.

Mutta millä tavalla suhtautuivat tähän hävitykseen suomalaisuuden esitaistelijat, he, joiden kalliimpia pyrintöjä tässä törkeästi loukattiin, he, joita tahdottiin masentaa. Eivät hetkeksikään he vajonneet epätoivoon, vaan rohkeina odottivat paremman ajan tuloa. Heitä elähytti jalo vakaumus oikean asian voitosta. Kun huhuja liikkui suomalaisten koulujen hävittämisestä kirjoitti Kirjallinen Kuukauslehti kesäkuulla 1871: »Se voitto suomalaisuuden suhteen, jonka riemua n. k. ruotsalainen sivistys meillä näyttää toivovansa saada täysin määrin nauttia, se voitto taantuu taantumistaan. Suomalaisuus ei ota kukistua kansa. Upota syvyyteen, kauniimpana se ilmi tulee; taistele vastaan, suurella kunnialla se maahan sortaa täysi-voimaisen voittajan!»

Ja oikein se ennusti. Kun suomalainen normaalilyseo säätyjen yksimielisestä anomuksesta huolimatta määrättiin siirrettäväksi Hämeenlinnaan, kirjoitti Kirjallinen Kuukauslehti sen johdosta: »Hämeenlinna saapi suomenkielisen koulun; sitä ei kukaan voi paheksua; Mutta että tämä tulee normaalikouluksi vastoin säätyjen yksimielistä ajatusta ja edellä kaiken että Suomen pääkaupunki jätetään suomenkielistä opetuslaitosta vaille, se paljon muuttaa asian muodon. Muistamista on, että myöskin Helsingin ali-alkeiskoulun Suomenkielinen osasto on näinä vuosina vähin äänin hävitetty. Suomen pääkaupunki näyttää sillä tavoin hyvin puhdistuvan kaikesta suomalaisuudesta, ellei

neuvoja keksitä, millä suomenkielinen alkeisopisto sittenkin voidaan voimassa pitää. Se vakuutus kuitenkin näkyy olevan aivan yleisenä, että semmoisia neuvoja täytyy keksiä; kansan kunnia sen vaatii ja toivomista on että kerrankin voimme näyttää kansallisen yksimielisyytemme jaloissa uhrauksissa.» Tämä yksimielisyys näytettiinkin. Pidettiin kokous, jossa päätettiin perustaa yksityinen suomenkielinen alkeisopisto Helsinkiin. Niin torjuttiin se häpeä, ettei maan pääkaupungissa olisi voinut saada korkeampaa opetusta suomenkielellä. Kantoivatpa korkeat viranomaisetkin kortensa yhteiseen suomalaisuuden kekoon — omalla tavallansa. Sensuuri esti asiasta julkisesti keskustelemasta ja julkisille avunkeräyksille myönnettiin varsin lyhyt aika, mikä erinomaisella tavalla joudutti tätä hyvää asiaa.

Mutta eivät Oulunkaan suomenmieliset jääneet kädet ristissä katselemaan viranomaisten tylyä, kohtuutonta ja järjetöntä menettelyä, jonka kautta riistettiin paikkakunnan enemmistöltä tie korkeampaan sivistykseen. Pastori *Wilh. Lindstedtin* johdolla ryhdyttiin heti puuhaamaan yksityistä korkeampaa opinahjoa. Suurilla ponnistuksilla ja uhrauksilla saatiinkin se aikaan. 1 p. syysk. 1874 koulu saattoi jo alkaa, juuri samana hetkenä, josta entinen valtion koulu tuli olemaan ruotsinkielinen.

Kaikella tällä kansallismieliset antoivat arvokkaan vastauksen hallituksen hävityspolitiikkaan.

Mitä Kothenin mullistukset merkitsivät Suomen koululle, siitä antaa kumoamattoman todistuksen se seikka, että opiskelevan nuorison luku 1870-luvun alkupuolella melkoisesti vähentyi, samalla kuin opettajain luku lisääntyi ja kustannukset oppilasta kohti kasvoivat. Kouluylihallituksen omien tiedonantojen mukaan oli maamme oppikou-

luissa lukuvuosina 1870—1871 ja 1874—1875 opettajain ja oppilasten luku seuraava:

	Opettajia.		Oppilaita.		
	1870—71	1874—75	1870—71	1874—75	Vähenn.
Alkeisopistoissa	231	236	2,715	2,420	10,9%
Realikouluissa	—	80	—	401	36,6%
Ala-alkeiskouluissa	116	66	2,030	886	
Summa	347	382	4,745	3,707	21,8%

Kuten saattaa arvatakin, oli vähennys suurempi suomenkielisten oppilaitten keskuudessa. Sillä heiltähän juuri oli opintie koetettu sulkea. Äidinkielsä mukaan jakaantuivat oppilaat mainittuina vuosina:

	Ruotsi äidinkielenä			Suomi äidinkielenä		
	1870—71	1874—75	Vähenn.	1870—71	1874—75	Vähenn.
Alkeisopistoissa ..	1,895	1,735	8,8%	792	686	13,3%
Realikouluissa ..	—	267	41,0%	—	128	26,2%
Ala-alkeiskouluissa	1,315	508		992	405	
Summa	3,210	2,507	21,8%	1,784	1,219	31,1%

Tämä suomenkielisten oppilaitten tuntuva vähennys ei suinkaan voinut johtua taloudellisten olojen huononemisesta. Sillä olihan suurten katovuosien jälkeen 1870-luvun ensimmäisenä vuotena maamme taloudellinen tila paljoo helpompi kuin 5 ajastaikaa myöhemmin.

.....

Siiamin kaksoiset.

Vuoden 1872 valtiopäiväin perästä muutti koulukysymys luonnettaan. Seuraavilla valtiopäivillä 1877—1878 ei enää ollut kysymys koululainsäädännöstä, vaan uusien suomenkielisten koulujen perustamisesta. Muttavielä suurempi muutos oli tapahtunut yleisissä oloissamme. Säädetyt eivät enää seiso yksimielisinä hallitusta vastaan. Juopliberaalein, jos heitä enää voi sillä nimellä kutsua, ja suomenmielisten välillä on revennyt entistään ammottavamaksi. 1863 ja 1877 vuoden liberaaleilla on tuskin muuta yhteistä kuin nimi. Rakkaus vapaamielisiin aatteisiin on huvennut pelkiksi sanoiksi. 1860-luvun suurten uudistustapausten muisto oli paljon sen kautta hälvennyt, että se polvi, joka täydellä miehuuden voimalla oli ottanut niihin osaa, oli nyt vanhennut ja väsähtänyt, olipa kuolemakin sen keskuudesta korjannut runsaan sadon. Poissa oli Frans Ludvig Schauman, jota kaikki mielellään kuuntelivat, vaikka eivät aina yhtyneetkään hänen mielipiteisiinsä, poissa J. A. von Essen, Ernst Linder y. m. m. liberaalein etevät miehet, jotka aikoinansa olivat edustaneet todella vapaamielisiä aatteita.

1860-luvun alussa oikeastaan kaikki olivat liberaaleja. Kevättoiveiden täyttämistä suunniteltiin suuria parannuksia. Kansallisuusasiakin oli alkujaan vain yksi parannus muiden joukossa. Minään erikoisena sitä ei osattu pitää. Sitä harrastettiin niinkuin muitakin uudistuksia. Mutta pian se pani sivistyneen luokkamme kovalle koetukselle. Seisottiin tienhaarassa: Joko oli luovuttava vanhasta etuoikeutetusta asemasta ja liityttävä kansaan, omistettava sen kieli j. n. e. taikka ryhdyttävä vanhaa mukavaa asemaa puolustamaan. 1870-luvulla oli yksi osa puolueesta tehnyt varman päätöksen ja lähtenyt reippaasti kulkemaan edellistä tietä, jonka päämääränä oli suomalaisuuden voitto. Samoin oli toinen osa lähtenyt päinvastaiseen suuntaan. 1877—1878 vuoden valtiopäivillä oli jo selviä edustajia sillä aito viikinkiläisyydellä, jonka ohjelma on ollut, ettei suomalaisuudelle ole sovinnossa luovutettava edes tuuman alaa vanhan ruotsalaisen sivistyksen alueista. Liberaalein kantajoukko vielä seisoi tienhaarassa, mutta hieroi jo lähtöä viikinkien perään. Se tie oli heille leveämpi ja mukavampi. Dagblad, joka aikoinaan pontevasti ja valppaasti ajoi oppositionin asiaa, oli sangen hyvissä väleissä kouluylivhallituksen ja muittenkin virastojen kanssa. Se oli jokseenkin selvä kouluylivhallituksen puolivirallinen äänenkannattaja. Tämä välien selveneminen ja jyrkkeneminen suomenmielisten ja heidän vastustajainsa kesken antaa omituisen värityksensä 1877—1878 vuoden ja sitä lähinnä seuraaville valtiopäiville.

Suomenmielisiä oli koitettu valtiovallan avulla nujertaa. Mutta voittajinakin vastustajat menettivät alaa. 1877—1878 vuoden valtiopäiville saivat suomenmieliset ensi keran enemmistön pappis- ja talonpoikaissäätöihin. Vastustajille se oli suuri yllätys. Hurjapäät yhä hurjistuivat. Mutta maltillisimmat ja järkevimät katsoivat viisaim-

maksi ryhtyä sovitteluihin suomenmielisten kanssa. Siten uusilla valtiopäivillä vielä jotakin onnistuttiin saamaan aikaan suomalaisuuden hyväksi, vaikka ei niin paljoa kuin entisyydestä päättäen olisi saattanut odottaa.

1872 vuoden valtiopäivillä oli vapaaherra von Kotherin menettely yksimielisesti tuomittu. Mutta kouluylhallituksen koulupolitiikassa hänen jälkeensä ei ollut suuren suurta muutosta tapahtunut. Uusi kouluhallitus ei ollut tehnyt mitään sen hallatuulen jälkien parantamiseksi, mitä vuodet 1870—1872 merkitsivät suomenmielisten koulupyynnöille. Olisi siis odottanut, että 1877—1878 vuoden valtiopäivät yksimielisesti olisivat tehneet ankaria muistutuksia kouluhallituksen menettelyä vastaan. Mutta niin ei tapahtunut. Asema ei ollut enää sama.

Anomustulva suomenkielisistä kouluista 1877—1878 vuoden säädylle oli kerrassaan suurenmoinen. Kokonaista 25 eri anomus-esitystä tehtiin. Ainoastaan 2 anomus-esitystä koski ruotsinkielisiä kouluja. »Hirmuvallan välttämiseksi» (!) näet edusmiehet A. A. F. Lindberg ja V. Öhberg ehdottivat perustettavaksi ruotsinkielisen koulun Kuopioon. Kaikki muut anomus-esitykset koskivat suomenkielisiä kouluja, joita valtionvaroilla kannatettavaksi pyydettiin Helsinkiin, Turkuun, Poriin, Tampereelle, Ouluun, Kemiin, Joensuuhun, Mikkeliin ja Viipuriin. Tämän lisäksi koulun opettajain edusmiehet pappissäädystä S. J. Cleve, J. G. Geitlin, Yrjö Koskinen, A. G. J. Hallstén ja A. Kihlman ynnä useat talonpoikaissäädyn jäsenet anoivat vaan yleensä suomalaisten koulujen perustamista.

Kaikki nämä anomukset lykättiin yleiseen valitusvaliokuntaan. Virallisten lähteitten perustalla merkittyään tosiasiaksi, ettei hallituksen taholta ollut odotettavissa mitään koulukysymyksen ratkaisua lausui valiokunta ano-

muksista: »Maamme eri osista on anomuksia suomalaisten koulujen asettamisesta esiintuotu semmoisella yksimielisyydellä, ettei siedä epäilläkään, että nämät toiveet todellakin ilmoittavat avaroissa kansamme piireissä syvästi tunnettua tarvetta, ja näiden toivotusperäin merkitystä lisää, kuten nimenomaan mainitseekin pari ylempänä olevista anomuksista, — tuo nykyään valmistettavana oleva ehdotus asevelvollisuuslakiin, joka myöntää suuria etuoikeuksia niille nuorille miehille, jotka ovat nauttineet kouluopetusta, verraten niihin, jotka ovat tätä oppia vailla.» Kuten myöhemmin säädyissä huomautettiin olisi ollut suuri kohtuuttomuus, jos suomalainen väestö ei olisi ollut tilaisuudessa saamaan tätä huojennusta, kun sillä ei ollut pääsyä opintielle.

Tästä jo näkyi, että valiokunta aikoi anomuksia kohtaan asettua verrattain suopealle kannalle. Mutta paha pulma oli nyt valiokunnalla edessä. Useat anojat olivat ehdottaneet, että ruotsalaisten ja suomalaisten koulujen pitäisi suhtautua toisiinsa niinkuin ruotsia ja suomea puhuvan väestön, s. o. niinkuin luku 1 suhtautuu lukuun 8. Ruotsinkielisiä kouluja oli 9 täydellistä. Ruotsinkieliset eivät millään ehdolla tahtoneet suostua, että niistä yksikään hävitettäisiin. Jos tahdottiin nyt suomenmielisten vaatimuksia tyydyttää, sanoi eräs kiihko-ruotsalainen talonpoikaissäädyn jäsen, pitäisi laittaa 70 uutta suomalaista oppikoulua, mikä valtion kukkarolle olisi käynyt yli voimain. Toiselta puolelta voitiin ajatella, kuten A. Meurman tunnetulla sukkeluudellaan siihen huomauttikin, että jollei tahdottu suomalaisten koulujen lukumäärää kertomalaskulla enentää, niin saattoihan jakolaskulla ruotsalaisten koulujen lukua vähentää, jotta vähemmillä kustannuksilla päästään oikeaan suhteeseen. Aikai-

semmat kaksikieliset koulut olivat joutuneet siksi pahaan huutoon, ettei niiden henkiin herättämistä hevin voitu ajatella.

Valiokunta tahtoi tämän pulman ratkaista seuraavalla tavalla: »Ruotsalaisiin seutuihin laitetaan ruotsalaisia ja suomalaisiin suomalaisia kouluja, mutta suurempiin maamme kaupunkeihin, missä molempia kieliä puhutaan ja joissa kaksi opetuslaitosta kannattaa, asetettaisiin kumpaakin lajia kouluja.» Nyt oli kumminkin ruotsalaisia kouluja suomalaisilla seuduilla. Niitä ei kumminkaan saisi lakauttaa »muusta syystä kuin oppilaiden puutteesta.»

Kun suomalaisten koulutarve tunnustettiin oikeuteksi, oli se jo melkoinen myönnytys. Että kumminkin »Suomen kansan kehkiäminen tapahtuisi tyvenesti ja häiritsevittä mulkkauksitta», ehdotti valiokunta suomenkielisten koulujen lisäämisen ohella »toisen äidinkielen (tarkoittaa toisen kotimaisen kielen) opetuksen järjestettäväksi niin, että se tarjoisi vakuutta kaikkea äkillistä mullistusta vastaan maan tasaisessa häiritsemättä edistyväisessä kulturi-työssä.» Valiokunnan mielestä piti »tulevaisuudessa maan opetuslaitoksilta vaatia, että ne, ynnä täydellisen taidon äidinkielessä, saattavat oppilaisiansa semmoiseen maan toisen kielen tuntemiseen, että he voivat sitä esteettömästi suullisesti ja kirjallisesti käyttää.» Tämän tarkoituksen saavuttamiseksi ehdotti valiokunta, »että opetus täydellisten lyseoiden korkeimmilla luokilla, alkaen viidennestä, yhdessä tahi useammassa siihen tarkoitukseen sopivaksi katsotussa aineessa pakollisesti annettaisiin toisella kotimaisella kielellä, jonka vuoksi myös alemmilla luokilla enennetty tuntimäärä olisi sille kielelle annettava.» Vanhasta kaksikielisyyjärjestelmästä ei siis tahdottu täydellisesti luopua. Sen vuoksi ehdotettiin kumottavaksi 1871

vuoden määräys, että kussakin koulussa käytettäisiin vain yhtä opetuskieltä.

Käsiteltyään anomuksissa esiintuotuja pyyntöjä suomenkielisten oppilaitosten asettamisesta eri paikkakuntiin puolusti valiokunta suomenkielisten alkeisoppilaitosten perustamista Helsinkiin, Ouluun, Turkuun, Poriin ja Lappeenrantaan sekä Tampereelle, jos Hämeenlinnan lyseo kävisi riittämättömäksi.

Valiokunnan mietintö oli sovittelujen tulos ja sovitteluilla on aina se paha vika, ettei kukaan ole niihin tyytyväinen. Se saatiin tässäkin kokea. Valiokunnan 16 jäsenestä pani 14 vastalauseen valiokunnan mietintöä vastaan; mikä oli vielä pahempaa edustivat useat vastalauseet vastakkaisia näkökohtia sangen tärkeissä periaatteellisissa kysymyksissä. *Robert Björkenheim* taisteli täydellisemmän kaksikielisyyjärjestelmän puolesta kuin valiokunnan mietinnössä oli ehdotettu. Yliopettaja *A. Kihlman* sitävastoin hyvin laajassa ja perusteellisessa vastalauseessa esitti kaksikielisen opetuksen kasvatusopillisen turmiollisuuden, siinäkin laeudessa, missä valiokunta oli ehdottanut sitä. »Jos lapsen», kirjoitti hän, »täytyy oppia puhumaan, paitsi äidinkieltänsä, vielä yhtä tai useampia vieraita kieliä, niin on samalle käsitteelle annettava kaksi tai monta sanaa, sen mukaan kuin on opetettavien vieraitten kielten luku. Yksin näiden monien sanain ja lauseitten oppiminen viivyttää lapsen henkistä kehkeämistä. Mutta tämä sanain paljous vaikuttaa sitäpaitsi epävakavuutta sanain käyttämisessä. Lauseiden kaksinaisuus vaikuttaa kaksinaisuutta hengessä, epäväisyyttä ja epävakaisuutta, jotka estävät lasta antamasta tarkkoja ja täsmällisiä vastauksia. — — — Vieraitten kielten oppiminen, jos sitä ylenmäärin tyrkytetään, tuottaa vahingollisia seurauksia, siten että se saattaa kasvattamaan

ihmisiä, joilta puuttuu ajatuksen terävyys, lausetavan selvyys ja mielenluonteen lujuus, pintapuolisesti haparoivaa ja miehuullisiin tekoihin kykenemätöntä sukupolvea.» Tähän vastalauseeseen yhtyi A. Meurman sekä kuusi muuta valiokunnan jäsentä, omasta puolestaan lisäten: »Emme luule olevan yhdenkään kärkevän virkakunnan vallassa toimittaa kansalle kahta äidinkieltä, yhtä vähän kuin kolmea tahi useampaa. Ei ole kansa eikä koulun oppilaatkaan mikään korpraalikunta, jota muodostetaan uudestaan uudella äksisisäännöllä.» Ei siis oltu suomenmielisellä taholla liioin suopeita uutta järjestelmää kohtaan. Muut vastalauseet koskivat opetusjärjestelmän muuttamista (latinan ja venäjän opetuksen lykkäämistä korkeammille luokille j. n. e.).

Oli luonnollista, että keskustelut säädyissä tulivat olemaan tulisia, kun näin eroavat mielipiteet iskivät vastakkain. Aatelistossa kiihkoruotsinmielisyyden kevään-esikko nuori vapaaherra *V. M. von Born* summakaupassa vastusti kaikkia anomuksia, kieltäen niiden valiokuntaan lähettämistäkin, ja pikkuasiana jätti täydellä »luottamuksella» koulujen hoidon hallituksen haltuun. Siitä häntä kiivaasti ahdistelivat Rein y. m. Snellman puolusti vanhaa kaksikielisyysaatettaan, pahoitellen Meurmanin y. m. äkeää vastalauseetta.

Merkkillisin oli keskustelu porvarissäädyssä. Jo valitusvaliokunnan enemmistö oli tahtonut vetää Viipuriin vaaditun lyseon Lappeenrantaan, jonne kukaan ei ollut koulua pyytänyt. Kouluylhallituksen uusi esimies *L. L. Lindelöf*, joka oli tähän virkaan tullut von Kothernin perästä, aikoi tehdä saman tempun Ouluun pyydetylle lyseolle tahoen sen siirrettäväksi Raaheen. Tarkoitus oli läpikuultava: Tärkeimmät kaupungit olivat etupäässä suomalaisuu-

delta suojeltavat; pikkukaupunkeihin sijoitettuina eivät suomalaiset opistot tulisi niin selvästi kilpailemaan entisten ruotsalaisten kanssa. Muuten on sängen outoa, että kouluhallituksen esimies kouluasioissa niinkuin kaikissa muissakin asioissa esiintyi säädysensä ruotsinkiihkoisten keskustana ja johtajana suomenmielisten vaatimuksia vastaan. Kun hänen kouluasian ratkaisussa olisi tavallaan pitänyt esiintyä tasapuolisena tuomarina, oli hän jo etukäteen intohimoisesti puuttunut riitaan toisen riitapuolen hyväksi. Sen verran sitä meillä on käsitetty parlamentillisyyden vaatimuksia! Erittäin selvästi ja tarmokkaasti puolusti porvaristossa suomenkielisten kouluanomuksia silloinen tohtori *K. F. Ignatius*, tilastollisesti osoittaen, mikä vääryys koulu-alalla vallitsi. Ruotsinkieltä puhuvilla oli 1 valtion kustantama oppikoulu 758 lasta kohti, suomenkielisillä 7,027 lasta kohti. Jos otetaan 30 oppilasta luokalle, voi joka 10:s ruotsalainen poikalapsi päästä valtion ylläpitämään oppikouluun, suomenkielisistä poikalapsista ainoastaan joka 176:s. »Luulen», jatkoi hän, »ettei näillä numeroilla ole missään maailmassa vastinettaan. Ei mikään kulttuurikansa, kuinka korkea sen sivistys lieneekin, omaa niin paljon valtion kustantamia oppikouluja, että ne voivat tarjota tilaa kymmenennelle osalle sen miehisestä nuorisosta. Mutta toiselta puolen en luule minkään sivistyskansan omaavan niin vähän kouluja, ettei yksi 176:sta pojasta niihin mahtuisi.» Lindelöfiä hän syytti yksituumaisuudesta von Kotherin kanssa. Ignatiuksen numeroista riitti säädystä sitten pitkältä kahnausta. Sanottiin ettei muka pitäisi ottaa huomioon laajaa talonpoikaisväestöä, vaan sellaiset perheet, joiden kannattaa lapsiaan kouluttaa ja että ainoastaan itse koulua käyneet kouluttavat lapsiaan.

Silloin ei muka suhde ruotsin- ja suomenkielisten koulujen välillä ole niin hirveä kuin Ignatius oli esittänyt.

Pappis- ja talonpoikaissäädäyissä oli mietinnön helppo läpäistä. Mietinnön pohjalla onnistuttiin saamaan säätyanomus aikaan. Aatelisto lisäsi ainoastaan sen muistutuksen, että uusien suomalaisten koulujen perustaminen ei saisi tapahtua ruotsalaisten koulujen kustannuksella, jos näitä kannatti riittävä oppilasmäärä. Porvaristo myönsi suomenkielisten opistojen tarpeellisuuden, mutta jätti hallituksen huoleksi määrätä paikat, mihin ne oli sijoitettava. Talonpoikaissäätö luopui siitä huojennuksesta kartta-paperimaksussa, mikä sillä ennestään oli, toivossa, että siten kertyneet varat käytettäisiin suomalaisten opistojen perustamiseen.

Toisen kotimaisen kielen opetuskesymyksessä säädöt hiukan lievensivät valiokunnan mietintöä. Mietinnössä pantiin koulujen velvollisuudeksi opettaa oppilailleen täydellinen toisen kotimaisen kielen taito ja että sitävarten koulujen ylimmillä luokilla opetus osaksi olisi kaksikielinen. Säädöt pitivät tarpeellisena, että sivistynyt luokka Suomessa taitaa kumpaakin kieltä. Mutta »millä keinoin tämä tarkoitus helpoimminkin olisi saavutettava, siitä eivät säädöt katsoneet tarpeenmukaiseksi lausua», vaan jättivät »hallituksen huoleksi, asian-yymmärtäviä henkilöitä kuultuansa, tutkia, mitkä toimet parhaiten johdattaisivat säätyjen mainitseman tarkoituksen perille». Tähän tulokseen vaikutti yliopettaja A. Kihlmanin vastalause, joka oli yleisemmän kaksikielisen opetuksen kuolemantuomio.

Säätyjen anomuksen loppupponnet kuuluivat:

1) että, jotta oppilaat maan lyseoissa saavuttaisivat yhä täydellisempää taitoa puheessa ja kirjallisesti käyttäen Suomen toista kotimaista kieltä, Teidän Keisarillinen Ma-

jesteettinne armossa tahtosi huomionsa ottaa sekä asianymmärtäviä henkilöitä kuultuansa likemmin määrätä ne muutokset alkeisopistojen lukujärjestyksessä, jotka mainitun tarkoituksen saavuttamiseksi lienevät tarpeelliset;

2) että alkeisopistojen opetuskieli, koulutointa vastedes järjestettäessä, määrättäisiin sekä ilmaantuvan sivistystarpeen, että sen kielen mukaan, jota puhuu ympäristön väestö, mutta että suuremmissa kaupungeissa ja muutoin siellä, missä molempia kieliä puhutaan ja missä kaksi opetuslaitosta huomataan tarpeelliseksi, kummankin-laisia kouluja ylläpidettäisiin;

3) että vastedes annettaisiin valtioapua yksityisille lyseoille, jotka nähtävästi täyttävät todellista tarvetta;

4) ettei ketään köyhyyden tähden suljettaisi pois julkisista oppilaitoksista, ja ettei siis mitäkään tarkkaa vapaapaikkojen rajoitusta määrättäisi;

5) että Helsingissä oleva yksityislyseo joko saisi valtiovaroista riittävän apurahan tahi otettaisiin tykkänään valtion haltuun, sen mukaan kuin soveltunee koulun perustajillekin;

6) että Oulun kaupungissa ylläpidettäisiin valtion kustantama täydellinen alkeisopisto, suomi opetuskielenä;

7) että täydellinen alkeisopisto, suomi opetuskielenä, asetettaisiin Turkuunkin, ja neliluokkainen suomalainen lyseo Poriin;

8) että, jos tulisi tarpeelliseksi laajentaa Hämeenlinnan lyseo rinnakkais-osastolla, niin sitä ei laitettaisi, vaan sijoitettaisiin suomalainen lyseo Tampereelle;

9) että suomenkielinen lyseo itä-Suomea varten perustettaisiin Mikkelin tahi Viipurin läänissä, paikkaan jota Hallitus huomaa siinä katsannossa sopivaksi.

Ajan pahin riitakysymys tuntui nyt saatavan onnelli-

seen loppuun. Toiveita oli, että parempaa sopua ruvettaisiin saamaan aikaan. Aivan tyytyväisiä ei oltu kummaltakaan puolelta, mutta ilmeisenä edistykseenä tätä säätyanomusta kumminkin pidettiin. Liberaalit olivat tunnustaneet suomalaisten koulujen tarpeellisuuden, mutta se oli heille karvasteleva pakkomyönnytys pahemman vaaran välttämiseksi. Säädyissä toistui monesti valitus, että kouluanomukset olivat surettavan kielikiihkon synnyttämiä, eivätkä siis ilmaisseet niin suurta sivistyshalua, kuin miltä näytti. Mutta heidän asemansa sisällinen heikkous esti tarraamasta vastaan. Millä silmillä tätä ratkaisua katseltiin suomenmielisten leirissä, kuvaa silloisen tohtori *E. G. Palménin* sanat Kirjallisessa Kuukauslehdessä vuodelta 1878:

»Vaikka meidän luullaksemme koulukysymys olisikin voinut saada kohtuullisemman ja onnellisemman lopun siten, ettei noin pari vuotta vuosikymmeneksi vastedes tuhlataisi rahoja tarpeettomien koulujen ylläpitämiseen, — jonka kautta myös alituista kilpailua erikielisten koulujen välillä vuosi vuodelta ylläpidetään — niin meidän joka tapauksessa täytyy olla kiitollisia, että edes jotakin tehtiin oikeutettujen vaatimustemme tyydyttämiseksi, ja me voimme turvallisesti luottaa siihen, että tulevaisuus tälläkin lailla on toteuttava sen suuren ja tärkeän muutoksen koulujemme suhteen, jota sekä kansanvaltaiset periaatteet vaativat että nykyiset oloimme suuresti kaipaavat. Ilman herrojen Björkenheimin, Mechelinin y. m. tehokasta apua ei olisi tätä saatu toimeen; he ovat siis kouluasiassa kuitenkin osaksi pysyneet entisellä kannallaan, johon ei suinkaan kuulunut viha suomenkieltä vastaan, saatikka sivistyksen pidättäminen korkeammille kansanluokille. Siitä heille kunniata!»

Jo se luottamus, mitä von Born ja kumpp. olivat osoittaneet hallitusta kohtaan tämän »pikkuasian» ratkaisussa, antoi aavistaa, että heidän kannaltaan katsottuna asia senaatissa on taatuissa käsissä. Ja niin olikin. Ensinnäkään ei pidetty kiirettä säätyjen anomuksen esittämisellä. Puolitoista vuotta sai se odottaa kohtaloaan. Kun senaatti vihdoin teki päätöksensä, piti se suomalaisen rahvaan lasten kunnollisesta kouluttamisesta niin sydämellistä huolta, ettei se raaskinut päästää niitä niihin kelvottomiin vanhanaikuisiin kouluihin, missä ruotsalaisen herrasluokan lapset kävivät. Piti ensin koko koululaitos uusia ja parantaa. Kun säädyt toisen kotimaisen kielen opettamiskysymyksessä olivat ehdottaneet asetettavaksi komitean, sai senaatti siitä aihetta asettaa komitean, jonka piti pohtia koulukysymystä koko laajuudessaan. Oli sängen ovelaa, mitä kiinteimmin sitoa yhteen nämä kaksi eri asiaa, suomalaisten koulujen perustaminen ja koululaitoksen uusiminen, että niistä syntyi kuin Siiamin kaksoiset, joista kun toinen kuoli ei toinenkaan voinut jäädä elämään.

Komitean jäseniksi määräsi hallitus: piispa *A. J. Hornborg'in* (puheenjohtajaksi), professori *A. E. Arppe'n*, varatuomari, myöhemmin senaattori *August Nyberghin*, professori *A. Fr. Nordqvist'in*, kalastuksen kaitsija, myöhemmin kuvernööri *And. Joh. Malmgren'in*, polyteknikon opettaja *K. Leonard Lindeberg'in*, yliopettaja *Karl Erwastin*, lehtori *J. M. Kalm'in*, eversti *Mathias Caloniuksen*, professorit *S. J. Cleven* ja *C. G. Estlander'in*, rovasti *J. W. Johnsson'in*, yliopettaja *H. L. Melander'in*, lehtori *E. T. F. Reuter'in*, sekä insinööri *Edvin Bergroth'in*.

Valtiolle lienee tämä komitea tullut maksamaan noin 22,000 markkaa, joka sen ajan Suomessa ei ollut mikään

pieni menoerä tällaisessa asiassa, varsinkin kun komitean mietinnöstä, joka ilmestyi 24 p. maalisk. 1880, tuli ilman panettelua sanottuna jokseenkin täydellinen sekasotku, huolimatta siitä, että se sisälsi monia arvokkaitakin ajatuksia. Mahdotonta oli yrityksestä muuta tullakaan, kun komiteassa oli edustettuna mielipiteitten kirjavin moninaisuus. Pankaa luonto muodostamaan eläin, joka yhdistää nisäkkään, linnun ja kalan liikkumistaidon, niin siitä tulee anka, joka ei missään ole omassa elementissään. Samanlaiseksi muodostuu monimielisen komitean ehdotus niin arkaluontoisessa asiassa, kuin on koulujen uudistaminen.

Monien eri ehdotusten selostaminen ei ole tarpeellista, kun ei niistä milloinkaan mitään valmista tullut. Riittää, kun tarkastamme, millä silmänkääntäjän tempuilla nyt koetettiin estää suomalaista kansaa pääsemästä osalliseksi korkeammasta sivistyksestä.

Komitean mietinnössä oli ehdotettu sängen syvälle käypiä muutoksia koululaitoksessamme. Siinä oli herätetty se sama keskikoulu-aate, mikä nykyisin on päivänpolttavana kysymyksenä. Lyseoitten ja reaalikoulujen kolme alinta luokkaa piti muodostaa jonkunmoisen pääteytyn kurssin ja tuli niiden olla kummassakin koulussa samanlaiset, niin että siirtyminen klassilliselta linjalta reallinjalta ja päinvastoin saattoi helposti käydä päinsä. Sitä paitsi ehdotettiin erikoisia 3-luokkaisia alkeiskouluja, joilla oli samat kurssit ja tuntikaava kuin lyseoiden ja reaalikoulujen kolmella alimmalla luokalla. Näin tahdottiin muuttaa koulujen ulkonainen muoto, mutta vielä enemmän henki ja sisältö. Latinan kurssveja tahdottiin suuresti supistaa, sen asemesta muodostaisivat kieliopinotojen pohjan kotimaiset kielet ja saksa. Mutta takana piili vieläkin syvemmälle käypiä aikeita. Tahdottiin niinkuin muu-

tosmiesten etevin äänenkannattaja Helsingfors Dagblad selvään ilmaisikin, muuttaa entinen kristillis-humaaninen korkeampi koulusivistys luonnontieteellis-realiseksi, jonka tarkoituksena ei olisi sielun valistus, vaan »hyödyllisten» tietojen saavuttaminen.

Itsessään tuo keskikouluuaste kuulostaa varsin viattomalta. Mutta kun muistelee 10 vuotta vanhempia aikoja, johdattaa se väkisinkin mieleen Kotherin surullisen kastijakopolitiikan. Siinä pilkoittaa takana tarkoitus, että suomenkieliset olivat pidettävät alemmalla sivistyksen asteella laittamalla heille alempia kouluja ja että virkamiesluokkamme oli suojeltava syvistä riveistä uhkaavaa suomalaistulvaa vastaan. Polku opintielle oli pidettävä kaitana, mutta leveänä käytännöllisiin ammatteihin, kas siinä se syötti, jolla oli houkuteltava pois suomalaiset korkeammilta virkaurilta. Keskikoulun käytyänsähän näet talonpoikaisnuorukaisella oli kunniallinen tie perääntyä vaivaloiselta opinuralta ja mukavasti antautua porvariksi elatustaan hankkimaan. Silloisissa kaupungeissamme hänen perheensä ehti kielenkin puolesta sen verran hienostua, että perilliset kyllä jo kelpasivat valtion palvelukseen. Useamman kuin yhden kerran koulupolitiikkaa koskevissa kysymyksissä väliin selvemmin, väliin hämäämmin on ruotsinmielisten taholta lausuttukin, että nimenomaan oli kysymyksessä itsetietoinen suomalaisten ruotsalaistuttaminen. Niinpä 1880 vuoden koulukomitean mietinnössäkkin herrojen August Nyberghin, C. G. Estlanderin y. m. vastalauseessa esitetään kielikysymyksen parhaaksi ratkaisuksi se, että suomalaisille lapsille annetaan alkeisopetusta omalla kielellään, mutta opetetaan heille silloin niin paljon ruotsia, että he ruotsalaisissa kouluissa voivat jatkaa opinnoitaan; se tahtoo sanoa: opetetaan suomenkieli-

selle nuorisolle kaikki sivistyssanat ja -käsitteet ruotsiksi, niin että sen on koko ikänsä pysyttävä tämän kielen pakkotakissa. Sillä tavalla juuri ovat suurkansat koettaneet itseensä pienempiä sulattaa, vaikka meillä pienempi koetti sulattaa itseensä suurempaa.

Suomenmielisessä yleisössä nämä mullistusaikheet monesta syystä synnyttivät suurta levottomuutta. Koko ajan näissä puuhissa noudattivat viranomaiset tuskallisen tarkkaa salaperäisyyttä, mikä aina syystä herättää epäluuloa. Sitäpaitsi suuri yleisö täydellä oikeudella saattoi pitää näitä uudistusajatuksia kerrassaan epäkypsinä. Kasvatusalalla on aina taipumusta vanhoillisuuteen. Snellman kirjoitti aikoinaan, että jos Saksan koulut olisi muodostettu sellaisenkin kasvattajaneron kuin Pestalozzin muutosehdotusten mukaisesti, niin ne olisivat joutuneet rappiolle, koska eivät menestyneet edes suuren mestarin oman valvonnan alla hänen omat perustamansa koekasvatuslaitokset. Niin paljon oikeutta kuin saattoi ollakin meikäläisten kumousmiesten elämäkatsomuksessa, olisi koulujen uusiminen yksipuolisesti sen mukaan siihen aikaan ollut ennenaikaista. Sitäpaitsi oli sangan arveluttava seikka sekin, mistä Th. Rein kirjoitti Valvojassa vuoden alussa 1882: »Että mullistuksen lähin ja varmin seuraus olisi ollut, ettei ruotsi, suomi, eikä saksa, vaan venäjä olisi tullut perustavaksi kieleksi, oli jo alusta jokseenkin selvä ja tapaukset ovat osoittaneet, kuinka lähellä sellainen loppupäätös oli, vaikka tulevaisuuden unelmiinsa vaipuneet positivistimme eivät näy sitä huomanneen». Olihan silloin jo tunnettua Katkow-politiikan yleinen luonne, että sen yleispyrintönä oli sulattaa Venäjään kaikki rajamaat.

Komitean mietinnöstä antamassaan lausunnossa kouluylihallitus ei uskaltanut ehdottaa, että komitean suunnitte-

lemat mullistukset pantaisiin kaikissa kouluissa toimeen. Ainoastaan Joensuun suomalainen koulu ja Turun ruotsalaisen lyseon rinnakkaisosasto olisi uhrattava kokeiluille; niissä olisi pantava komitean ehdotukset toimeen. Senaattissa oli asia lopullisesti käsiteltävänä 5 p. toukok. 1881. Loistavasti tuli silloin esille, mikä henki tässä laitoksessa vallitsi. Senaattori *V. von Haartman* lausui, että »puolue-riita siihen määrin on vallalla valtiosäädöissä, etteivät ne voisi käytellä kouluasiaa mielen maltilla ja väliä pitäen ainoastaan sivistyksen ja yhteiskunnan paraasta, niinkuin asia välttämättömästi vaatii.» Mutta senaatti se tietysti ei ajatellut mitään muuta kuin sivistyksen ja yhteiskunnan etua! Eikä von Haartman yksin edustanut tällaisia mielipiteitä. Samassa hengessä vakuutti senaatti hallitsijalle, että »koululaitoksen järjestäminen epäilemättä on niitä valtiohoitoa koskevia kysymyksiä, jotka hallitsija yksin saa ratkaista.» Ainoastaan uusien oppilaitosten paikasta olisi kuulusteltava säätyjä. Hallitsijan hyväksyttäväksi ehdotti senaatti uuden koulujärjestyksen, millaisen, ei merkitse paljoa, kun ei siitä milloinkaan mitään tullut. Sillä ministerivaltiosihteerin kirjeessä 19 p:ltä jouluk. 1881 ilmoitettiin keisarin tahdon olevan, että senaatin ehdottama Suomen koululaitoksen perinpohjainen muutos saisi raueta. Samaa vakuutettiin 1882 valtiopäiväin valtaistuinpuheessa.

Millä tunteilla tämä tieto otettiin vastaan suomenmielisten piirissä, ilmenee seuraavista Th. Reinin sanoista Valvojassa v. 1882:

»Kauan epätiedossa häilynyt koulukysymys lienee monivuotisten rettelöjen jälkeen vihdoinkin saanut onnellisen ratkaisun s. o. ratkaisun, joka vastaa säätyjen toiveita. Varmana asiana kerrotaan, että Keis. senaatti on käsketty

tekemään uusien suomenkielisten oppikoulujen perustamista ja molempien kotimaisten kielten opetuksen parantamista koskevan ehdotuksen, jota vastoin kaikki muut aiotut muutokset ovat jääneet sikseen. Kiittäen Jumalaa ja niitä, joiden vallassa ratkaiseminen on ollut, näkee Suomen kansa pitkäällisien toivomuksiansa toteutumisen, samalla kun ei voida olla kysymättä, minkä tähden semmoista loppupäättöstä ei ole voitu saavuttaa ilman kaikkia mutkia ja niiden herättämiä kiihoittavia riitoja.» Lukija jo tietää, että sitä ei saavutettu senvuoksi, kun hallitus koululaitoksen muutospuuhien varjossa tahtoi viivyttää suomenkielisten koulujen perustamista ja ehkäpä tehdä sen kokonaan turhaksikin.

Kun ei kuulunut, että valtio ryhtyisi perustamaan suomenkielisiä oppikouluja, kävi odotus suomenmielisille pitkäksi. Vaikeuksia pelkäämättä ryhtyivät yksityiset asianharrastajat perustamaan yksityisiä kouluja. 1 p. syysk. 1879 avattiin yksityislyseot Viipurissa, Turussa ja Porissa. Innostus levisi pian muihinkin kaupunkeihin. Samaan aikaan seuraavana vuonna alkoivat toimintansa yksityiset lyseot Vaasassa ja Lappeenrannassa sekä sitä seuraavana vuonna Tampereella. *) Innostus ja uhrautuvaisuus oli niin suuri, että 1881 vuoden Valvoja siitä syystä sanoi: »Emme tiedä tämän vertaista kertoa mistään sivistyneestä maasta. Mikä asiain tavallisen menon mukaan olisi vaatinut monta kymmentä vuotta, on vuosi-

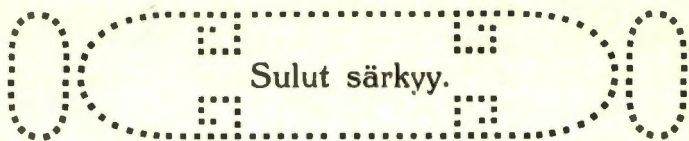
*) Millä tavalla hallitus väliin edesauttoi näitä suuria uhrauksia kysyviä pyrinnoita, kuvaa Tampereen koulun perustajain vaikeudet hankkiessaan senaatilta lupaa yksityislyseon avaamiseen siellä. Ensimmäiseen anomukseen saatiin kieltävä vastaus. Vasta monen rettelön perästä onnistuttiin lupa saamaan. Lieneekö tämä sitte ollut nöyryytykseksi Tamperelaisille, kun he aikaisemmin eivät olleet kyllin nöyräselkäisiä tottelemaan kouluylhallituksen viittauksia. Katkeruus hallituksen vastustelun johdosta oli suuri ja yleinen.

kymmenessä suoritettu. Kiviä virtaan on vieritetty; se on ryöpeäksi koskeksi muuttunut; yhä mahtavammin virtaa vesi yli sulkujen. Kansa tuntee tehtävänsä, tuntee voimansa paremmin kuin rohkeinkaan 1870 luvun alussa saattoi toivoa».

Tosiaankin innostus suomalaisuuden asian hyväksi oli silloin suurenmoista. Koulut eivät olleet ainoat, joita yksityisellä uhraantuvaisuudella oli ylläpidettävä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomalainen teatteri ja suomalaiset sanomalehdet kysyivät myös runsaasti varoja, jotka yksityisellä keräyksellä olivat saatavat kokoon. Talonpoika uhrasi osan sadostaan, virkamiehet osan palkoistaan, useat kovan velkaantumisen uhallakin, ylioppilaat monet vuodet opintoajastaan j. n. e. Monet papit ja opettajat opettivat pitkät ajat ilman palkkaa alkavissa yksityisissä suomenkielisissä opinahjoissa. Kansan käsi oli karttuisa. Mieliala oli silloin yhtä keväinen, toiveikas ja uhraantuva, kuin kansallisen liikkeen alkuaikoina, jolloin Snellmanin voimakas herätyshuuto hurmasi mielet raittiilla tuoreudellaan *).

*) Sitä innostusta, mikä ylioppilaspiireissä täytti mielet, on *Arvid Järnefelt* sattuvasti kuvannut romaanissaan »*Isänmaa*».

.....

Vuoteen 1882 oli suomalaisuuden rientojen pahin vastustaja Suomen kotimainen hallitus. Virkavallansuletuissa kammioissa oli turvallinen ja mukava jarruttaa. Se vapaamielisempi henki, joka Aleksanteri II:n hallitessa pääsi voitolle, vaikutti kyllä senaattiinkin ja teki sen taipuvaisemmaksi kuin ennen suosimaan ajanmukaisia parannuksia. Vaan monessa suhteessa pysyi edelleen vanha virkavaltaisuus, ja tietysti enemmän niissä kysymyksissä, jotka koskivat suomalaisen kansallisuuden kohoamista luonnollisiin oikeuksiinsa. Siinä asiassa oli senaatin asema todellakin surkea. Vailla kaikkea selvää ohjelmaa, mutta täynnä vastahakoisuutta ja ennakkoluuloja, antoi se ikäänkuin tukasta vetää itseensä myönnetyksestä toiseen, voimiensa mukaan tarraten vastaan ja viivyttäen sitä, mitä ei kokonaan jaksanut estää. Tämä surullisen lystikäs näytäntö alensi paljon kansan silmissä senaatin arvoa. Jälkeen valtiopäivien 1877—1878 käsitettiin, ettei viivyttämispoliittikkaa saatettaisi lopettaa muutoin kuin ainakin osittain uudistamalla senaatin kokoonpanoa. Ratkaisevalla paikalla se käsitettiinkin ja onnellinen sattumakin oli siinä apuna. Kevättalvella 1882 joutui useampia senaattori-

paikkoja avoimeksi. M. m. kuoli senaatin vanha varapuheenjohtaja vapaaherra *J. M. Nordenstam*, joka sitte Haartmanin päivien uljaalla persoonallisuudellaan oli menestyksellä ja tarmolla kantanut virkavallan lippua. Se oli ikäänkuin luonnon viittaus, että vanha aika oli mennyt ja uusi oli tulossa. Silloin toukokuulla 1882 kutsuttiin senaattiin m. m. suomenmielisten johtaja Yrjö Koskinen ja liberaalein johtajat L. Mechelin ja R. A. Montgomery (prokuraattoriksi). »Yrjö Koskinen Suomen senaatissa: kas siinä nykyisissä oloissa oikea mies oikealla paikalla», kirjoitti näiden nimitysten johdosta Th. Rein Valvojassa. »Eikä kenenkään muun nimi olisi senaatin nimityslistassa tehnyt likimainkaan samaa vaikutusta eikä tyydyttänyt kansamme suurta enemmistöä samassa määrässä kuin hänen». — — — »Nyt on käännekohta Suomen hallinto-oloissa käsissä». Hoidettavakseen sai Yrjö Koskinen ensin kamaritoimituskunnan, sittemmin v. 1885 kirkollistoimituskunnan. Suomenmielisillä tuli siis olemaan oma johtajansa paikalla, jossa oman maan sisällä kouluasiat viime kädessä ratkaistiin. Että nyt hallituksen koulupolitiikka tulisi olemaan toinen, ei ollut epäilemistäkään. Muutoinkin tuli senaatin kokoonpano olemaan sellainen, että se jossakin määrässä vastasi niitä eri mielipiteitä, jotka olivat vallalla kansaneduskunnassa; ja eduskuntahan suomalaisuuden rientoja kohtaan oli melkoista suopeampi kuin vanha hallitus. Yleisellä tyytyväisyydellä tervehdittiin myös L. Mechelinin nimitystä, hänellä kun koulu- ja asevelvollisuuskysymysten ratkaisussa 1877—1878 valtiopäivillä oli suuret ansiot.

Näin toiselta puolen. Mutta toiselta puolen asema paheni. Kehitys eduskunnassa ei käynyt yhtä edulliseen suuntaan. Vuoden 1882 valtiopäivillä suomenmieliset olivat jo siihen määrin varttuneet, että he täydellä itsetietoi-

suudella rupesivat toimeen, saadakseen vihdoinkin viimein nähdä edellisten valtiopäiväin päätösten toteutumisen. Mutta vähemmän saatiin nyt aikaan kuin saattaisi odottaa. Dagbladilaiset eivät enää voineet hillitä viikinkejä, jotka intohimoisesti kaikessa vastustivat suomalaisuuden pyrintöjä. Pysyväksi epäkohdaksi tuli kaksi säätyä kahta vastaan.

Monessa muodossa tuli koulukysymys esille 1882 vuoden valtiopäivillä. Suomenmieliset pyysivät uusia kouluja, entisten vaillinaisten koulujen laventamista täydellisiksi ja yksityisten koulujen ottamista valtion huostaan. Vastustajain taholta turvauduttiin taas vanhaan jarrutuskeinoon: suomalaisten koulujen perustaminen piti kytkeä yhteen yleisen koulureformin kanssa.

Ensinnä joutui käsittelyn alaiseksi tyttökoulukysymys, joka jo hetken oli ollut sängen polttava. Sen aikaisemmista vaiheista on muutama sana tässä paikallaan.

Ensimmäiset julkiset naiskoulut maassamme, kaksi kaksiluokkaista oppilaitosta, toinen Helsingissä, toinen Turussa, perustettiin kymnaasi- ja koulujärjestyksen johdosta 6 p:ltä marrask. 1843. Tämä vähäinen ja varova askel naisivistyksen korottamiseksi synnytti epäluuloja ja hämmästystä, vaikka samalla kertaa määrättiin, että nämä koulut olisivat avonaiset ainoastaan sivistyneiden vanhempain tyttärille. Kokemus ei kuitenkaan osoittanut näitä epäluuloja oikeutetuiksi; jo v. 1847 katsottiin olevan syytä laajentaa Helsingin oppilaitos kolmiluokkaiseksi ja v. 1856 neliluokkaiseksi; samalla määrättiin valtion varoilla ylläpidettäväksi kolmiluokkaiset naiskoulut Turussa ja Viipurissa, kaksiluokkainen Kuopiossa, sekä pienempiä naiskouluja Viipurissa ja Haminassa, yksi kummassakin. Sen jälkeen naiskoulujen luku nopeasti kasvoi. V. 1870—1877

nousivat valtion menot niihin vuotta kohti yli 100,000 markan. Mutta ei yhdessäkään valtion varoilla kannatetussa tyttökoulussa suomi ollut opetuskielenä. Yksityisillä varoilla oli perustettu v. 1864 suomalainen tyttökoulu Jyväskylään ja v. 1869 Helsinkiin. Näitä kannatti valtio ainoastaan 4,200 markalla. Suhteettomuus ja vääryys oli siis vallan huimaava, kun lähes 10 kertaa pienemmän kieliryhmän hyväksi käytettiin 20 kertaa enemmän yleisiä varoja. Kun 1877—1878 valtiopäivillä niin pontevasti huomautettiin muistakin vääryyksistä koulualalla, ei tätäkään seikkaa suinkaan unohdettu. 4 eri anomusehdotusta tehtiin valtion tyttökoulujen perustamisesta Jyväskylään ja Kuopioon, ja 1 anomusehdotus Turun, Viipurin ja Oulun ruotsalaisten tyttökoulujen muuttamisesta suomalaisiksi. Näiden esitysten pohjalla saatiinkin aikaan yhteinen säätyanomus, että »maan hallitus pitäisi tarkkaa huolta naisivistyksestä ja sitä edistyttäisi, ei ainoastaan ruotsinkielisillä kouluilla, missä sellaisia tarvitaan, vaan myöskin sekä perustamalla että rahan määräyksillä kannattamalla suomenkielisiä naiskouluja, missä vaan sellaisia on tarpeellisiksi huomattu, jott'eivät suomalaisen väestön oikeudelliset ja kohtuulliset vaatimukset, ruotsinkieliseen väestöön verrattuna, jäisi huomioon ottamatta». Ensi tilassa olisi perustettava täydelliset tyttökoulut Kuopioon ja Jyväskylään. Mutta turhaa saatiin tässäkin odottaa. Suomalaisten tyttökoulujenkin perustaminen tehtiin koko koululaitoksen uudesta järjestämisestä riippuvaksi. V. 1880—1881 ei löytynyt vielä yhtään suomalaista valtion tyttökoulua. Valtion vuosimenot tyttökouluihin olivat kyllä nousseet 211,452 markkaan 35 penniin, mutta niistä käytettiin ainoastaan 14,200 markkaa apurahoiksi yksityisille suomenkielisille tyttökouluille.

Oli sen vuoksi luonnollista, että suomenkielisten tyttökoulujen perustamisesta vuoden 1882 valtiopäivillä tehtiin lukuisia anomusehdotuksia, kaikkiaan 12. Valitusvaliokunnan niiden johdosta laatima mietintö kannatti 7-luokkaisen suomenkielisen valtion tyttökoulun perustamista Jyväskylään ja Kuopioon ja neliluokkaisen perustamista Ouluun sekä sen ohessa korkeintaan 1,500 markan vuotuista apurahaa yksityisille suomalaisille tyttökouluille Mikkelissä, Hämeenlinnassa, Viipurissa ja Porissa. Pappis- ja talonpoikaissäädystä mietintö luonnollisesti helposti meni läpi ja jokseenkin onnellisesti myös aatelistossa ja porvaristossa. Tietysti tässäkin tapauksessa suomalaisten oppikoulujen perustaminen herätti eloon kaikenlaisia muutostuomia ei-suomenmielisten taholla; suomenmielisten taholta sen johdosta kysyttiin, miksi aina suomalaisille tahdotaan tarjota uusia järjestelmiä, kun ruotsinkieliset koulut kelpaavat entisen mallin mukaisina. Ei tarvitsisi mainita, että puhujoihin kyllä löytyi, joista korkeammat suomenkieliset tyttökoulut sisämaissa ovat aivan tarpeettomia. Asian ratkaisemiseen suomenmielisten eduksi vaikuttivat liberaalit, jotka tässä asiassa osoittivat kohtuutta.

Kun tyttökouluanomuksia evästeltiin, olivat viikingit ja liberaalit sima suussa; oltiin muka valmiita suostumaan kaikkeen, mitä pyydettiin. Toiveita heräsi, että itse suuri koulukysymyksen saisi hyvän ratkaisun. Toisin jo valiokunnassa; siellä jo tahdottiin sitoa yhteen uusien koulujen perustaminen ja koululaitoksen uudistaminen. Ulkonäön vuoksi asiat kumminkin pidettiin erillään.

Sillä vaikka hallitsija oli ilmoittanut, että senaatin puuhaama koululaitoksen uudistaminen saisi raueta, ja siitä vielä valtaistuinpuheessakin huomauttanut, oli valtiopäivillä kumminkin mies, joka siitä huolimatta uskalsi tehdä

anomusehdotuksen koululaitoksemme korjaamisesta. Se mies oli Dagbladin toimittaja *A. H. Chydenius*, oikean aito englantilaisen vapaamielisyyden edustaja, joka mielipiteitensä väärentämättömyyttä tahtoi ilmaista silläkin, että säädysensä mallimaansa tapaan aina aloitti lausuntonsa sanoilla: »Herra puhemies!» Anomusehdotus, jonka hän teki, oli selvä kopio koulukomitean mietinnöstä vuodelta 1780. Tämän anomuksen kohtalosta riippuviksi piti sitten muka tehtämän suomalaisten tyttökoulujen ja alkeisopistojen perustaminen. Viimemainituista tekivät suomenmieliset näillä valtiopäivillä 25 anomusesitystä. Paitsi, että pyydettiin yksityisillä varoilla perustettujen koulujen ottamista valtion haltuun, ehdotettiin perustettavaksi suomenkielisiä kouluja Savonlinnaan, Heinolaan, Kajaaniin, Käkisalmeen, Raaheen ja Kotkaan; Joensuun suomalaista 4-luokkaista lyseota pyydettiin lavennettavaksi täydelliseksi ja Mikkelin ruotsalaisen lyseon muuttamista suomalaiseksi. Kohtuuden nimessä V. Öhberg, M. Hallberg, E. Öhman ja A. A. F. Lindberg y. m. anoivat Mikkelin lyseon pidättämisestä entisellään, sekä uusien ruotsalaisten koulujen perustamista Kuopioon, Pietarsaareen, Maarianhaminaan, Haminaan ja Uuteenkaarlebyhyn.

Vaan ennenkuin näiden anomusten käsittelystä kerromme, on mainittava sen koululaitoksen mullistusanomuksen kohtalosta, johon suomalaisten koulujen perustaminen aiottiin kytkeä. Hyvin ovelasti tahdottiin muka tämän anomuksen ohella antaa paheksumislausunto hallitukselle siitä, ettei se ollut toteuttanut viime valtiopäiväin toivomuksia kouluasiassa — oiva syötti, johon suomenmieliset piti saada tarttumaan. »Valiokunta katsoo», sanottiin anomuksen johdosta laaditussa yleisen valitusvaliokunnan mietinnössä, »velvollisuudekseen huomauttaa siitä, että

hallituksen menetys, kun se ei ole eroittanut uudistuskysymystä pyydettyjen uusien suomalaisten koulujen perustamiskysymyksestä, on ollut omansa saattamaan yleisöä pitämään uudistustointa esteenä jälkimmäisen tarkoitusperän saavuttamiselle. Levottomuus ja väärinkäsitys on siten syntynyt maassa ja antanut aihetta siihen, että kovinkin moni jo ennakoilta on katsonut ehdotettujen muutosten tarkoittavan suomenkielisen väestön etujen loukkaamista, käsitys, joka tietysti melkoisesti on vaikeuttanut muutosten tyyntä punnitsemista».

Tahdottiin siis paheksia, että hallitus oli kytkenyt yhteen suomalaisten koulujen perustamisen ja koululaitoksen uudistamisen, ja nyt tahdottiin itse menetellä samalla tavalla. Totisesti ei oikea käsi tiennyt, mitä vasen teki.

Jo valiokunnassa oli anomuksen läpäiseminen täpäällä. Kun sen vastustajat ja puolustajat olivat yhtä lukuisat, ratkaisi syrjälle laskettu lippu asian anojan hyväksi. Siten valiokunta joutui puolustamaan koulujemme uudistusta 1879 vuoden koulukomitean ehdotuksen suuntaan. Vastalauseen valiokunnan mietintöä vastaan tekivät A. Kihlman, J. G. Geitlin, K. E. Stenbäck, Wilh. Lindstedt, Edv. Avelan, J. H. Luoma, E. Hirvonen ja T. Laurikainen.

Tuli asia sitten säätyihin. Papit ja talonpojat eivät kuluttaneet mietinnön tarkastamiseen monta minuuttia. Cleven ja Meurmanin ehdotuksesta hylkäsivät nämä säädty yhtenä miehenä mietinnön mullistusehdotuksineen, paheksumislauseineen. Harvoin on Meurmanin sukkeluus ollut enemmän murhaava. Harvoin on Cleve pontevammin puolustanut kasvatusopin arvoa, kasvatettavain pyhää oikeutta ja sivistyksen todellisia etuja. Toisin aatelistossa ja porvaristossa. Siellä paheksumislauseet hylättiin, mutta hyväksyttiin mietintö. Godenhjelm, Rein, Palmén, Igua-

tius ja Göös turhaan vastustelivat ehdotettuja mullistuksia opetusjärjestelmässä, osoittaen, mikä haitallinen levottomuus jo kauan oli vallinnut koulujemme alalla, ja vedoten kaikkien asiantuntijain esiintuomiin lausuntoihin. He muistuttivat, ettei säätyjen sopinut 2—3 päivää mietityänsä säätää ihan uutta järjestelmää koululaitoksellemme, järjestelmää, jota ei missään ole koeteltu, ja joka varsinkin meidän monikielisessä koulussa voisi tulla turmiolliseksi. Toiselta puolen prof. Pippingsköld, L. Mechelin, maisteri Heikel y. m. puolustivat ehdotettuja muutoksia uuden ajan hengen vaatimina.

Kun kaksi säätyä seisoj kahta vastaan, raukesi ehdotus.

Anomusmietintö uusien alkeisopistojen perustamisesta oli sisällyksensä puolesta suomenmielinen. Mutta sitä vastaan liitettyssä professori Wallgrenin vastalauseessa, jota 7 valiokunnan jäsentä kannatti, ehdotettiin temppeua, jonka pelkkä kertominenkin jo väsyttää: Koulut piti ensin uudistaa, vasta sitte suomalaisille kouluja. Papis-tossa ja talonpoikaissäädystä mietintö ilman muuta hyväk-syttiin. Porvaristossa ensin puolustettiin Wallgrenin vasta-lausetta, mutta luovuttiin siitä sitte. Aatelistossa voitti Wallgrenin vastalause vähän parannetussa muodossa. Yksimielisyyteen ei siis tultu. Aatelisto kyllä tahtoi antaa suomalaisille kouluja, mutta koulukomitean ehdottamassa muodossa.

Mutta asia silloin jo muutenkin lähestyi ratkaisuaan. Jo valtiopäiväin alussa teki edusmies A. Meurman talon-poikaissäädystä anomuksen, joka päättyi sanoilla: «että Hänen Keisarillinen Majesteettinsa, joka armollisessa valta-istuinpuheessaan on ilmoittanut käskeneensä Suomen se-naatin noudattaa säätyjen viimeisillä valtiopäivillä lausumia toivomuksia kouluasiassa, armossa suvaitsisi kärkeä ryhty-

mään semmoisiin toimiin, että luvatut suomenkieliset koulut jo ensi syyslukukauden alussa tulevat vaikutukseen. Ja että missä yksityisiä kouluja jo on olemassa, ne, niin monella luokalla, kuin niillä on, otetaan valtion huostaan, niin ettei uusia kouluja niiden rinnalle perusteta». Vähän myöhemmin teki Yrjö Koskinen pappissäädyssä samankaltaisen anomuksen. Kummassakin säädyssä lykättiin nämä anomukset säädyn yksityiseen valitusvaliokuntaan. Siten syntyneet mietinnöt, joissa kannatettiin niiden suomenkielisten koulujen valtion huostaan ottamista, jotka yksityisillä varoilla oli perustettu, hyväksyi kumpikin sääty ja jätettiin ne erään lähetystön kautta maan kenraalikuvernöörille näiden säätyjen yksityisinä anomuksina. Tähän menettelyyn katsottiin oltavan oikeutetut sen vuoksi, että asialla jo syystä oli kiire ja että kysymyksessä ei ollut mitään uutta, vaan edellisen säätykokouksen päätöksen toimeenpano.

Tarkoitus näillä anomuksilla saavutettiinkin. Senaatti, jossa jo puhalsi uudet tuulet, kannatti anomuksia. Armollinen julistus 22 p:ltä elok. 1882 määräsi otettavaksi valtion haltuun Turun, Oulun ja Porin suomenkieliset yksityiset koulut. Sittemmin armollinen asetus 23 p:ltä elok. 1883 määräsi valtion varoilla ylläpidettäväksi seuraavat korkeammat suomenkieliset oppilaitokset: täydelliset klassilliset lyseot Turussa, Hämeenlinnassa (normaalilyseo), Viipurissa, Kuopiossa, Jyväskylässä, Oulussa ja Helsingissä, realilyseot Tampereella ja Savonlinnassa sekä neliluokkaiset alkeiskoulut Porissa, Viipurissa, Heinolassa, Joensuussa ja Vaasassa. Mikkelin ruotsalainen klassillinen lyseo muutettiin sekakieliseksi.

Viime mainitulle asetukselle täydennyksenä ilmestyi asetus 11 p:ltä jouluk. 1884, joka yksityisten poikakoulujen

suhteen määräsi: »Yksityiset oppilaitokset, jotka ovat koulutoimen ylihallituksen tarkastuksen alaisina, voivat sittenkuin tarvetta ja asianhaaroja kussakin eri tapauksessa on tutkittu, korkeintaan 10 vuodeksi erältään saada apua yleisistä varoista allamainitut vuotuiset määrät, lasketut kutakin toimessa olevaa luokkaa kohti, nimittäin: korkeammille luokille korkeintaan 4,000 markkaa, ja alemmille luokille korkeintaan 2,500 markkaa». Näin turvattiin niiden yksityisten suomenkielisten oppilaitosten tulevaisuus, joita ei oltu vielä valtion huostaan otettu, tai joita vastedes aiottiin perustaa.

Kyllä tuntui, että suomenmielisilläkin oli edustajansa maan korkeimmassa hallinnossa. Eivät koululaitoksessa tarvittavat muutokset eikä mikään muu voinut estää toteutumasta suomalaisten oikeutettua vaatimusta saada tie auki korkeampaan sivistykseen. Tosin ei ollut vielä kaikkea saavutettu, tosin ei vielä likipitäkään vallinnut oikea suhde ruotsin- ja suomenkielisten koulujen välillä, katsoen kummankin kieliryhmän lukuisuuteen, mutta voitiin jo kumminkin sanoa, kuten Th. Rein kirjoitti Valvojassa vuoden lopulla 1884: »Koululaitoksen alalla suomen kielen oikeudet ovat vihdoin tunnustetut, ja vaikka siinä vielä puuttuu yhtä ja toista, esim. enemmän suomalaisia naiskouluja, teollisuus- ynnä muutamien yksityiskoulujen auttamista valtion apurahoilla, niin ei kuitenkaan kouluksymys, Jumalan kiitos, ole enää niin polttava kuin se on ollut».

Puuttuvien naiskoulujen lisäksi voimme vielä mainita, että suomalainen normaalilyseo sijaitsi Hämeenlinnassa, että keskellä Suur-Savoa sijaitsi puoliruotsalainen koulu ja että avara Pohjois-Karjala oli täydellistä oppilaitosta vailla. Nämä seikat tulivat tästälähtein suomenmielisten koulu-

politiikan lähimmiksi vaatimuksiksi. Mutta vaikka ei yhtä suuremmissa myönnytyksiä vaadittukaan kuin ennen, kohtasivat nämä oikeutetut vaatimukset yhtä ankaraa, yhtä häikäilemätönsä ja yhtä itsekästä vastarintaa kuin ennenkin. Nyt vasta oikein saatiin nähdäkin mihin asti luokkaitsekkyyys ja pikkumaisuus saattavat mennä. Kouluasia oli edelleenkin säätyvaltiopäiväin pahimpia riitakysymyksiä.

Ilmeiset tosiasiat osoittivat, ettei suomalainen normaalilyseo toiseen kaupunkiin sijoitettuna kuin yliopisto saattanut täyttää tarkoitustaan. Vuosi vuodelta väheni siellä opettajanäytteitten suorittaminen. Keskimäärin lukukautta kohti oli opettajakokelaita normaalikouluissamme:

<i>Hämeenlinnassa.</i>		<i>Helsingissä.</i>
V. 1882	14	16
„ 1883	12	17
„ 1884	5	18
„ 1885	4	25

Siis vaikka ilmeisesti näkyi, että suomalainen normaali-koulu, jos se edelleenkin olisi jätetty Hämeenlinnaan, olisi käynyt aivan tarpeettomaksi, puolustelivat ruotsinmieliset viimeiseen vereen tätä Kothenin aikuisen mielivallan luomaa asiaintilaa. Turhaan koettivat 1877—1878 ja 1882 vuoden valtiopäivät saada parannusta aikaan tässä asiassa. Seuraaville valtiopäiville v. 1885 se vihdoinkin onnistui. Parantumattomien esteitä löytyi vielä tällöinkin yllin kyllin. Helsinki oli muka »koulunuorisolle viettelyksistä rikas» kaupunki. Vaikka opettajakokelaat nuoremmalla kehittymättömämmällä iällä uskallettiinkin päästää yliopistoon Helsinkiin, piti heitä vanhempana koettaa saada sieltä pois. Yhdenlaista lorua kuin oli sekin, että »molempien normaali-

lyseoiden sijoittaminen samaan paikkakuntaan saattaisi sitä paitsi helposti, etenkin itseviisaan ja pontevan kasvatus-opin professorin johdolla, edistää näiden koulujen opetustavan pakottamista yhdenmuotoisuuteen ja yksipuolisuuteen, joka ei suinkaan kävisi terveelliseksi maamme kouluopetuksen kehkeytymiselle». Olihan L. G. von Haartman aikoinaan vastustanut suomalaisten koulujen perustamista sillä, että se oli tarpeetonta kirjavuuden luomista niin yhdenmukaisessa maassa kuin Suomessa. Nyt tahdottiin kirjavuuden luomiseksi pysyttää suomalainen normaali-lyseo siellä, missä se ei voinut menestyä. Näihin typeriin verukkeisiin nojaten asia aatelistolle ei antanut aihetta mihinkään toimenpiteisiin. Sovittelujen kautta saatiin kumminkin aikaan kolmen säädyn päätös, joka puolusti normaalikoulun siirtämistä Helsinkiin. Kuulutuksella 15 p:ltä lokak. 1886 tämä siirto määrättiin toimitettavaksi.

Koululaitoksen muutospuuhat olivat haudatut. Mutta niiden asemesta ruotsikot kyllä keksivät uuden verukkeen, jolla saattoivat uusien suomenkielisten koulujen perustamista vastustaa. Tämä veruke oli se, että kun valtio oli luvannut kannatusta yksityisille kouluille, piti suomenkielisten koulutarpeittensa tyydyttämiseksi perustaa yksityisiä kouluja, eikä kerjätä hallitukselta uusia. Tämä oli yhteinen nuotti uusien suomenkielisten koulujen vastustajilla 1885 vuoden valtiopäivillä. Sattuvasti sanoi tähän suuntaan laaditun professori M. V. af Schulténin vastalauseen johdosta pappissäädyssä kirkkoherra A. Nyholm: »Mihinkä johtopäätökseen me tämmöisestä lausunnosta tulemme? Vastalauseen tekijän ajatusjuoksu on se, että hän lujasti uskoo, että suomenkieliset koulut tulevat puolella sillä rah summalla toimeen, joka valtion kouluille on suotu, mutta häneltä puuttuu sama vahva luottamus ruotsalajsten kou-

lujen elinvoiman suhteen. Ja kysyä tahdon, miksi on otaksuminen, että ainoastaan suomalaisen koulun aina täytyy elää kerjäämisellä ja miksi on suomalaisten koulujen aina tarvis uudelleen todistaa ja vuosikymmeniä todistaa, että ne ovat eloon oikeutetut? Semmoisia todistuksia ei milloinkaan vaadita ruotsalaisilta. Mutta eivätköhän suomalaiset koulut työskentele saman jakamattoman isänmaan hyväksi kuin ruotsalaisetkin?» Totta totisesti olisipa paraat virkapaikat omistavan ruotsalaisen valtuutuksen ollut mukava kouluttaa lapsiaan valtion kustantamissa kouluissa tyytyväisinä katsellen, miten suomalainen rahvas hikoilee itse kustantaessaan kouluja lapsilleen. Sillä harvoinpa valtioavustus on edes osapuilleen riittänyt yksityisten koulujen menoihin. Mutta tietysti ruotsinmielisten puolella silloin niinkuin aina oli oikeus, kohtuus, tasa-arvo ja länsimäinen sivistys. Suomenmieliset ne aina ovat harjoittaneet sortoa ja hirmuvaltaa.

Olisi luullut käyttäjiään iljettävän moisten verukkeiden ottouden. Mutta silmää räpäyttämättä äänestettiin niihin vedoten suomenmielisten kouluanomuksia kumoon. Suomenmielisten kokonaista 13 kouluanomusta supistui siihen, että monien sovittelujen kautta saatiin kolmen säädyn päätös aikaan Joensuun 4-luokkaisen alkeiskoulun laajentamisesta täydelliseksi; tämmöiseenkin yksimielisyyteen päästiin vasta sitten, kun Joensuun kaupunki ja kauppias P. Parviainen siellä yhteisesti olivat luvanneet uudelle koululle ilmaisen rakennusalan ja 33,000 markan avustuksen.

Tila ei salli enää ryhtyä yksityiskohtaisesti tarkastelemaan eri koulujen perustamisvaiheita. Riittää kun luomme silmäyksen taisteluun Mikkelin maankuulusta lyseosta, sekä suomenkielisten koulujen kehitykseen yleensä. Mainittu

taistelu kuvaa, mihin hulluuteen ja naurettavuuteen oikea umpi-itsekkyys ja puoluevimma voi kehittyä.

Ruotsinkielisen koulun perustaminen Mikkeliin oli jo von Kotheninkin toimenpiteiksi törkeä. Ei sadasosa läänin väestöstä ollut ruotsinkielistä. Vaikka sikäläiset herrasväet jokikinen olisivat lähettäneet poikansa mainittuun kouluun, ei sinne sittekään olisi saatu riittävää oppilasmäärää. Mahtaneeko maapallollamme löytyä toista niinkään laajaa alaa kuin Mikkelin lääni, jossa yleisillä varoilla kouralliselle virkamiesperheitä kustannetaan enemmän tilaisuutta korkeampaan sivistykseen kuin se ollenkaan tarvitsee, samaan aikaan kuin läänin varsinainen väestö jätetään korkeampaa sivistyslaitosta kokonaan vaille ja pakotetaan hankkimaan lapsilleen sivistystä kymmenien peninkulmien päästä toisista lääneistä, samaan aikaan kuin läänin pääkaupungin herrasväki mukavasti saa kouluttaa lapsiaan aivan kotivierellä. *) Ja tätä kohtuuttomuutta ja narrilaitosta, miksi koulu ilman koristeluja sanottuna muodostui, puolustettiin sitte viimeiseen saakka kynsin hampain. Suomalaiseen rahvaaseen täytyi koulun aina nojautua, saadakseen riittävästi oppilaita. 1870-luvulla lähenteli koulun oppilasluku sataa, mutta oli siitä aina runsaasti kolmas osa suomenkielisiä. Siksi epäilyttäväksi kävi koulun ruotsalaisuus, että vuodesta 1878 täytyi siellä koventaa ruotsinkielen vaatimuksia, mutta silloinpa oppilaslukukin pahasti hupeni. Täytyi senvuoksi asetuksessa elok. 23 p:ltä 1883 määrätä koulun opetuskieli sellaiseksi, että alaluokilla kutakin oppilasta opetettiin äidinkielellään, mutta yläluokilla piti kaik-

*) Että Mikkelin läänin suomalainen väestö todellakin tarvitsi korkeampaa sivistyslaitosta, siitä oli kieltämättömänä todistuksena se seikka, että läänistä sinä aikana, jona Mikkelin lyseo oli umpiruotsalainen, oli 70—80 nuorukaista Jyväskylässä y. m. koulua käymässä.

kien oppilaiden lukea puolet aineista suomeksi, puolet ruotsiksi. Senjälkeen koulussa suomenkieliset oppilaat nopeasti lisääntyivät, mutta ruotsinkieliset vähenivät. 1890-luvulla oli koulussa yli sata suomenkielistä oppilasta, mutta tuskin kymmentä ruotsinkielistä. Ja mitä olivat sitte nuokaan kymmenkunta ruotsinkielistä oppilasta? Enimmäkseen Hokkasia, Kinnusia, Kuittisia y. m. aito savolaisia työmiesten poikia, jotka aikaisemmin oli houkuteltu sikäläiseen Antellin ruotsinkieliseen yksityiskouluun sen verran valmistettaviksi, että vaivoin ymmärsivät muutaman ruotsin sanan. Nämä sitte ilmoitettiin Mikkelin lyseoon oppilaiksi, joilla oli ruotsi äidinkielenä. Monikaan ennen yhdeksättä ikävuottaan tuskin oli kuullut ainoata ruotsin sanaa. Mutta ne olivat kumminkin se »riittävä ruotsinkielinen oppilasmäärä», jonka vuoksi koulu suuren kasvatusopillisen hankaluuden uhalla oli pidettävä kaksikielisenä. Tämmöisestä hullutuksesta luulivat kai ruotsikkomme riippuvan puolueensa tulevaisuuden, koskapa katsoivat arvolleen sopivaksi puolustaa sitä sanomalehdissä, valtiopäivillä j. n. e. perusteilla, joita puolustajat tuskin itsekään lienevät ymmärtäneet. Seudun väestön hartaista toiveista ja pyynnöistä huolimatta sai tämä surullisen lystikäs asiointila jatkaa aina vuoteen 1903.

Vaikka vanha valtuusluokka jos millä keinoin vastusti suomalaisuuden voittoa koulualalla, tunkeusi tämä sinne kumminkin luonnonlain voimalla. Kaikista pettyneistä kevättoiveista, takatalvista, vehkeilyistä ja jarrutuksesta huolimatta, miten suuremoinen onkaan ollut tämä voittokulku, 1870-luvulla, jolloin suomenkielisillä oli ainoastaan 3 täydellistä ja 1 4-luokkainen lyseo, ei näiden koulujen vuotuinen oppilasluku noussut yli puolta tuhatta. Ruotsalaisten koulujen oppilasluku lähenteli 2,500. Mutta silloin-

kaan ei ollut asiaintila niin surullinen kuin näistä numeroista päättäen näyttää. Olojen pakosta kävivät monet suomenkieliset ruotsalaisissa kouluissa.

Jo 1870-luvullakin oli suomenkielisiä korkeammissa opistoissa noin 800, vastaten noin 1,800 ruotsinkielistä oppilasta. 1880-luvun lopulla vaaka jo varmasti kallistuu suomenkielisten puolelle. V. 1889 suomenkielisissä valtionlyseoissa oli oppilaita jo hiukkasen enemmän kuin ruotsinkielisissä valtionlyseoissa. Kymmenen vuotta myöhemmin oli suomenkielisiä oppilaita lähes kaksi kertaa enemmän ja nykyään lähes kolme kertaa enemmän kuin ruotsinkielisiä oppilaita.

Numerot osoittavat myös, etteivät suomenkieliset ole sen useammin uupuneet opintielle kuin ruotsinkielisetkään, vaikka aikoinansa oli huudettu, etteivät suomenkieliset vanhemmat kykene kouluttamaan lapsiaan loppuun saakka. Samassa suhteessa kuin ovat suomenkieliset koulun oppilaat lisääntyneet, ovat suomenkieliset ylioppilaatkin lisääntyneet. V. 1891 on suomenkielisillä ylioppilailta tuntuva enemmistö. Nykyisin kolmenkertainen enemmistö. Hitaampaa on suomalaisuuden voitto ollut naissivistyksen alalla. Vasta v. 1898—1899 opintiellä olevat suomenkieliset naiset saavuttivat enemmistön.

Suomenkielisen koulun elinvoimaa osoittaa sekin, että valtion menot oppilasta kohti suomalaisissa opistoissa ovat olleet lähes puolta pienemmät kuin ruotsinkielisissä kouluissa. Se merkitsee sitä, että suomenkielisissä kouluissa on runsaammin oppilaita kuin ruotsinkielisissä. Jotkut ruotsinkieliset koulut suorastaan ovat kituneet oppilaitten puutteessa. Tätä epäkohtaa on puolestettu sillä, ettei muka ole hyvä liian suuri oppilas-

määrä, koska opetus siitä helposti joutuu kärsimään. Olkoon menneeksi, mutta kysyä sopii, miksi Suomen valtio varakkaammalle ruotsinkieliselle valtakunnalle kustantaa parempaa opetusta kuin maan väestön suurelle enemmistölle.

Niinkuin muikin kansallinen elämämme joutui koulu-aitoksemme ilahuttava kehitys vaaran alaiseksi n. k. routavuosina. Niinkuin aikoinaan Kothen, käytti Bobrikovkin Suomen koulua valtiollisiin tarkoituksiinsa. Koulujen avulla piti silpoa ja turmella Suomen kansan kansallinen olemus.

Pienillä kansoilla on aina se vaikeus, että niiden täytyy ylenmäärin uhrata voimia kieliopinnoille. Kansalliskasvatukselliset näkökohdat, jotka pienille kansoille olisivat juuri kaikkein tärkeimmät, saavat väistyä kieliopinnojen tieltä. Tämä epäkohta vaivaa jo omasta luonnostaan Suomen koulua. Kun Bobrikov tuli ja oli hukuttaa Suomen koulun venäjänkielen oppimisella, olivat koulumme muuttua pelkiksi kieliopistoiksi, suureksi ja arvaamattomaksi vahingoksi kansalliselle tehtävälleen. Niin pitkälle jo ehdittiin, että klassillisissa lyseoissa oli kieliopinnoilla 126 viikkotuntia, mutta muilla aineilla ainoastaan 92 viikkotuntia. Realilyseoissa ei asema ollut paljoa parempi. Tuskin lie nee toista sivistysmaata, jossa koulu kansalliskirjallisuudelle voi omistaa niin vähän aikaa, kuin Suomessa routavuosina, joskaan asianlaita sitä ennen ja sen jälkeen ei ole ollut kehuttava.

Sortojärjestelmän häikäilemättömyydelle oli kuvaavaa, ettei edes tyttö- ja yksityiskouluja jätetty rauhaan. Valtion kustantamiin tyttökouluihinkin tungettiin venäjänkielen opinnoita, niinkuin näet naiset yleisesti joutuisivat virkauralle ja tarvitsisivat valtakunnankielen taitoa. Mutta

tarkoitus olikin tätä tietä tehdä venäjä sivistyneitten kottiemme kieleksi. Yksityisiin kouluihin samalla tapaa lisättiin venäjänkielen tunteja ja kiellettiin vapaus järjestää lukusuunnitelmansa, määräämällä, että niiden oli noudatettava samoja kursseja kuin realilyseoissa. Siten riistettiin yksityiskouluilta mahdollisuus noudattaa yhtä tärkeimpiä periaatteitaan, jotka ovat antaneet aihetta niiden perustamiseen. Yksityiskouluissamme ovat lasten vanhemmat jossakin määrin saaneet järjestää opetussuunnitelmat omien toiveittensa mukaisesti *), joten on voinut syntyä läheisempi suhde kodin ja koulun välillä, kuin on laita valtion kouluihin nähden. Tällä tapaa ovat yksityiskoulut valtion koulujenkin kasvatusjärjestelmään voineet vaikuttaa hedelmöittävästi.

Kaikki tämä koulujemme mullistaminen ei Bobrikoville riittänyt. Koululaitoksemme korkeampaa hallintoa muutti hän virkavaltaiseen suuntaan **) saadakseen tälläkin alalla täyden komentoavallan.

Jotta koulujemme opettajisto opetuksessaan ja muusakin kansalaistoiminnassaan osottaisi tarpeellista kuuliaisuutta sortojärjestelmälle, pantiin santarmi- ja urkkijakaarti erikoisesti vainoamaan maamme koulumiesten toimintaa, ja joutuikin moni heistä törkeiden ilmiantojen uhriksi.

1904—1905 valtiopäivät, joiden tehtävänä oli häirittyjen olojemme palauttaminen entiselle kannalleen, eivät jät-

*) Valtionavun saannin ehtoina määräsi 1884 vuoden julistus yksityiskoulujen lukusuunnitelmista, että niissä kotimaisten kielten ja venäjän oppimisen täytyy tapahtua samassa laajuudessa kuin valtion kouluissa. Tällä ja hienotuntoisuudella sovitettuna tämä määräys ei ole tuottanut tuntuampia haittoja eikä häiritsevästi ja ehkäisevästi vaikuttanut yksityiskoulujen kehitykseen ja toimintaan.

**) Yleensä samantapaiseksi kuin Kothenin aikana.

täneet koululaitoksenkaan alalla tapahtuneita mullistuksia huomioon ottamatta. Anomuksessa 10 p:ltä huhtik. 1905 pyydettiin epäkohtien pikaista korjaamista. Asetuksella 1 p:ltä helmik. 1906 vähennettiin venäjänkielen tunteja muualla paitsi Viipurin läänissä sijaitsevissa kouluissa *) Viime mainituistakin poistettiin laittomuuden ajan lukusuunnitelmat asetuksella 29 p:ltä elok. 1906. Silloin pääsi koulumme taas häiritseviltä syrjävaikutuksilta vapaana jatkamaan rauhallista työtään kansamme hengen-
viljelyksen hyväksi.

*) Samalla määrättiin asetettavaksi komitea valmistamaan ehdotusta tarpeellisista muutoksista alkeisoppilaitosten ja tyttökoulujen järjestelyyn. Mainitun komitean kaksiosainen mietintö on ilmestynyt tämän vuoden alkupuolella.

.....

Viimeinen askele.

Väsyttää jo pelkkä tutustuminen niihin moniin vehkeily-, jarrutus- ja viivytysspuuhiin, joilla suomenkielisten koulujen perustaminen koetettiin tehdä tyhjäksi. Mitä sitten saivatkaan tuntea ne isänmaalliset miehet, jotka elinikänsä saivat taistella näitä ovelasti punottuja juonia ja jarrutusta vastaan. Eikä kouluasian ratkaisu ollut ainoa, jossa he saivat päivän kuorman ja helteen kantaa. Olihan kokonainen lapsipuolen asemassa oleva kansakunta saatettava osalliseksi sivistyksestä ja valistuksesta ja niistä valtiollisista ja yhteiskunnallisista oikeuksista, jotka sille omassa maassaan kuuluvat. Mutta sitkeydellä ja uhraantuvaisuudella, joka hakee vertaansa, suorittivat nämä miehet sen jalon tehtävän, jolle olivat elämänsä pyhittäneet. Siitä on Suomen kansa heille ainaisessa kiitollisuuden velassa.

Ja mitä koski tämä taistelu! Ainoastaan sitä, minkä luulisi jokaisen kansan luonnolliseksi ja pyhimmäksi oikeudeksi, oikeudeksi saada kuulla tietämisen syntyjä syviä niillä ajatuksen ilmaisuvälineillä, joihin kansa jo kehdoossaan on tottunut, s. o. omalla äidinkielellään. Eihän runoilijakaan voi sydämensä sisimpiä sointuja tulkita muulla kielellä kuin

sillä, jota jo lasna lattialla kuuli oman isän orren alla. Korkeampi tieto on samanlaista kuin runous, sillä on yhtä hienot ilmaisukeinot kuin runoudella. Vielä vähemmän kuin yksityinen runoilija voi laulaa vieraalla kielellä, voi kokonainen kansa omistaa korkeampaa sivistystä muulla kuin omalla kielellään ja sen pohjalla kehittää sen kukkivaksi elämänpuuksi ja kantaa hedelmät ihmisyyden suureen aarreaittaan. Ei voi Suomen kansakaan omaa ominaista lisäänsä tuoda ihmiskunnan yhteiseen suureen sivistyksen yhteistyöhön muulla kuin omalla Väinön kielellään. Ei kai Väinön kannel kuin Suomi-immen hapsista punotuilla kielillä.

Ruotsalainen valtuokkamme tahtoo pitää suurena ansionaan, että se on Suomeen tuonut länsimaisen sivistyksen. Mutta tämän lisäksi tahtoo vanha oppimestarimme uskotella, ettei oppilaansa ikinä pysty opettajaksi hänen asemaansa, ettei Suomen suomalainen kansa pysty ylläpitämään korkeampaa sivistystä ilman ruotsinkielisten apua. Vaan onko opettajamme hyvin opettanut oppilastaan, onko tahtonut tehdä hänen suureksi ja kuuluisaksi ja kykeneväksi kerran istumaan omalle opettajatuhlilleen! Onko yksin syy sysissä, eikö ole sepissäkin! Eikö vanhalta seppämestarilta ole puuttunut hyvän opetustavan aakkosetkin, taikka suoraan sanoen, eikö opettaja ole kokonaan koettanut pitää oppilastaan tietämättömyydessä. Jos onkin tahdottu laskea Suomen kansa kurkistamaan tiedon suureen valtakuntaan, on opettaja sen tahtonut suoda ainoastaan omain silmälasiansa läpi. Mutta vanhan silmälasit harvoin sopivat nuorelle, ja mitä käyttää silmälajeja silloin, kuin paremmin näkee omilla silmillään.

Viivyttää ovat ruotsikkomme tahtoneet Suomen kansan itsetietoiseksi kehittymistä ja ovat siinä hetkeksi onnis-

tuneetkin. Kaksikymmentä vuotta ei ole pitkä aika. Mutta jos Suomen kansalle avattiin se opintie 1860-luvulla, mikä avattiin 1880-luvulla, miten toisin olisivatkin asiat! Suomen suomenkielisen kansan korkeampi sivistys olisi silloin jo lähes miespolvea vanhempi. Voisihan silloin kohdakkoin ruveta puhumaan suomenkielisestä perinnöllisestä sivistyksestä, joka, jos ei olekaan niin tuiki tärkeä kuin usein väitetään, merkitsee kumminkin sangen paljon. Mutta virka- ja mielivallan sekä vehkeilyjen avulla se suuri etu saatiin myöhästymään lähes neljännesvuosisadan. Että tämä etu tosiaankin olisi saavutettu, siitähän puhuu se seikka, että suomenkielinen kansa jo 1860-luvulla tunsivat voimakasta sivistystarvetta. Laumoittain tulvasi suomenkielistä nuorisoa niihin kaksikielisiin kouluihin, joita silloin oli, raivasivatpa monet väsymättömällä sitkeydellään itselleen tien korkeampaan sivistykseen umpiruotsalaistenkin opistojen kautta. Jos olisi yleisesti toteltu 1865 vuoden asetuksen määräystä ja muodostettu koulut kaksikieliseksi, olisi varmaankin käytännöllinen pakko ennen pitkää vienyt siihen, mihin Jyväskylässä, että kouluja olisi ruvettu muodostamaan puhtaasti suomenkieliseksi, ainakin suomenkielisillä seuduilla.

Mutta sellaisten miesten kautta kuin von Kotherin ja sellaisilla keinoilla saavutetut voitot, joita ruotsikkomme kouluasiassa voittivat, ovat yhtä turmiollisia voittajille, kuin edullisia voitetuille. Suomenmiehet niistä oppivat, ettei hedelmä putoo itsestään, ja että jos jotakin tahdotaan saada, on joka miehen astuttava työhön. Suomalaisuuden voitto perustettiin itse suomalaiseen kansaan. Vuodet 1878—1885 ovat ihana todistus siitä, mitä jalo ja uhrautuvainen isänmaallinen innostus voi aikaan saada, kun se on hyvin juurrutettu kansan syviin riveihin. Sinä aikana

perustettiin monia suomenkielisiä koluja, suomenkieliset sanomalehdet rupesivat tiheästi leviämään kansaan, suomenkielinen kirjallisuus kukoistamaan. Koko maa sai uutta voimaa, uutta iloista elämänhalua. Niinkuin vanha Väinämöinen olisi metsiimme palannut ja Tapion sinippiat taas ahoillamme iloa pitäneet. Kaikki, mikä meille on kansallisesti kalliinta ja rakkainta, se on perintöä näiltä ajoilta. Missä, missä me olisimmekaan nyt, kun maatamme uhaetaan, jollei sitä työtä olisi tehty, mikä näinä vuosina tehtiin, jollei pienen sivistyneen luokan takana seisoi valveutunut kansa. Jo aikaa on suomenkielinen väestö verrattomasti paremmin itsenäisesti harrastanut ja tuntenut maansa yleisiä asioita kuin ruotsinkielinen väestö. »Luonnollinen syy siihen on», niinkuin A. Meurman on sattuvasti sanonut, »että jälkimäiselle hedelmä on pudonnut itsestään, mutta edellinen on saanut kaivaa ja kasvattaa, on tottunut nä-mään hallan tuhotöitä henkiselläkin vainiollaan, vaan on sen kautta oppinut, että tarmokas ja rehellinen työ kovankin onnen voittaa».

Mutta onko suomalainen sivistystaistelu nyt jo loppussa! Onko maamme suomenkielisellä kansalla jo se asema maamme korkeammassa sivistyselämässä, mikä sille maamme pääväestönä kuuluu? Eipä suinkaan! Vielä on maamme korkein opinahjo, yliopisto, enimmältä osaltaan ruotsinkielinen. Vielä on tämän opiston korkeimpien tutkintojen suorittajista enemmistö ruotsinkielisiä. Eipä edes suomen- ja ruotsinkielisten koulujen oppilaittenkaan välillä vielä läheskään va litse se suhde, mikä suomen- ja ruotsinkielisten väestöryhmäin välillä maassamme vallitsee. Kaikki tämä puhuu suomalaisen sivistyksen alennustilasta, jonka kohoittamiseksi vielä vaaditaan kovaa taistelua. Älköönkään tässä taistelussa nyt enää hukattako aikaa.

Elävä ja voimakas suomalainen sivistys on Suomen kansan paras suoja. Suomalaisen sivistyksen kehittäminen suurimpaan mahdolliseen täydellisyyteensä on suomalaisen sivistystaistelun äärimäinen päämäärä, lopullinen askel kansamme elämän kukoistukseen.

Nykyaikana kansallisuusaatteella ei ole enää sitä uutuuden viehätystä mikä ennen. Onhan niitä paljon meidänkin maassamme kansalaisia, joille kansallisuusaate on pelkkää korua ja sisällyksetöntä intoilemista. Nykyisin kulkee virtauksia, jotka eivät tahdo tunnustaa oikeutta kuin yksilölle ja koko ihmiskunnalle. Väärinkäsitysten välttämiseksi huomautettakoon, ettei elävään ja terveeseen kansallisuusharrastukseen tarvitse sisältyä sitä ahtautta ja umpinaisuutta, josta sitä syytetään. Kansalla, joka kunnioittaa kansallisuuttaan, voi silti olla rinta avoinna muun maailman tieteellisille, taiteellisille ja aatteellisille ennätyksille. Kansallisuusharrastus merkitsee vain sitä, että kansa koettaa kaikki nuo ennätykset istuttaa ja juurruttaa omaan maaperäänsä ja niitä edelleen kehittää ja jalostaa. Ilman tällaista uudesti luomista jäävät varsinkin meillä muiden onnellisempien maiden kulttuurituotteet ansarikasveiksi, jotka eivät menesty meidän kylmässä ilmanalassamme. Oikeastaan ihmiskunnan kaikki kalleimmat hengentuotteet, uskonnollisista ihanteista alkaen, ovat pääasiassa syntyneet, kasvaneet ja kukkaansa puhjenneet erilaisista luonnonkosketuksista erilaisiin kansallisuonteisiin. Ilman sitä moninaisuutta, mitä kansallisuudet edustavat ihmiskunnan suuressa perheessä, olisi kaikki valettu samaan kaavaan, josta syntyisi liikkumattomuus ja kaiken henkisen elämän ummehtuminen ja kuolema. Siksi se kansa, joka luopuu omasta kansallisuudestaan, luopuu omasta tehtävästäänkin ihmisyyden suurella työvainiolla. Mutta kan-

san, joka tahtoo elää, tulee kehittää ja jalostaa omaa kansallista olemustaan. Se on kansan kallein aarre, sen paras tuki raskaassa olemassaolon taistelussa. Sentähden on Suomen kansankin tärkein elinehto suomalaisen sivistyksen kehittäminen ja vaaliminen.

.....

Lähteitä.

E. G. Palmén: Neljä merkkivuotta Suomen oppikoulun historiassa. Valvoja 1889 ja 1890. (Sopinut hyvin esityksen rungoksi.)

E. G. Palmén: Mietteitä puolueista 1877—78 vuoden valtiopäivillä. Kirjallinen Kuukauslehti 1878.

K. J. Jalakanen: Kertomus Jyväskylän lyseon vaiheista 1858—1908. Juhlajulkaisu Jyväskylän lyseon 50-vuotisen toiminnan muistoksi. Jyväskylässä 1908.

T. Könönen: Joensuun kaupunki 1848—1898. Joensuussa 1904.

Wilh. Lindstedt: Oulun suomalaisen yksityislyseon synty ja sen ensimmäiset vaiheet. Tampereella 1907.

A. F. Rosendal: Tampereen Yli-alkeiskoulu. Tampere 1876.

Eemil Salonen: Tampereen Yksityislyseo. Tampere 1882.

Edv. Bergh: Vår Styrelse och våra Landtdagar. I & II.

O. H(allsté)n: Muutamia piirteitä kouluolojemme kehityksestä j. n. e. Kansanvalistusseuran Kalenteri 1900.

V. Malin: Numeroita Suomen oppikoulujen kehityksestä. Valvoja 1902.

G. E. Eurén: Förhandlingar vid första allmänna Skolläraremötet i Finland. Tavastehus 1864.

Carl Joh. Lindeqvist: Förhandlingar vid Andra allmänna Skolläraremötet i Finland. Helsingfors.

And. Joh. Malmgren: Handlingar rörande Skolfrågan i Finland. Helsingfors 1882.

Koulukomiteain mietinnöt vuosilta 1880 ja 1908.

Senaatin ja valtiopäiväin pöytä- ja asiakirjoja.

Aikakauskirjoja ja sanomalehtiä (Kirjallinen Kuukauslehti, Valvoja y. m.).

.....

Taululiitteitä.

Taulu I osoittava kaikkien yliopistoon vievien suomen- ja ruotsinkielisten koulujen yhteisen oppilasmäärän.

Lukuvuonna.	Suomenkielisissä kouluissa oppilaita.	Ruotsinkielisissä kouluissa oppilaita.
1879—1880	1,311	1,974
1880—1881	1,483	1 983
1881—1882	1,657	2,056
1882—1883	1,828	2,056
1883—1884	1,897	2,172
1884—1885	1,997	2,216
1885—1886	2,027	2,230
1886—1887	2,109	2,346
1887—1888	2,086	2,376
1888—1889	2,129	2,415
1889—1890	2,226	2,548
1890—1895	13,498	13,001
1895—1900	21,213	15,681
1900—1905	32,875	17,154
1905—1906	8,245	3,700
1906—1907	8,910	3,960

Taulu II osoittava suomen- ja ruotsinkielisten yliopistoon sisäänkirjoitettujen ylioppilaiden suhteen.

Kolmivuotiskautena.	Suomenkielisiä.	Ruotsinkielisiä.
1867—1869	25	426
1870—1872	43	473
1873—1875	46	292
1876—1878	105	350
1879—1881	178	389
1882—1884	241	424
1885—1887	326	464
1888—1890	443	434
1891—1893	496	460
1894—1896	526	566
1897—1899	640	606
1900—1902	849	664
1903—1905 *)	1,271	719

*) Kevätlukukaudella 1908 oli läsnä yliopistossa 1,853 ylioppilasta; niistä 70 % suomenkielisiä, 30 % ruotsinkielisiä.

Taulu III osoittava oppilaiden jakautumisen äidin kielen mukaan valtion lyseoissa sekä yksityislyseoissa ja realkouluissa.

Lukuvuonna.	Valtion lyseoissa:		Yksityislyseoissa ja realkouluissa:	
	Suomenk. opp.	Ruotsink. opp.	Suomenk. opp.	Ruotsink. opp.
1870—1871	792	1,895		
1871—1872	789	1,899		
1872—1873	814	1,886		
1873—1874	788	1,824		
1874—1875	686	1,732		
1875—1876	653	1,718		
1876—1877	647	1,665		
1877—1878	588	1,712	285	491
1878—1879	668	1,698	372	450
1879—1880	746	1,916	564	477
1880—1881	706	1,920	684	492
1881—1882	716	1,922	791	490
1882—1883	676	1,849	908	493
1883—1884	643	1,795	755	606
1884—1885	1,039	1,945	652	528
1885—1886	1,138	1,904	600	546
1886—1887	1,257	1,875	481	649
1887—1888	1,643	1,810	216	687
1888—1889	1,469	1,906	221	838
1889—1890	1,797	1,629	212	1,036
1890—1895	10,581	7,889	1,778	6,606
1895—1900 *)	14,270	7,983	6,985	9,668

*) Myöhemmillä vuosilta ei näillä numeroilla ole erikoista merkitystä, koska suomenkielisiä oppilaita ei enää sanottavasti käy ruotsinkielisissä kouluissa yhtävähän kuin ruotsinkielisiä oppilaita suomenkielisissä kouluissa. Aikaisemmin olojen pakosta oli asianlaita toinen.

Taulu IV osoittava, paljonko valtion kouluissa oppilas maksoi.

Lukuvuonna.	Suomenkielisissä.	Ruotsinkielisissä.
1888—1889	261	384
1889—1890	276	420
1890—1895 keskimäär.	296	457
1895—1900	290	450
1900—1905	324	451
1905—1906	338	454

.....

~~Hinta 1:25.~~

$\frac{2}{50}$

Näköispainos, Kvs-säätiön Arkisivistyksen digikirjasto

Digitoitu Suomen tiedekustantajien liiton Kopiosto-korvauksista myöntämällä apurahalla.

Alkuperäinen julkaisu:

Suomalaista sivistystaistelua 1858–1908 : suomalaisten oppikoulujen 50-vuotiseksi muistoksi / kirjoittanut Viljo Hytönen.

(Kansanvalistusseuran toimituksia ; 147) Helsinki :

Kansanvalistusseura, 1908. (Helsinki :

Raittiuskansan Kirjapaino O.-Y., 1908)

kannessa: *Suomalaista sivistystaistelua 1858–1908*

YKL 38.5

alkeiskoulut; autonomian aika; kansakoulu;
kasvatushistoria; kouluhallinto; koululaitos;
koulunkäynti; suomalaisuusliike; yhteiskunnalliset
liikkeet

ISBN 978-952-7533-38-3

URN:ISBN:978-952-7533-38-3

Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr)

Helsinki 2022